

14—17 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 14 februari

	Sid.
Svar på interpellation av herr Berglund ang. bostadslån för förbättring av äldre bostadsbestånd	5
Interpellation av herr Andersson i Luleå ang. minskningen av antalet anställda vid statliga företag i Norrbotten	8
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nyberg ang. åtgärder med anledning av att porslinsfabriken i Karlskrona läggs ned	10
herr Eriksson i Bäckmora ang. åtgärder för att undvika stötande ord och uttryck i radio- och televisionssändningar	10
herr Johansson i Växjö ang. försöksverksamheten med femdagarsvecka i skolan	10

Onsdagen den 15 februari

Meddelande om ändrad tid för andra kammarens frågestunder	11
Meddelande om handelspolitisk debatt	11
Meddelande om eventuellt arbetsplenum torsdagen den 23 februari	11
Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti	12
Statsbidraget till politiska partier	24
Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret	32
Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider	50
Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	55
Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning	59
Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning	60
Ändring i sjölagen m. m.	67
Interpellationer av:	
herr Wikner ang. förvärv av pensionsrätt under arbetslöshet	71
herr Mattsson ang. utrymme i polisutbildningen för undervisning om psykisk utvecklingsstörning	72

	Sid.
herr Jonasson ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning.....	72
herr Johansson i Trollhättan ang. glesbygdernas serviceproblem	74
herr Jansson ang. åtgärder till skydd mot miljöförstöring och vattenförorening.....	74
Meddelande om enkel fråga av herr Hamrin i Jönköping ang. översyn av bestämmelserna om hantering och förvaring av hälsofarliga ämnen	76

Torsdagen den 16 februari

Svar på frågor av:

herr Persson i Heden ang. nedläggningen av industrier inom textilbranschen, m. m.....	76
herr Nilsson i Agnäs ang. projekteringskostnaderna för utbyggnad av Vindelälven	80
fru Lewén-Eliasson ang. beslutad utredning om förbättring av dagspressens ekonomiska villkor m. m.....	81
herr Wennerfors ang. förslag beträffande psykologutbildningen...	82
herr Westberg ang. undervisningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna	83
fru Lindberg ang. adoptivmoders rätt till ersättning enligt lagen om allmän försäkring	84
herr Nilsson i Bästekille ang. förslag om änklingspension.....	84
herr Karlsson i Huddinge ang. handläggningen av ärenden rörande överklagande av kommunala val.....	85
Svar på interpellation av fru Johansson ang. utbetalandet av sjukpenning.....	87

Interpellationer av:

herr Johansson i Skärstad ang. åtgärder för att undvika framförande av anstötliga program i samhällets massmedia.....	88
herr Persson i Heden ang. den statliga grupplivförsäkringens giltighet vid arbetslöshet.....	89
herr Nilsson i Östersund ang. samordning av de svenska och norska bestämmelserna om lastbilstrafik	90
fru Renström-Ingenäs ang. begränsning av riskerna vid trafik med vissa snabba transportfordon.....	90
Meddelande om enkel fråga av herr Johansson i Skärstad ang. beräkningen av resetillägg enligt studiehjälpsreglementet.....	91

Fredagen den 17 februari

Svar på interpellation av herr Westberg ang. försäkringsskydd avseende stormskada på skog.....	92
--	----

	Sid.
Interpellationer av:	
herr Börjesson i Falköping ang. påföljden av viss felaktighet i allmän självdeklaration	94
herr Jansson ang. statens järnvägars trafikunderlag i samband med övergången till högertrafik	95
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Turesson ang. kostnaderna för skyltar för statliga institutioner	97
herr Mundebo ang. begärd utredning om införande av en allmän förskoleundervisning och om lekskoleverksamhetens utformning . . .	97

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 15 februari

<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 7, ang. formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti	12
— nr 8, ang. statsbidraget till politiska partier	24
— nr 9, om åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret	32
— nr 10, ang. införande av ny valmetod	50
— nr 11, om ändrade bestämmelser angående kommunala mandat-tider	50
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. för flera huvudtitlar gemensamma frågor	55
— nr 15, om ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten	55
— nr 16, ang. utgifter på tilläggsstat II (justitiedepartementet)	58
— nr 17, ang. utgifter på tilläggsstat II (utrikesdepartementet)	58
— nr 18, ang. utgifter på tilläggsstat II (socialdepartementet)	58
— nr 19, ang. utgifter på tilläggsstat II (finansdepartementet)	58
— nr 20, ang. utgifter på tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet beträffande skolväsendet m. m.)	59
— nr 21, ang. utgifter på tilläggsstat II (ecklesiastikdepartementet beträffande allmänna kultur- och bildningsändamål)	59
— nr 22, ang. utgifter på tilläggsstat II (handelsdepartementet)	59
— nr 23, ang. utgifter på tilläggsstat II (inrikesdepartementet)	59
— nr 24, ang. utgifter på tilläggsstat II (staten för statens allmänna fastighetsfond)	59
— nr 25, om anslag till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster	59
— nr 26, ang. överlåtelse av staten tillhörig mark	59
— nr 27, ang. fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde	59
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 1, ang. det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1967	59

	Sid.
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 3, med överlämnande av kommitténs för firande av representationsreformens 100-årsjubileum till fullmäktige i riksgäldskontoret avgivna berättelse över kommitténs verksamhet under år 1966.....	59
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.....	59
— nr 2, i anledning av verkställd granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.....	60
— nr 3, om ändring i sjölagen m. m., om tillsättande av haverikommission vid båthaveri i lotsled ang. trafiknykterhetsbrott inom sjöfarten.....	67
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 12, om ändring i sjölagen m. m.	70
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. utgifter på tilläggsstat II (jordbruksärenden).....	71
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 1, ang. förenkling av det officiella språkbruket.....	71

Tisdagen den 14 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 3 innevarande februari.

§ 2

Svar på interpellation ang. bostadslån för förbättring av äldre bostadsbestånd

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Berglund har frågat mig om jag har prövat om statliga krediter i form av bostadslån bör ställas till förfogande även för förbättringar av äldre bostadsbestånd eller om jag avser att påbörja en undersökning härom.

I fråga om småhus har statliga lån sedan många år beviljats för sådan upprustning som interpellanten avser. För ändamålet utgår bostadslån eller, i fråga om pensionärer, handikappade m. fl., särskilda förbättringslån. Lån av detta slag beviljas med belopp motsvarande högst 90 procent av den godkända kostnaden för förbättringsarbetet. Långivningen har under senare år ökat kraftigt. Låneverksamheten omfattade under en rad av år cirka 5 000 lägenheter årligen och ökade under budgetåret 1965/66 till cirka 17 000 lägenheter. Denna ökning är en följd av statsmakternas beslut att intensifiera samhällets insatser för att förbättra åldringarnas bostadsförhållanden.

När det gäller flerfamiljshus utgår statligt kreditstöd endast till nybyggnad och sådan ombyggnad som medför en väsentlig ökning av bostadsvärdet. Enligt särskilda bestämmelser kan dock lån utgå även till upprustning av s. k. barnrikehus som uppförts med stöd

av statliga bostadsanskaffningslån enligt tidigare gällande bestämmelser.

Bostadsförbättringsutredningen föreslog år 1964 i ett betänkande om bostadsstöd för pensionärer (SOU 1964: 41) att statliga bostadslån skulle kunna beviljas även till mindre genomgripande förbättringsåtgärder i flerfamiljshus. Med anledning av förslaget uttalade jag i förra årets statsverksproposition att en sådan kreditgivning borde kunna medverka till att öka upprustningen inom beståndet av flerfamiljshus och därmed dämpa behovet av ersättningsproduktion. Jag var emellertid inte beredd att framlägga förslag i ämnet utan ytterligare kompletterande undersökningar. För närvarande pågår sådana undersökningar inom bostadsstyrelsen och enligt vad jag har inhämtat kommer resultatet därav att redovisas inom den närmaste tiden.

Vidare anförde:

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få uttala ett tack för det snabba svar jag erhållit på min interpellation.

Att jag framställde min interpellation var egentligen en följd av den debatt om rivning av gamla fastigheter som vi förde här under höstrikisdagen. Jag framhöll då att det skulle vara vida bättre att försöka åstadkomma sådana ändringar i bestämmelserna för statlig långivning, att äldre bostadslägenheter kunde sättas i stånd och moderniseras med sådana medel, dels för att snabbare än genom nybyggnad få fram tidsenliga bostäder och dels för att minska den del av byggnadskvoten som går åt för att ersätta bostäder i rivningshus.

Svar på interpellation ang. bostadslån för förbättring av äldre bostadsbestånd

I utskottets utlåtande i höstas över den motion jag väckt i denna fråga meddelades att inrikesministern hade saken under prövning och att han ämnade återkomma. I sitt interpellations-svar nu redovisar inrikesministern de åtgärder som vidtagits för att lämna statliga lån till småhus samt till pensionärer och handikappade m. fl.; lånen till de senare skulle då utgå i form av förbättringslån. Dessa förbättringslån är en välsignelse för många — om man vill utnyttja dem. Tyvärr är det emellertid så att en del gamla människor är positivt inställda, när man meddelar att sådana lån kan erhållas för upprustning av deras gamla bostäder i ett eller annat avseende, men då man sedan förklarar att de måste lämna en inteckning för att få lånet, så blir vederbörande betänksam och backar ut i en del fall. Man har sitt hus obelånat och sätter en ära i att så ha. De kan inte tänka sig att deras fastighet nu skall betungas med en inteckning. Detta har gjort att man ibland har misslyckats i sina lofvärda ansträngningar. Enligt statsrådets svar har långivningen emellertid nu ökat väsentligt, och man får anta att fördomarna mot inteckningsförfarandet är i avtagande.

I detta sammanhang är det dock en fråga, som jag gärna vill ställa direkt till inrikesministern. Har det verkligen ställts resurser till förfogande, så att sådana här bostadsförbättringslån kan åstadkommas?

Då det gäller statligt kreditstöd till flerfamiljshus redovisar inrikesministern i svaret att sådant stöd utgår »endast till nybyggnad och sådan ombyggnad som medför en väsentlig ökning av bostadsvärdet». Detta är i och för sig tacknämligt, men jag tror att man behöver gå ett steg längre. Ett flerfamiljshus kan i stort sett vara väl underhållet men behöva moderniseras på olika sätt. Fastighetsägaren kan inte utföra moderniseringen med de hyror som bostadsbeståndet betingar, och så blir det inget

gjort, utan fastigheten får kanske förfalla — till ingens glädje.

Det är i vissa fall möjligt att genomföra en modernisering med i förhållande till fastighetens allmänna tillstånd ringa kostnader. Men får fastighetsägaren då också ta ut de ökade hyror som en sådan upprustning kan föranleda? Det är härvidlag som visst motstånd möter från myndigheternas sida.

Man blir, herr talman, understundom förvånad över de låga hyreskostnaderna i äldre moderniserade hus. Jag har haft tillfälle att göra sådana konstateranden i vissa sammanhang vid besiktning av en del fastigheter för sekundärkommuns behov. De stora, rymliga och väl utrustade lägenheter som finns i dessa fastigheter och för vilka hyran ibland uppgår till endast hälften av de hyreskostnader, som skulle uppkomma vid nybyggnation, är givetvis starkt efterfrågade. Som jämförelse kan man fråga sig hur människor i fortsättningen skall ha möjlighet att erlagga de hyror som nu tillämpas och kommer att tillämpas i den fortgående nyproduktionen.

Jag tror att det genom en långivning för renovering av äldre hus, liknande den som gäller för nyproduktionen, skulle vara möjligt att tillföra bostadsmarknaden en mängd lägenheter till billigare pris — lägenheter som skulle kunna bebos exempelvis av barnfamiljer som behöver större utrymme. Jag ber därför att få tacka statsrådet för den positiva inställning i denna fråga som han ådagalägger, då han i svaret påminner om sitt uttalande i förra årets statsverksproposition »att en sådan kreditgivning borde kunna medverka till att öka upprustningen inom beståndet av flerfamiljshus och därmed dämpa behovet av ersättningsproduktion». Jag hoppas att resultatet av den utredning som nu pågår inom bostadsstyrelsen och som statsrådet åberopar snart skall kunna redovisas och att inställningen därvid visar sig positiv.

Svar på interpellation ang. bostadslån för förbättring av äldre bostadsbestånd

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Det besked som inrikesministern lämnat med anledning av herr Berglunds interpellation är av stort värde för de rena landsbygdkommunerna när det gäller möjligheterna för äldre pensionärer att erhålla ifrågavarande lån. Det är också viktigt att de kommunala initiativen i dessa frågor kan vidareutvecklas. Jag tror det är möjligt att via samordning över de kommunala organen skapa en aktivitet ute i kommunerna.

Jag har ofta funderat över utvecklingsmöjligheterna härvidlag. Det är i och för sig anmärkningsvärt att det skett en ökning av låneverksamheten från 5 000 lägenheter årligen till nu cirka 17 000 lägenheter. Jag tror att antalet skulle kunna ökas ytterligare om det blev en kommunal samordning och om kommunala initiativ i dessa frågor kunde tas. På vissa områden torde det också finnas utrymme för en medverkan från länsbostadsnämnderna när det gäller att aktivisera kommunerna — då skulle krafttag kunna tas och förbättringen av åldringarnas bostadsförhållanden kunna ske i betydligt snabbare takt. Därigenom skulle också en sanering av det gamla bostadsbeståndet kvickt kunna åvägbringas.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag kan komplettera mitt svar med att säga att den utredning, som jag omnämnde i slutet av svaret, har kommit i dag. Vi skall därför nu i departementet överväga om vi i den bostadsproposition som vi har aviserat kan ta in några förslag som också gäller förbättringslåneverksamheten.

I övrigt vill jag säga att denna verksamhet har rönt ett mycket stort intresse. Det är möjligt att det, som herr Björk säger, skulle kunna gå att stimulera till ytterligare ansträngningar ute i kommunerna. Jag erinrar bara om

att när vi först begärde att i någon mån få vidga verksamheten, räknade vi med ett anslag på 30 miljoner kronor per kalenderår. Nu har vi föreslagit riksdagen att bevilja 100 miljoner till samma verksamhet. Under tre å fyra år har detta behov ökat i så utomordentligt hög grad, och det tycker jag är glädjande. Många äldre människor, som kanske eljest skulle ha sökt sig en ny bostad i någon tätort, har genom denna förbättring funnit det möjligt att stanna kvar i den bostad de har bebott under lång tid, i den miljö som de kanske har kommit att trivas i. De slipper på det sättet att flytta, vilket jag tror är av utomordentligt värde.

Till frågan om detta anslag räcker, om verkligen resurser har ställts till förfogande, skulle jag vilja säga att vi har försökt anpassa anslagsramen efter det växande behovet, efter det intresse som redovisas från kommunerna. De 100 miljoner kronor som vi begär och som jag hoppas riksdagen kommer att gå med på beräknas vara tillräckliga för att tillmötesgå kommunernas och de enskilda människornas önskemål. Det är viktigt att komma ihåg att det antal bostäder som skall bli föremål för förbättring inte är outtömligt, framför allt då det gäller egnahem. Om jag inte minner mig beräknade man efter den senaste bostadsräkningen att ungefär 120 000 lägenheter, bebodda av äldre människor, var i sådant skick att de borde bli föremål för en särskild bedömning. Denna bedömning har utfallit så att ungefär 60 000 av dessa lägenheter skulle vara i sådant skick att de med en förbättring skulle kunna godtas såsom bostäder för äldre människor. Om alltså 60 000—70 000 lägenheter på detta sätt kan förbättras och om vi kommer upp i en långivning avseende cirka 15 000 per år, så bör det vara möjligt att inom relativt kort tid genomföra den förbättringsverksamhet som här är avsedd. Vi får sedan diskutera om vi skall genomföra en motsva-

Interpellation ang. minskningen av antalet anställda vid statliga företag i Norrbotten
 rande förbättring i fråga om flerfamiljs-   männa beredningsutskottets utlåtande
 hus.   nr 1.

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag ställde frågan beträffande resurserna var, som kanske har framgått under hand, att då man har gjort de behövliga undersökningarna om möjligheterna till bostadsförbättringslån och kommit till länsbostadsnämnderna, har man fått svaret att det inte finns några pengar. Det kan naturligtvis vara så, men med den ökning av anslaget som statsrådet här redovisat — från 30 till 100 miljoner — kanske detta förhållande kommer att elimineras så småningom.

Jag skulle emellertid i anslutning till vad herr Björk sade också vilja understryka att det i kommunerna på länsbostadsnämndernas initiativ har gjorts oerhörda ansträngningar för att inventera åldringarnas bostadsbestånd. Kommunerna har i detta sammanhang lagt i dagen en kolossal aktivitet för att försöka klarlägga de mest angelägna fallen och bearbeta dem. Jag kan inte erinra mig att man har mött motstånd då det gällt anslag, men det kan hända att så har skett i andra kommuner. Vi får hoppas att detta anslag så småningom blir anpassat till det behov som föreligger.

Jag vill än en gång betona hur oerhört aktuell frågan om flerfamiljshusen är. Jag är glad över att utredningen nu har kommit och hoppas, som sagt, att resultatet skall bli positivt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtanden nr 7—12, statsutskottets utlåtanden nr 14—27, bevillningsutskottets betänkande nr 1, bankoutskottets memorial nr 3, första lagutskottets utlåtanden nr 1—3, jordbruksutskottets utlåtande nr 2 och all-

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Ullsten*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående isolering på grund av smittorisk, och

herr *Carlstein*, till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående handeln med textilvaror.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 måtte uppföras närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 3 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls.

§ 6

Interpellation ang. minskningen av antalet anställda vid statliga företag i Norrbotten

Ordet lämnades på begäran till

Herr ANDERSSON i Luleå (k), som yttrade:

Herr talman! Under 1960-talet har mer än 20 000 norrbottningar erhållit arbete i andra län. Trots en hårt driven utflyttningspolitik tenderar arbetslösheten i Norrbotten inte att minska. I december månad 1966 fanns inom länet 2 902 arbetslösa, 2 682 var placerade i beredskapsarbeten och 2 476 under omskolning och utbildning; det gör till-

Interpellation ang. minskningen av antalet anställda vid statliga företag i Norrbotten

sammans 8 060 personer. Om en liknande situation föreläge för hela landet skulle vi i december månad ha haft mer än 230 000 personer arbetslösa eller i beredskapsarbeten och omskolning. Sysselsättningskrisen måste betecknas som allvarlig i Norrbotten, oaktat den hårda utflyttningpolitiken och oaktat att lokaliserings- och investeringsmedel satts in i syfte att öka antalet arbetstillfällen.

Strukturumvandlingen fortsätter i snabb takt även inom jordbruket. Antalet aktiva jordbrukslägenheter har sedan mitten av 1950-talet sjunkit från cirka 9 000 till för närvarande omkring 5 000 och beräknas minska ytterligare till 3 000 eller ett ännu lägre antal. Inom skogsbruket genomfördes under tiden 1961—1965 en minskning av antalet anställda med nära 3 000 personer. Av denna svarar domänverket för mer än 1 000. Till minskningen av antalet anställda inom gruvdriften under 1960-talet med omkring 1 200 personer tillkom under år 1966 en ytterligare minskning med 200. Härtill bör även nämnas den nedgång i sysselsättningen som skedde genom permitteringarna av cirka 4 000 anställda inom gruvindustrin i anslutning till jul- och nyårshelgerna. Även om man optimistiskt räknar med att avsättningssvårigheterna för den norrbottniska järnmalmen endast är av tillfällig art, anser länsarbetsnämnden i sin prognos för år 1967 att ytterligare nedskärningar i produktionen leder till en minskning av antalet sysselsatta inom gruvindustrin med 300—400 personer. Nedskärningen inom gruvindustrin har även givit utslag inom SJ. Antalet anställda i kraftverksbyggen har nedgått med omkring 1 000 personer.

Sammantaget kommer man fram till att antalet anställda i de statliga företagen LKAB, NJA, ASSI och statens vattenfallsverk under 1960-talet har minskat med mer än 3 000 personer — trots att NJA under år 1966 något kunnat öka antalet anställda. Om den beräknade

minskningen av antalet sysselsatta inom gruvindustrin under år 1967 genomföres, innebär detta att minskningen av antalet anställda inom de statliga företagen kommer att uppgå till 4 000 personer.

Därtill måste fogas det varsel som delgivits de anställda i Båtskärsnäs och att Luleå varv och verkstäder, en av länets största tillverkningsindustrier, brottas med svårigheter och att många mindre företagare befinner sig i en liknande situation.

De statliga företagen i Norrbotten, som sammantaget utgör en stor arbetsgivare, stagnerar eller går tillbaka. Förhållandet har inneburit en minskning av antalet förvärvsarbetande inom länet. Det måste emellertid vara statsmakternas sak att svara för att det sker en förnyelse och en utbyggnad av den statliga företagsamheten i Norrbotten.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för handelsdepartementet få ställa följande fråga:

Har statsrådet uppmärksammat tendensen till stark minskning av antalet anställda vid statliga företag i Norrbotten, vilken utgör en anledning till den nuvarande arbetslösheten inom länet, och vilka åtgärder på såväl kortare som längre sikt är planerade i syfte att bryta denna utveckling?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 för kungl. hov- och slottsstaterna; och

nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1967/68 till oförutsedda utgifter.

§ 8

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 30, med förslag om kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag, och

nr 33, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, m. m.

Dessa propositioner bordlades.

§ 9

Anmälades en till herr talmannen under sammanträdet avlämnad motion nr 879, av herr *Åberg m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 19, med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen, m. m.

Denna motion bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed anhålles om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 15 t. o. m. den 22 februari.

Stockholm den 11 februari 1967

Gunnar Hedlund

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Nyberg*, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående åtgärder med anledning av att porslinsfabriken i Karlskrona läggs ned,

herr *Eriksson* i Bäckmora, till hans excellens herr statsministern angående åtgärder för att undvika stötande ord och uttryck i radio- och televisions-sändningar, samt

herr *Johansson* i Växjö, till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående försöksverksamheten med femdagarsvecka i skolan.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.19.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 15 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 7 innevarande februari.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Carlsson i Tyresö enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven från och med den 14 innevarande februari tills vidare.

Herr Carlsson i Tyresö beviljades ledighet från riksdagsgöromålen tills vidare.

§ 3

Meddelande om ändrad tid för andra kammarens frågestunder

Herr TALMANNEN yttrade:

Från och med ingången av mars månad kommer andra kammarens frågestunder försöksvis att ta sin början kl. 15.30, d. v. s. en timme tidigare än hittills. Tiden för första kammarens frågestunder är oförändrad, kl. 16.00.

§ 4

Meddelande om handelspolitisk debatt

Herr TALMANNEN yttrade:

Såsom tidigare meddelats hålles en utrikesdebatt onsdagen den 8 mars. En handelspolitisk debatt kommer att anordnas fredagen den 10 mars med början kl. 11.00. Vid fredagens sammanträde avses inga utskottsutlåtanden i andra ärenden skola upptagas till avgörande. Om inte samtliga på onsdagens föredragningslista upptagna utskottsutlåtanden hinner behandlas vid onsdagens plenum, kommer återstående ärenden att företagas till avgörande nästföljande onsdag, den 15 mars.

§ 5

Meddelande om eventuellt arbetsplenum torsdagen den 23 februari

Herr TALMANNEN yttrade:

I enlighet med tidigare meddelande kommer bevillningsutskottets betänkanden angående de förslag till skattepolitiska åtgärder som förutskickats i finansplanen och angående investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten att upptagas till behandling i kamrarna onsdagen den 22 februari. En del av de föreslagna författningarna avses skola träda i kraft den 1 mars 1967. Om dessa ärenden inte hinner slutbehandlas av riksdagen under onsdagen blir det därför nödvändigt att anordna arbetsplenum också torsdagen den 23 februari. Detta plenum kommer i så fall att börja kl. 10.00, och vid sammanträdet kommer även att behandlas övriga på onsdagens föredragningslista upptagna utskottsutlåtanden. Om bevillningsutskottets nyss nämnda ärenden hinner avgöras onsdagen den 22 februari men tiden inte räcker till för behandling jämväl av samtliga övriga utskottsutlåtanden på föredragningslistan, kommer återstående ärenden att företagas till avgörande nästföljande onsdag, den 1 mars. Sammanträdet fredagen den 24 februari blir sålunda, såsom i den preliminära planen angivits, under alla förhållanden ett bordläggningssammanträde.

§ 6

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet propositionen nr

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

30, med förslag om kapitaltillskott till Uddevallavarvet aktiebolag; och

till lagutskott propositionen nr 33, med förslag till lag angående ändring i lagen den 28 maj 1920 (nr 245) om medling i arbetstvister, m. m.

§ 7

Föredrogs och hänvisades till lagutskott den å bordet vilande motionen nr 879.

§ 8

Föredrogs den av herr *Andersson* i Luleå vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående minskningen av antalet anställda vid statliga företag i Norrbotten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 9

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motion angående formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti.

I motionen nr 7 i andra kammaren av herr *Sjöholm* hemställdes, »att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära att pågående författningsutredning meddelas direktiv att till övervägande uppta frågan, huruvida icke för anslutning till religiöst samfund eller politiskt parti bör erfordras av vederbörande egenhändigt under-tecknad skriftlig ansökan med stadgande tillika att barn under sexton år i religiöst avseende skall anses tillhöra samma samfund som vårdnadshavaren».

Utskottet hemställde, att motionen II:7 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herrar *Sveningsson*, *Svenungsson* och *Werner*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **SJÖHOLM** (fp):

Herr talman! Den motion som ligger till grund för det utskottsutlåtande vi nu skall behandla vill renodla och ta konsekvenserna av en princip, som jag hade hoppats att vi skulle kunna vara helt eniga om i denna kammare, nämligen den att frågan om medlemskap i eller anslutning till organisation med livsåskådningskaraktär, politisk eller religiös, är den enskilda människans strikt personliga angelägenhet. All inblandning däri, som har det minsta av tvång eller överhöghet över sig, borde i demokratiens namn bannlysas. Detta borde vara en aldeles självklar princip.

Men tyvärr, herr talman, är det inte någon självklar princip. Vi bryter mot den principen, både i religiöst och i politiskt avseende. Människor måste begära sitt utträde ur en statskyrka, fast de aldrig gjort den minsta ansats för att komma in i den, och på fackförenings-sammanträden kan ett sjuttioal maniskor ansluta 6 000—7 000 andra till ett politiskt parti utan att dessa människor kanske ens har reda på att de blivit medlemmar däri. Någon gång inträffar att man får en riksdagsman med i notvarpet, och det säger tillräckligt om det oefferrättliga i systemet. Detta är inte demokrati utan en elak parodi på demokrati.

Konstitutionsutskottet kämpar nu emot motionen liksom man gjorde i fjol. Det sägs att vi skall vänta på kyrka—stat—utredningen och inte ingripa i fackföreningarnas fria rätt att själva besluta. Det svaret är ungefär som goddag — yxskaft. Vad än kyrka—stat—utredningen kommer fram till — och någon gång skall den väl komma till något resultat — behövs här en ga-

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

ranti mot obehörig anslutning. Det behövs utrymme för en dokumentation av den fria viljan på detta område, där den fria viljan av skilda anledningar har haft svårt att kunna ta sig uttryck. Naturligtvis skall fackföreningarna ha all rätt att själva besluta — det har aldrig varit tal om annat. Men varför skulle fackföreningarna ha någon speciell rätt att besluta om sådant som våldför sig på demokratien? Ingen förening i detta land — det må vara fackförening eller annan — skall ha privilegiet eller, som jag hellre skulle vilja säga, belastningen att få göra det.

Nu finns, herr talman, i år en särskilt intressant aspekt på detta ärende som vi inte hade i föl. Samtliga skånska socialdemokratiska riksdagsmän i denna kammare utom en, herr Adamsson, har väckt en motion, nr 163, angående »upptagande av namn på kandidatlista vid allmänt val». Det är en mycket bra motion, och jag skall stödja den när vi kommer så långt. Man kan bl. a. läsa i motionen: »Från kommunalvalet 1966 är flera fall kända, där enskilda personers namn — utan deras eget medgivande och vetskap — förts upp bland kandidaterna på listor upprättade av grupperingar med vilka vederbörande uppenbarligen inte haft eller önskat ha något gemensamt.»

Det är förstäeligt att motionärerna ogillar detta och till och med är litet indignerade över att man kan blanda in människor i politiska sammanhang utan att man ens har tillfrågat dem och utan att man vet om de vill vara med.

Så sägs det i motionen — och då hårdnar språket ytterligare: »Det inger sålunda starka betänkligheter att den enskilde saknar skydd mot att hans namn och anseende utnyttjas för syften, som han själv inte sympatiserar med eller är motståndare till. Vederbörande vållas inte sällan — vilket erfarenheter ger belägg för — betydande obehag. — — — En annan allvarlig aspekt på företeelser av det nämnda

slaget är att de bland allmänheten kan vara ägnade att misskreditera såväl det demokratiska styrelseskicket som politiken.»

Jag tycker det är bra sagt, och jag kan instämma däri. Dessa ord skulle kunna användas även i min motion. Mina socialdemokratiska vänner i Skåne och jag skulle kanske ha kunnat ena oss; vi är tydligen inne på samma tankegång — bara litet olika led. Vad vi alla går till storms mot är detta manipulerande med människor som schackpjäser i ett politiskt spel. Det är rätt konstigt att herrar och damer motionärer, som så löftesrikt svingar sig upp till dessa demokratiens höjder, plötsligt åker rutschbana ned i demokratiens källarregioner, där vi har kollektivanslutningen. Tydligen är det någon sorts kollektiv personlighetsklyvning — ett intressant spörsmål som jag emellertid inte skall försöka reda ut här.

Faktum kvarstår, nämligen att motioneringarna i denna motion av socialdemokratiska skåningar passar mycket väl in på vad jag är ute efter, nämligen att man utan människornas vetskap använder deras namn i syften som de inte instämmer i. Jag vill inte att människor skall skrivas in i politiska partier utan att de är med på det, och de som står bakom motionen II:163 vill inte att enskilda personers namn skall upptagas på valsedel utan vederbörandes eget medgivande och vetskap. Det rör sig alltså helt enkelt om ett tidigare och ett senare led i samma tankegång, men de skulle ju kunna kombineras.

Rent praktiskt vore väl annars det bästa att först låta fackföreningarna skriva in en mängd människor och sedan välja ut de lämpligaste samt sätta upp deras namn på valsedlar.

Men kan vi ändå inte vara ense om att vi skall värna demokratien när helst den angrips, oavsett om det gäller att ta upp namn på valsedlar eller att skriva in människor i partier? Skulle inte

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

någon av de många kampgrupper som socialdemokratien nu är i färd med att drapera sig i — rödgardister och vad de kallas — kunna få till uppgift att främja demokratien på hemmaplan? Stora socialdemokratiska tidningar är ju motståndare till kollektivanslutningen, både den religiösa och den politiska. Och jag undrar om de som nu talar för kollektivanslutning menar att också de socialdemokratiska tidningarna är ute efter den fria rätten för fackföreningarna att besluta.

Det talas ofta, herr talman, om att vi skall skriva in parlamentarismen i grundlagen. Och visst skall vi göra det. Men skulle det verkligen vara något fel om vi i denna grundlag också skrev in några rader om att demokratien skall skyddas, skrev in en garanti för demokratien i detta avseende? Ty var skall demokratien skyddas om inte i grundlagen?

Herr talman! Med dessa ord skall jag, utan alltför stor optimism, be att få yrka bifall till motionen II: 7.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Herr Sjöholm är den ståndaktige tennsoldaten och kommer igen i år med samma motion som han väckte vid förra årets riksdag. Och heder åt honom för det!

När herr Sjöholm vill komma den s. k. kollektivanslutningen till livs sammanför han emellertid två ojämförliga frågor, nämligen anslutningen till religiöst samfund och anslutningen till politiskt parti. En sådan sammanställning haltar hjälplöst. Å ena sidan gäller det omyndiga — barn — som enligt lag och förordning skall stå under andras tillsyn och vård, å andra sidan gäller det myndiga personer som både kan och skall handla å egna vägnar. I det senare fallet — alltså vad beträffar partianslutningen — är jag överens med herr Sjöholm, bortsett från att jag inte tror att lagstiftning är rätta vä-

gen. Man kan komma fram genom personlig överenskommelse. Och har herr Sjöholm bara tålmod kommer han nog att få uppleva detta. Men eftersom herr Sjöholms ytliga argumentering i den religiösa frågan kan verka bestickande vill jag gå litet närmare in just på den.

Motionären vill göra gällande att rätten till utträde ur kyrkan är en akt i efterhand och därför måste betraktas som en halvmesyr. Han menar att inträdet i kyrkan är primärhandlingen, där individens fria vilja avgör kyrkotillhörigheten. Allt detta kan verka bestickande, om man betraktar frågan rent formellt. Men vad är det i realiteten som sker? Låt mig, herr talman, ta upp tre typfall som kan komma i fråga.

För det första: Vad sker med barn som på grund av föräldrarnas kyrkotillhörighet tidigt upptages i kyrkan? Ja, beroende på föräldrarnas intresse får somliga barn en medveten kristen kyrklig fostran, medan andra barn får en fostran som inte ger dem någon reell upplevelse alls av en samfundstillhörighet.

För det andra: Vad sker med barn som inte tillhör svenska kyrkan — jag avser de fall där föräldrarna tillhör annat kristet samfund? Under förutsättning att föräldrarna har ett religiöst intresse växer deras barn in och upp i den kyrka föräldrarna tillhör. Genom deltagande i söndagsskola, juniorverksamhet, ungdomsarbete m. m. och på grund av den kristna andan i hemmet måste barnen få en reell känsla av samfundstillhörighet som ställer det formella medlemskapet helt i skymundan. Det är en lek med ord att i ett sådant fall tala om individens självständiga ställningstagande. Ställningstagandet grundar sig självfallet på riktande åtgärder i barnens miljö, d. v. s. fostran, och detta är helt i sin ordning.

För det tredje: vad sker med barn till föräldrar som icke tillhör svenska kyrkan och icke något annat samfund

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

heller utan som representerar en sekulariserad miljö? Det torde vara en ren fiktion att en dylik miljö skulle vara fri från dogmatiska ställningstaganden och värderingar. Åskådningen i en dylik miljö står inte sällan i bestämd frontställning mot den kristna livsuppfattningen, och de föräldrar torde vara få, om ens några, som inte medvetet eller omedvetet försöker påverka sina barn i riktning mot sin egen uppfattning. Även om dylika föräldrar inte skulle förmedla någon aggressiv inställning till den kristna kyrkan torde man kunna utgå från att de genom sitt eget uppträdande avsnör sina barn från den religiösa sektorn och därmed hindrar dem från ett självständigt ställningstagande. Barn i sådana hem har därför samma möjligheter att automatiskt bli indragna i föräldrarnas ideologiska krets som barn till kristna föräldrar.

Det är i alla tänkbara ideologiska sammanhang mer eller mindre oegentligt att tala om barnens fria val av livs-åskådning. Europarådets konvention om föräldrars rätt att ideologiskt prägla barnens fostran rimmar därvid väl med vad som naturligen sker i en fri demokrati.

Det nödvändiga korrektivet, som verkligen slår vakt om individens frihet att följa sin egen framväxande övertygelse, är just rätten till utträde ur en kyrka eller ett annat ideologiskt sammanhang, en rätt som i religionsfrihetslagen bara garanteras den som tillhör svenska kyrkan. Detta behov kan dock vara minst lika angeläget när det gäller andra här nämnda ideologiska sammanhang. Det reella inträdet kommer man inte åt och så bör inte heller ske, om man vill slå vakt om föräldrars rätt att fostra barnen ideologiskt.

Den frihet herr Sjöholm vill åstadkomma garanteras inte genom ett formellt inträde men väl genom en lagstadgad utträdesrätt. Det är inte tillräckligt att bara avstå från inträde.

Det fordras en akt av positivt handlande.

Herr Sjöholm anför vidare, både i sin motion och i sitt anförande i dag, att han inte är tillfredsställd med utskottets hänvisning till utredningen kyrka—stat. Han anser att även i händelse av en skilsmässa mellan staten och kyrkan måste det finnas garantier mot obehörig anslutning till religiöst samfund. Inför sådant tal blir man verkligen betänksam. Skulle inte en fri kyrka ha rätt att — som nu är fallet — räkna barndopet som i egentlig mening samfundsgrundande? Det synes mig kränkande för tanke- och trosfrihet att förmena den en sådan rätt. Vad vore det för slags liberalism? Samfundstillhörigheten i svenska kyrkan har sin grund i en kristen människosyn, nämligen den att alla människor står under Guds nåd. Vem har rätt att beröva en annan människa hennes människosyn?

Får jag ta ett exempel från annat håll: Om jag anser att herr Sjöholm är en bra karl, kan han visserligen bestrida det och åberopa en alldeles speciell sakkunskap på området, men han kan inte förhindra mig att hysa den åsikten. Om han gör så, förnekar han fundamentala liberala och demokratiska värden.

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr Sjöholm ansåg att kammaren borde vara helt enig med honom om det skydd han vill ha infört i grundlagarna på det område det här gäller.

Först vill jag konstatera att utskottet är enigt om att en reglering av formerna för anslutning till politiskt parti och religiöst samfund icke bör införas i någon ny grundlag. Utskottet är också helt enigt om att detta inte är något uppdrag för grundlagsberedningen. När i fjol denna fråga debatterades och blev

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

föremål för omröstning i kammaren, var det bara herr Sjöholm som förfäktade den meningen.

Med anledning av herr Werners anförande vill jag säga, att han på ett synnerligen briljant sätt förklarade betydelsen av en utträdesrätt. Han drog emellertid inte konsekvenserna av sitt resonemang, ty utträdesrätten — den fråga vi diskuterar när det gäller kollektivanslutning till politiskt parti — finns på detta område lika klart uttalad som på det religiösa området. Det är lika möjligt för varje medlem att själv begära utträde ur partiet, om vederbörande så önskar.

I sitt anförande tog herr Sjöholm upp ett aktuellt fall. Det gällde herr Åkerlind. Denna sak har gjorts till en stor politisk diskussionsfråga just nu. Vad är då kärnpunkten i den diskussionen? Jo, kärnpunkten är huruvida herr Åkerlind, innan han i år fick den aktuella broschyren i sin hand, hade kännedom om det beslut som fattats av Byggnadsavdelning i Uppsala eller inte. Denna sak gäller helt de interna förbindelserna mellan avdelningen och herr Åkerlind i Knutsby, ordförande i sektionen på platsen och namne med riksdagsledamoten här i kammaren — om det i detta sammanhang föreligger några andra förbindelser är mig obekant.

Efter att ha blivit informerad om hur avdelningens beslut tillkommit måste jag säga att det är egendomligt att det tagit så lång tid för herr Åkerlind att få uppgift om det rätta förhållandet. Om det är så som herr Åkerlind säger, bör han allvarligt diskutera denna fråga vid sektionens nästkommande sammanträde. Enligt vad som framgått av handlingarna visar det sig att sedan avdelningens beslut fattats meddelande utgått till respektive sektionsordförande, som i sin tur har till uppgift att upplysa medlemmarna därom. Vid tillfället i fråga fördes också en livlig diskussion på avdelningen. Några av avdelningens medlemmar hade nämligen

reserverat sig, vilket visar att de kände till den beslutade anslutningen — men uppenbarligen gjorde inte herr Åkerlind det. Sålunda diskuterades den tanke, som herr Åkerlind fört fram i den allmänna diskussionen, nämligen att avgifterna från dem som reserverat sig skulle användas för ändamål som vederbörande själv anvisade. Det beslöts också att medlen skulle användas till studieverksamheten.

Efter ett 25-årigt ledamotskap i en av landets största arbetarkommuner känner jag väl till frågan om kollektivanslutningar och hur den handlägges. Under hela min tid har det aldrig förekommit ett ärende av den karaktär som herr Åkerlind nu fört fram till allmän diskussion. Det har alltid varit möjligt för medlemmarna att i vanlig ordning reservera sig, och de har också fått kännedom härom i samband med det fattade beslutet.

Jag är den förste att beklaga om i det aktuella fallet ärendet inte har handlagts på det sätt som alla berörda parter ändå önskar. Mot avdelningsstyrelsen kan ingen anmärkning riktas mot det sätt varpå frågan har handlagts.

Herr Sjöholm ansåg att det resonemang som föres i motionen nummer 163 sammanfaller med hans eget resonemang i denna fråga. Det finns emellertid en väsentlig skillnad. Med nuvarande lagstiftning har man inte, om man har blivit uppsatt på ett partis valsedel, någon möjlighet att reservera sig och att avsäga sig uppdraget förrän valet förrättats.

Herr Sjöholm är, som herr Werner uttryckte det, den ståndaktige tennsoldaten. Den fråga han här tagit upp har diskuterats vid ett par tillfällen tidigare, men med min kännedom om herr Sjöholm föreställer jag mig att den återkommer även framdeles.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets enhälliga hemställan.

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det är betecknande och anmärkningsvärt att man här finner herrar Adamsson och Werner kämpande på samma barrikader — eller man kanske närmast bör tala om en ohelig allians. Herrarna slåss från olika utgångspunkter för samma sak. Ni slåss för vissa privilegier som ni har skaffat er, nämligen att kunna mota in människor där ni vill ha dem utan att de själva skall få bestämma. Det säger tillräckligt mycket om det underliga i det hela, att ni från så skilda utgångspunkter kan vara så eniga om det demokratiska i ett sådant system.

Herr Werner känner nog bättre till det än jag, men jag tror att det står någonstans att »tron skall göra er fria». Jag undrar när herr Werner skall bli så fri att han vill ha frihet på detta område. Det är nämligen det enda jag syftar till i min motion. Och den kommer säkerligen igen, herr Adamsson, ty om man anser sig ha rätt kämpar man så länge man kan. Ingen människa skall tvingas, ingen människa skall utestängas. Givetvis skall alla som vill det få vara med i det socialdemokratiska partiet eller i ett religiöst samfund. Helst bör det emellertid då inte förekomma några privilegier för vissa riktningar. Det tycker jag är demokrati.

Herr Werner talar här mest om barn och omyndiga, liksom om det skulle vara mindre stötande att man behandlade dem på ett riktigt sätt. Det kan jag inte fatta. Dessutom träffar inte herr Werners kritik det jag vill komma åt. Med mitt system skulle nämligen så småningom ingen människa, vuxen eller barn, vara med i något religiöst samfund utan att själv ha gått med. Jag vet inte om det är en kristen tanke att man skall upphöja slentrianen till högsta dygd, att ljumheten skall triumfera och att man bör låta människor vara litet hur som helst, bara man får dem med. Som herr Werner vet brukar det talas om förrättningskristendom. Den inne-

bär att människor utnyttjar kyrkans tjänster utan att inlägga någon djupare innebörd i det. Det finns sociologiska utredningar om den saken, såsom herr Werner nog mycket väl känner till.

Herr Werner framställer rätten till utträde som en stor sak ur frihetssynpunkt, en demokratisk grundpelare. Det är verkligen en bräcklig grundpelare. Det är alltså över rätten till utträde vi skall vara så stolta. Men varför skall man begära sitt utträde ur något som man aldrig har begärt sitt inträde i? Skulle vi genomföra samma ordning på samhällslivets skilda områden, skulle det bli nog så besvärligt. Jag menar att en fri människa bör få vara med där hon vill vara med. Där hon inte vill vara med skall hon heller inte vara med och därför inte behöva begära sitt utträde. Det är en absurditet att man skall begära utträde ur någonting som man aldrig begärt att få komma in i.

Att jag vill få in en bestämmelse i grundlagen beror på att jag menar att grundlagen skall skydda demokratien. Där kan man ha en allmän regel som säger att varje människa skall ha fullständig personlig frihet att bestämma hur hon skall ställa sig i åskådningsfrågor av politisk eller religiös art. Vad skulle det ligga för fel i det? Herr Adamsson vill kanske svara på frågan, om det skulle göra något ohägn eller någon skada. Ni kan möjligen säga att det vore onödigt, men Ni kan inte säga att det uppstår någon skada om man på detta sätt slår vakt kring den enskildes frihet.

Till herr Adamsson vill jag säga att det är riktigt att det i föl inte var så många som röstade för motionen, men inte heller förnuftet brukar **trampa** fram i kollektivet. Vad herr Adamsson kan haka sig fast vid är en rätt för en fackföreningsmedlem att reservera sig — det är den stora frihet som vi skall slå vakt om. Det finns dock en förnuftsmässig motivering bakom motionen 163, nämligen den som uttrycks så väl med

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

orden att man inte skall få behandla människor så, att man tvingar dem med i politiska sammanhang utan att de själva vill vara med.

Motiveringen i motion 163 sammanfaller nära med syftet i min motion, och det är huvudsaken — om det sedan kan skilja sig i några små formella detaljer om reservationsrätt är ovidkommande. Det är ändå en ynkedom att både herr Werner och herr Adamsson till sitt försvar bara kan hänvisa till en rätt för människor att i yttersta nödfall slippa vara med där de inte vill vara med.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har levat i den tron tidigare, att herr Sjöholm visste vad han talade om, men nu visar det sig att han inte gör det.

Reservationsrätten inom fackföreningsrörelsen är en rätt till reservation mot beslut om anslutning till partiet och en rätt för den som kommer med i en fackförening att säga ifrån att han inte vill tillhöra det socialdemokratiska partiet. Följaktligen kommer ingen med i det socialdemokratiska partiet som avger reservation från början. Det är detta som inte har fungerat i fallet Åkerlind, med eller mot hans egen vilja.

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson säger att det aldrig tidigare har hänt att något fall liknande herr Åkerlinds har förts till allmän kännedom på det sätt som nu har skett.

Men, herr Adamsson, det beror väl på att ingen riksdagsman i något annat parti än det socialdemokratiska tidigare har kollektivanslutits på det sätt som nu skett, i strid mot det socialdemokratiska partiets stadgar.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Herr Sjöholm fröjdar sig över den oheliga alliansen — vad det nu kan vara för glädje för honom!

Låt mig ta upp ett yttrande av herr

Adamsson beträffande utträdesrätten, där han påstår att jag skulle brista i konsekvens genom att inte vilja tillämpa utträdesrätten även beträffande partitillhörighet. Nu är det väl ändå så att utträdesrätten inte borde vara aktuell i partisammanhang, eftersom man inte föds in i ett yrkessammanhang — detta skedde möjligen på skråväsendets tid, och där må också den politiska utträdesrätten höra hemma!

När det gäller kristna samfund, vill jag säga att man föds och fostras in i ideologiska sammanhang. Där står av naturliga skäl inget annat till buds än utträdesrätten. Jag vill fråga: Hur är det med herr Sjöholms egna barn? De är väl också införsatta i en ideologisk gemenskap med föräldrarna och familjen i övrigt?

Inte skall man väl kalla fostran för slentrian. Vi ger våra barn de kristna värderingarna. Att fostra barn — när har *det* blivit slentrian? Att föräldrarna bär sina barn till dopet — vågar man kalla det slentrian? Inte vill väl herr Sjöholm påstå att herr Sjöholms föräldrar och mina föräldrar handlade av slentrian den gången de bar oss till dopet?

Herr Sjöholm går inte särskilt mycket på djupet i sin argumentering. Det är litet fäktande i det blå, tycker jag. Visst låter det imponerande att ta Skriftens ord till hjälp, men citera rätt, herr Sjöholm! Det står inte: »Tron skall göra eder fria», utan det står: »Sanningen skall göra eder fria», och det är väl därför herr Sjöholm själv måste krångla så förfärligt här i talarstolen.

När vi har realiserat herr Sjöholms samhälle, skall det då vara förbjudet för föräldrar att ta sina barn med till kyrkan eller till bönhuset och att ge dem de kristna värderingarna? Detta är precis vad som utgör den reella anslutningen till ideologisk gemenskap.

Herr ADAMSSON (s):

Nej, herr Werner, det är inte en fråga

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

om utträdesrätt, utan det är en fråga om rätt att reservera sig mot anslutning till socialdemokratiska partiet, och det är den saken som inte har fungerat alldeles tillfredsställande i fallet Åkerlind. Han har haft för dålig kontakt med sin namne inom sektionen i Knutby.

Att kasta ut påståendet, att anslutningen till partiet har skett i strid mot SAP:s stadgar utan att ange vilken punkt man syftar på, är litet djärvt. Jag vill emellertid ha sagt att enligt vad som framgått har ärendet behandlats helt enligt Svenska byggnadsarbetareförbundets stadgar. Fackföreningen är i detta fall en suverän organisation, och den har begärt inträde i det socialdemokratiska partiet för sina medlemmar. Fråga uppstår då, huruvida handläggningen av ärendet inom fackförbundet varit den stadgeenliga. Enligt vad jag har kunnat finna har den varit det. Det har brustit på *en* punkt: sektionsordföranden i Knutby kallade inte till sammanträde för att lämna meddelande om det beslut som fattats i början av förra året. Det meddelandet fick herr Åkerlind först i samband med en skrift som tillställdes honom i år.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Ett yttrande i herr Sjöholms första inlägg har föranlett mig att begära ordet. Han talade om en mycket bestämd personlighetsklyvning bland de skånska riksdagsmännen, och jag vill gärna medge att en sådan kan förekomma; vi har nästan bevis för det. Herr Sjöholm har i alla sammanhang uttalat att han är republikan, men häromdagen röstade han för kvinnlig tronföljd. Vore det inte skönt med en liten undersökning för att se var personlighetsklyvningen sitter djupast, herr Sjöholm?

Denna herr Sjöholms frihetskärlek — som nästan övergår till porr — denna fruktansvärda omsorg om de stackars fackföreningsmedlemmar som blir kollektivanslutna står en nästan upp i

halsen. Herr Sjöholm kan vara alldeles lugn för deras själar. De bestämmer helt och hållet själva, om de skall ansluta sig eller ej. Jag förfäktar, herr Sjöholm, att varje medlem i en facklig organisation har denna rätt att själv bestämma hur han vill ha det.

Det finns emellertid flera andra organisationer. Varför angriper inte herr Sjöholm dem? Fråga Sveriges läkare om de är alldeles fria i sin anslutning! De anslutes direkt genom förbundet till SACO. Hur kan det komma sig? Fråga Sveriges arkitekter hur de har det! De anslutes också direkt till SACO och har inte den minsta möjlighet att säga att de inte vill vara med, ty de skall vara med. Det är bara de stackars LO-medlemmarna som herr Sjöholm är så förfärande rädd om. Jag kan försäkra honom att de förvisso har förmåga att ta vara på sig själva i dessa stycken. Att de anser det med sina intressen förenligt att tillhöra det socialdemokratiska partiet borde det inte behöva råda något tvivel om, när man sett hur utvecklingen har gått i vårt land. Därför tvekar jag att herr Sjöholm skall stoppa ned resonemanget om frihet för människorna. Jag skulle tro att han helst accepterar den frihet som innebär att alla människor gör som herr Sjöholm vill. De är inte riktigt detsamma.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag tänker i huvudsak inte ta del i denna debatt; jag har gjort det tidigare i år, och det må räcka för mig. Jag har bara en liten fråga att ställa till herr Sjöholm, eftersom jag plötsligt blev mycket intresserad av hans syn på framtiden när det gäller anslutningen till kyrkan. Han röjde sina planer när han sade att hans syfte är att vi en gång skall komma därhän att ingen människa är medlem i något kyrkligt samfund utan att själv ha begärt sitt inträde.

Men, herr Sjöholm, när vi en gång har nått så långt att ingen har fötts in i

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

kyrkan och denna inte har några andra medlemmar än de som själva vid någorlunda mogen ålder har begärt sitt inträde, hur ställer sig det då om ett föräldrapar just efter moget övervägande begär inträde i kyrkan? Har de, enligt herr Sjöholms sätt att se, inte rätt att ta sina ett-, två- tre- eller fyraåriga barn med sig in i samfundet? Detta måste med hans synsätt vara inkonsekvent. Man kan väl inte heller gärna tillåta föräldrarna att skriva in sina barn i en kyrklig söndagsskola, ty därmed är de faktiskt anknutna till samfundet.

Menar herr Sjöholm att ingen människa i Sverige i framtiden någonsin skall kunna tillhöra en kyrka eller annat religiöst samfund utan att vid lägst femton års ålder — för att nämna den nuvarande utträdesgränsen — själv ha bestämt sig för det? Blir med andra ord kyrkan barnförbjuden?

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde aldrig att jag skulle behöva uppleva den dag när jag skulle stå i denna talarstol och läsa ur de socialdemokratiska partistadgarna för herr Adamsson. Det står på sid. 38 i SAP:s stadgar att medlem som anklagas för bl. a. »medlemskap i annat politiskt parti eller uppträdande mot partiet vid allmänt offentligt val» skall kunna uteslutas. På sidorna 46—47 sägs det: »Förening, som ansluter sig till eller tillhör arbetarekommunen, skall göra detta med hela sitt medlemsantal med undantag för de medlemmar, som genom annan förening redan tillhör arbetarekommunen» samt med undantag för de medlemmar »mot vilka vid anslutning kan åberopas något av de skäl för uteslutning, som finnes angivna i partistadgarnas § 13 mom. 2 och 4», där det alltså talas om medlemskap i annat politiskt parti eller verkande mot partiet vid val.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Först vill jag säga att

herr Carlshamre inte har läst min motion, ty där står det liksom i fjol mycket tydligt att barn under 16 år skall tillhöra samma samfund som vårdnadshavaren. Det är inte alls något problem; kyrkan skall således inte barnförbjudas.

Herr Adamsson sade att man skulle veta vad man talar om, men dessa ord borde han ha riktat till sin kamrat herr Henningsson litet bakom sig. Häromdagen diskuterade vi inte problemet monarki — republik. Åtminstone deltog inte jag i någon sådan omröstning, och har herr Henningsson gjort det, måste det ha varit någon annanstans än i riksdagen. Här i kammaren dryftade vi då, vilket mycket starkt framhölls av många talare eftersom det fanns en del som ville blanda bort korten, om vi när vi har monarki skall ha kvinnlig tronföljd. Jag röstade för kvinnlig tronföljd. Jag är republikan men kan inte ensam åstadkomma ett republikanskt statskick. Med det stora socialdemokratiska motståndet — ni vet ju inte vad ni vill — fruktar jag att vi kommer att få behålla monarki under en ganska lång tid framåt, och då skall vi inte göra någon skillnad mellan man och kvinna. Det skall inte bli någon könsdiskriminering vare sig då det gäller hög eller låg utan vi skall ha demokrati från kungahuset och ner. Det var alltså detta vi talade om, herr Henningsson, och ert argument är således fullständigt förfelat i detta sammanhang.

Jag förstår mycket väl herr Henningsson när han säger att kollektivanslutningen står honom upp i halsen — jag tycker också den borde göra det vid det här laget. Herr Henningsson och andra går här som katten kring het gröt och talar inte om huvudsaken utan om att det finns reservationsrätt. Herr Adamsson t. ex. sade att ingen kommer in som inte vill, vilket är fullkomligt felaktigt. Det finns en mängd människor som inte vet att de blivit medlemmar, de blir inte ens kallade, och jag

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

känner personligen flera som inte vetat om att det varit sammanträde. Det har blivit värre nu med de stora avdelningarna. Hur kan herr Adamsson då säga att det finns en garanti för att man inte kommer med om man inte önskar?

Herr Werner, jag var inte glad åt den oheliga alliansen mellan er och herr Adamsson, men herrarna själva var det väl eftersom ni ingått den. För min del tycker jag att det var ledsamt, men alliansen håller visst på att spricka redan.

Det som är slentrian, herr Werner, är naturligtvis att en mängd människor är med i ett samfund — låt oss säga statskyrkan — och räknas in i detta utan att ha gjort den minsta ansats för att få vara med. De har inte avgett någon viljeförklaring att de verkligen bekänner sig till statskyrkan. Häri ligger felet och det är detta som är slentrianen. Beträffande citatet vill jag framhålla att jag reserverade mig mot att jag möjligen citerade fel — man skall ju ha reservationsrätt. Det skulle alltså heta »sanningen» i stället för »tron», och det kan gå lika bra. Jag tror att det skulle vara mera sanningsenligt och mer i överensstämmelse med kyrkans syn att ha medlemmar, som man vet har kommit med av fri vilja och av övertygelse och inte av några andra skäl.

Herr talman! Debatten börjar dra ut på tiden. Det viktiga är att slå fast att den enskilda människan ensam skall avgöra denna fråga. Sedan hjälper det inte att tala om reservationsrätt och annat, ty det är bara att kringgå problemet. I grundlagen bör det finnas ett skydd för den enskilda människans personliga frihet att själv få bestämma rörande dessa ting.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte hur jag skall uppfatta herr Åkerlinds replik. Hela tiden har jag utgått ifrån att herr Åkerlind, om han hade haft kännedom om beslutet i fjol, omedelbart skulle ha

begärt reservation. Han vill nu ha ärendet behandlat som ett uteslutningsärende. Detta är verkligen intressant, herr Åkerlind!

Till herr Sjöholm vill jag säga att alla medlemmar som har kontakt med sin fackliga organisation får kännedom om vad som beslutas. I fallet Åkerlind har det brustit — den saken framstår som uppenbar när man tar del av handläggningen av ärendet. Men numera är ju alla medlemmar i avdelningen underkunniga om det beslut som fattats.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Det finns en sorts ordyvigiga predikanter, om vilka man brukar säga att de har för vana att utgå från texten för att aldrig mer dit återvända. Det är uppenbarligen den fataliteten herr Sjöholm råkat ut för. I hans motion står det mycket riktigt, att barnen skall följa föräldrarna, medan han i sitt första anförande sade att ingen människa i hans framtida ideal-samfund skall kunna anslutas annat än efter eget ställningstagande. Nu har han alltså återvänt till texten, till motionen. Å andra sidan förstår jag då uppriktigt sagt inte vad motionen skall tjäna till, ty detta att barnen följer föräldrarna, det är ju exakt det som nu sker, herr Sjöholm. Barn till föräldrar, som icke är medlemmar av kyrkan, blir icke anslutna till kyrkan vid födelsen. Vad är det för skillnad mellan att föräldrarna låter barnen från födelsen följa dem in i det samfund de tillhör och att föräldrarna, kanske många år senare, efter moget övervägande begär inträde i kyrkan och därvid tar sina barn med sig in i samfundet.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Sjöholm menar att en övertygad republikan kan rösta för kvinnlig tronföljd, då är all debatt meningslös.

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt, herr Henningsson, att det är meningslöst att tala om monarki eller republik i dag, ty den saken diskuterar vi inte nu — och det gjorde vi inte häromdagen heller. Vi kan mycket väl diskutera den frågan när det lämpar sig. Vad jag ville framhålla var, att vi inte bör ha någon könsdiskriminering. Men den tanken är tydligen herr Henningsson inte anhängare av.

Det var emellertid med anledning av herr Carlshamres replik som jag begärde ordet. Detta är ingen »barnmotion». Bakom motionen ligger tanken att ingen vuxen människa skall automatiskt slussas in i ett samfund och tvingas begära utträde om hon inte vill vara med. Varje människa skall för att bli medlem i ett samfund begära inträde i samfundet. Men det är naturligtvis nödvändigt att man försöker lösa frågan om barnens samfundstillhörighet. Jag vill att var och en som vill bli medlem av ett samfund skall skriva en ansökan, men det lär vara svårt att få ett nyfött barn att skriva under en ansökningsblankett och därför har jag förslagit att barnen, för att de inte fullständigt skall sväva i det blå, skall tillhöra samma samfund som föräldrarna.

Detta är alltså en mycket större fråga än vad herr Carlshamre tycks ha fattat; den gäller inte bara barnen utan hela principen, att ingen människa skall bli medlem av ett samfund utan att ha tillkännagivit sin önskan härom genom en viljeförklaring.

Herr CARLSHAMRE (h) kort genmäle:

Herr talman! Det där går inte ihop, herr Sjöholm. Det är bara barn som föds in i kyrkan. Man talar i kyrkan om en nyfödelse, men det är någonting helt annat. Vuxna människor föds aldrig in i kyrkan. Det förekommer icke att någon vuxen människa utan

egen vilja anslutes till kyrkan. Det gäller uteslutande barn, och därför är detta i mycket hög grad en barnfråga.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Felet med herr Carlshamre är att han inte begriper att barn en gång blir vuxna.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Det är kanske synd att försöka dämpa denna munterhet; det är minsann inte alltför ofta som det förekommer munterhet i kammaren. Jag har emellertid begärt ordet därför att jag tycker att denna debatt är väldigt ensidig.

Frågan om kollektivanslutning är i mycket hög grad — det kan man aldrig komma ifrån — en fråga om finansiering av politisk verksamhet. Man bör därför se denna fråga i relation till hur de politiska partierna över huvud taget finansierar sin verksamhet. Vi vet att både folkpartiet och högern och i viss mån även centerpartiet får ett väsentligt ekonomiskt stöd av bl. a. bolagen i vårt land. Det är klart att bolagen inte tar dessa pengar ur sin egen, d. v. s. aktieägarnas, ficka i egentlig mening, utan de tar dem av de vinstmedel som under hand uppkommit. Dessa vinstmedel har i sin tur åstadkommit genom att köparna betalat för de olika varor och tjänster som dessa bolag lämnar. I egenskap av konsument vill jag ifrågasätta huruvida det är förenligt med företagets verksamhet att på detta sätt stödja politisk verksamhet anonymt — vilka företag som anslår pengar och till vilka politiska partier de går redovisas ju aldrig klart. Denna anonymitet vill jag brännmärka i denna kammare. Det vore skönt om vi kunde enas om ett förslag som gjorde att det blev uppenbart vilka bolagen är och till vilka partier de lämnar pengar. Det sättet att finansiera politisk verksamhet får inte glömmas bort i denna debatt.

Vidare stöder jordbrukets ekonomis-

Formerna för anslutning till religiöst samfund och politiskt parti

ka föreningsrörelse i mycket stor utsträckning centerpartiet. Men inte redovisas det offentligt på sådant sätt att vi kan följa det i detalj! Även detta bör man ta upp och diskutera. Högern gör en stor affär av kollektivanslutningen som är ett sätt att finansiera politisk verksamhet, men man talar inte ett enda ord om det andra sättet att finansiera denna verksamhet. Det tycker jag man skulle göra innan man över huvud taget börjar kritisera den form av finansiering av politisk verksamhet som kollektivanslutningen innebär.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag måste säga några ord även till herr Kellgren, som också han blandar in ovidkommande ting i diskussionen. Jag fruktade att vi skulle få höra det argument han anförde — det brukar ofta förekomma.

Jag har inte vänt mig mot att fackföreningarna anvisar medel till socialdemokratiska partiet. Det är naturligtvis helt i sin ordning. Vad jag opponerat mig emot är att man ansluter människor. Vi skall inte blanda ihop människor och pengar, herr Kellgren. Om ett bolag anslår pengar till ett visst politiskt parti så är det en sak — det är klart att man kan diskutera det också, men det skall vi inte göra i dag. Men därför ansluter man ju inte dem som arbetar där eller aktieägarna till ett visst politiskt parti. Herr Kellgren och jag talar alltså inte om samma sak. För att det inte skall bli några missförstånd vill jag ännu en gång framhålla, att fackföreningarna givetvis får anvisa medel till vilket parti de vill. Men de skall inte ansluta fria människor till ett politiskt parti som dessa inte vill vara medlemmar i.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr Sjöholm har klart uttalat att han ingenting har emot att fackföreningarna anslår medel till socialdemokratiska partiet. Det han sä-

ger sig reagera emot är att man ansluter människor. Jag vet att man i den borgerliga propagandan försöker att göra gällande att anslutning till det socialdemokratiska partiet skulle innebära ett sådant väldigt tryck på människorna att rösta med socialdemokratien. Jag tror inte det har gällt i fallet Åkerlind, trots att han har varit ansluten till socialdemokratiska partiet. Jag tror inte han känt något sådant tryck. Jag tror att han har röstat med det parti som han företräder i kammaren.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 7; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Sjöholm begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 7.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Sjöholm begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 178 ja och 2 nej, varjämte 28 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 10

Statsbidraget till politiska partier

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motion angående statsbidraget till politiska partier.

I motionen nr 232 i andra kammaren av herrar *Rubin* och *Sjöholm* hemställdes dels om avslag på äskandet i statsverkspropositionen om anslag för statsbidrag till politiska partier, dels att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att motionen överlämnades till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna synpunkter. Motionen hade i förstnämnda del hänvisats till statsutskottet och i övrigt till konstitutionsutskottet.

I motionen uttalades, såvitt nu var i fråga, att det vore högst tveksamt, om de politiska partierna skulle subventioneras av staten, och att i vart fall de nuvarande formerna inte kunde accepteras. Enligt motionärernas mening vore det nödvändigt att dessa former omedelbart omprövades.

Utskottet hemställde, att motionen II: 232 i vad den hänvisats till konstitutionsutskottet icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Sveningsson*, fröken *Stenberg* samt herrar *von Friesen* och *Werner*.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Vi har nyss ganska länge diskuterat kollektivanslutningen, och det ärendet vi nu skall behandla rör också en form av kollektivanslutning, i så måtto att man via debetsedeln ansluter alla svenska skattebetalare till fem existerande partier. Man tvingar vederbörande att stödja de partierna, oavsett om han eller hon sympatiserar med partiernas idéer och arbete eller inte. Detta är i ett avseende ännu mera

odemokratiskt än den fråga vi tidigare debatterade, ty här har man inte ens den ynkligaste reservationsrätt. Man kan ju inte reservera sig mot att betala skatt. Det hjälper inte mycket. I annat fall skulle det nog ha blivit populärt att göra det.

Partistödet är och förblir odemokratiskt, och det borde vara omöjligt att praktisera i ett demokratiskt samhälle. Jag vill emellertid tillägga att de pengar som hittills delats ut — så långt jag kan bedöma från folkpartiets synpunkt — har använts på ett förnuftigt sätt, som inte i och för sig har skadat demokratin. Jag skulle t. o. m. kunna säga att pengarna har kommit demokratin till godo. Detta är givetvis gott och väl men sanktionerar inte det odemokratiska i själva systemet. Ingen människa i detta land skall kunna tvingas att betala pengar till en politisk propaganda, som hon inte sympatiserar med och som kan leda till ett samhälle utformat på ett sätt som hon inte vill ha det. Sedan makten en gång är fördelad har vi givetvis att ställa oss till efterrättelse vad som kan bli beslutat. Men i själva spelet om makten får inte figurera några tvångsvis uttaxerade pengar — det är elementär demokrati. Man får inte tvinga människor att stödja riktningar som de inte personligen vill stödja.

När partistödet beslöts sades det uttryckligen både från oppositionen och majoritetspartiet, att det var ett försök och att man skulle inhämta erfarenheter och lärdomar. Vart har de rösterna tagit vägen nu? Har de drunknat helt i klirret från dessa pengar som man samlat ihop från skattebetalarna? Jag tror att det finns risk att dövheten tilltar snarare än att den avtar, och jag tror att det nu är dags att pröva den erfarenhet vi vunnit av detta system med partistöd.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till motionen 232 i denna kammare som har just denna innebörd, att det nu är tid att ompröva förutsättningarna för partistödet.

Statsbidraget till politiska partier

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag har satt mitt namn under en blank reservation efter utskottsutlåtandet i detta ärende och vill motivera åtgärden med några få ord.

När man studerar den föreliggande motionen av herrar Rubin och Sjöholm, kan man förmärka oroande tveksamhet i argumenteringen, och det intrycket befästes ytterligare av det anförande herr Sjöholm nu höll. Han är alldeles uppenbart på glid från en tidigare ståndpunkt. I motionen ställer man sig nu inte längre kategoriskt och principiellt avvisande till partistödet. »Det synes högst tveksamt», skriver man, »i varje fall kan nuvarande former ej accepteras», »det måste bli andra former» o. s. v. Man rekommenderar en utredning och menar att den skulle kunna utföras hos grundlagberedningen.

Det är denna halvhjärtade inställning som gör en ytterligt tveksam. I högern har vi vårt principiella ståndpunktstagande klart. Vi yrkar inte på någon utredning. Vi anser fortfarande att det beslut som i all hast kom till stånd hösten 1965 var principiellt felaktigt. Det må vara ett mycket allvarligt memento att vårt land nu är den enda demokratiskt styrda stat som ger de politiska partierna subsidier, sedan författningsdomstolen i Västtyskland förra året förklarat sådana olagliga.

Det principellt felaktiga berör inte bara de politiska partierna utan också de enskilda medborgarna. Att tvingas att över skattsedeln betala underhåll åt partier som man anser ha en helt avvikande mening om fundamentala demokratiska sanningar måste vara ytterligt otillfredsställande. Därtill kommer det bekanta faktum, att vi har ett skärpt budgetläge och tvingas pruta på andra mycket viktiga äskanden.

I annat sammanhang får vi tillfälle att återkomma till frågan om anslaget på 23 miljoner, och då kommer vi att göra gemensam sak, dock icke i dag.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! En fri opinionsbildning är grundförutsättningen för att en demokratisk stat skall kunna fungera. Våra politiska partier skall ju vara väljarnas instrument; de skall kanalisera olika meningsyttringar inom folkopinionen och försöka förverkliga de åsikter och idéer som respektive väljare företräder. Det har sagts att partier är fria staters liv, och jag skulle vilja tillägga, att de därför också är fria människors liv. Tyvärr är det senare ofta inte med sanningen överensstämmande, utan partierna har många gånger i stället för att vara väljarnas tjänare blivit väljarnas despoter.

Partiernas tjänstemän och befullmäktigade arbetar inte sällan i kraft av sin makt mer för det egna partiet som organisation — för att bibehålla det som varit och är — än för att förnya, förnygra och anpassa politiken till dagens och morgondagens samhälle. Kort sagt: våra politiska partier visar tendenser att i mångt och mycket bli självändamål. Varje förändring i opinionen som kan spåras — allra helst om det gäller partiet, det egna partiets suveränitet — ses med misstro av de personer som finner sin ställning, sina förtroendeposter hotade. Att främja de idéer och samhällsuppfattningar som ger partiet existensberättigande och utpekar dess framtidsmål blir tyvärr ofta av sekundär betydelse. Partisolidariteten blir lojalitet mot den organisatoriska ramen och mot partifunktionärer av skilda digniteter.

Våra demokratiska oppositionspartier äger en gemensam grundsyn men har sedan länge föroft sin kraft genom att sinsemellan konstruera upp meningsskiljaktigheter — meningsskiljaktigheter som inte funnits men som underblåsts av politiker som vill bevara allt vid det gamla. Framgångarna har endast bestått i att oppositionspartierna vid olika val bytt röster mellan sig, och de har aldrig totalt lyckats nå målet —

Statsbidraget till politiska partier

en växling vid makten. Ännu fram i våra dagar har något gemensamt alternativ inte kunnat presenteras. Visserligen har vi borgfred, men våra väljare fordrar något mer — ett alternativ till den sittande regeringen.

Socialdemokraterna har alltså decennium efter decennium kunnat sitta i orubbat bo och genom sitt långa regeringsinnehav och i avsaknad av en värdig samlad motståndare blivit alltmer maktfullkomliga — så maktfullkomliga att de även glömt väljarna. Mittenpartierna har gjort upp ett gemensamt program. Men att slå ihop partierna — nej, det skulle skrämja bort väljarna i vardera partiet, säger gamla konservativa politiker, väl bevandrade i taktik men ofta utan kännedom om väljarna. Väljarna blir inom parentes sagt bara populära vartannat år — när det är val.

Vad som enligt min mening i dag skrämmer väljare är att partimönstret börjat återgå till det gamla vanliga på oppositionssidan. Socialdemokratiska väljare, som inte längre gillar regeringspolitiken, kan inte finna ett samlat alternativ på oppositionssidan. Många väljare har därför tröttnat på sina gängse partier. Allt fler talar om behovet av förnyelse i det parti vederbörande tillhör, och man röstar på det parti som man tycker minst illa om. Av vårt lands cirka 5 miljoner röstberättigade tillhör 1,4 miljoner något parti, men därav är — väl att märka — 0,6 miljoner kollektivanslutna.

Många väljare talar t. o. m. om att det behövs en ny partibildning, medan gårdagens politiker gör allt för att konservera och bevara gamla partibildningar. Ett exempel på detta senare är det partistöd som i december 1965 klubbades i riksdagen. Förslaget hade föregåtts av en utredning om presstöd — en utredning som praktiskt taget inte vann något gehör. I all hast ändrades presstödet till att bli partistöd. En rad folkpartister anmärkte alldeles rik-

tigt i en partimotion i anslutning till propositionen att »sällan, om ens någonsin, torde förslag av så genomgripande betydelse för det politiska livet i landet ha framlagts utan en föregående offentlig utredning och debatt». Men det var minsann bråttom.

Väljarna har, som jag förut påpekat, mer eller mindre svikit partierna. Här behövdes pengar till partitidningar med dålig ekonomi — här behövdes pengar till det kommande valet 1966. Där om var partipolitiker av annars skiftande uppfattningar rörande ense. En utredning kunde man ställa på framtiden; huvudsaken var att man fick pengarna.

Departementschefen säger i proposition 174 i vilken partistödet föreslås:

»Ett statligt stöd som täcker en väsentlig del av de politiska partiernas utgifter måste alltid bli en fråga av största betydelse för det politiska livet och för demokratiens arbetsvillkor.»

Trots att frågan var och är så betydelsefull som framgår av detta citat ansågs den inte värd en offentlig parlamentarisk utredning, utan en sådan skulle ställas på framtiden. Jag vill minnas att det framhölls i propositionen, att beslutet om partistöd var av den karaktären att det borde ha förankring i en bred folkopinion. Jag betvivlar att den folkopinionen fanns då och tror mig veta att den finns ännu mindre nu. Givetvis skulle en dylik fråga ha avgjorts genom folkomröstning och inte över väljarnas huvuden.

Det måste ur demokratisk synpunkt anses oriktigt att gynna redan etablerade partier, befästa existerande partistruktur och förhindra nya partibildningar. Ja, det måste t. o. m. ifrågasättas, om partistöd inte strider mot våra grundlagar. Det heter ju att Konungen må ingens samvete tvinga eller tvinga låta. Om en person t. ex. tillhör KDS och såsom nu är fallet skattevägen tvingas stödja politiska meningsmotståndare som, om de kom till makten, kanske skulle införa lagar och bestäm-

Statsbidraget till politiska partier

melser stridande mot dennes religiösa övertygelse och samvete, då har man tvingat vederbörande stödja, befrämja och befästa en för denna människa främmande livsuppfattning.

Det var nästan löjligt att se hur förfärade vissa personer blev då det var aktuellt att det ursprungliga förslaget till partistöd skulle gå igenom, d. v. s. alla i riksdagen representerade partier skulle få partistöd, och man upptäckte att även undertecknad skulle få sin beskärda del, nämligen 60 000 kronor. Nu blev det väl inte lättare för dessa personer då jag förklarade att om Mbs skulle få partistöd skulle jag helst vilja betala tillbaka pengarna till skattebetalarna. Men detta var omöjligt och jag sade då att om jag fick stöd skulle jag skänka dessa pengar till u-hjälpen. Detta var en brydsam situation för de blivande understödstagarna, men vad kan inte duktiga politiska jonglörer prestera? Presstöd blev partistöd. En hastig titt åt Mbs:s valsiffror från fyrstads-kretsen visade att detta parti erhållit 1,5 procent av i riket avgivna röster. Man satte då plötsligt gränsen till 2 procent för att bidrag skulle kunna utgå.

Det finns många aspekter på partistöd men om ett sådant skall utgå — vilket jag inte anser — borde bidrag utgå i samma storleksordning till alla vid ett val uppträdande grupperingar, gamla eller nya, som uppfyller vissa kriterier. Det måste vara fel om fördelningen av det statliga anslaget görs efter det antal röster eller mandat partierna erhållit vid närmast föregående val. På så sätt diskrimineras nya partibildningar, vilka i princip vid t. ex. ett val måste ha lika stora utgifter, om inte större, för upplysning och propaganda. Partistöd av den modell vi har i Sverige finns i Västtyskland, men det är bekant att författningsdomstolen i Karlsruhe fördömt systemet. I England är partistödet så utformat, att t. ex. varje gruppering som framför en kandidat får porto till

att sända ut material till varje väljare i valkretsen. I Frankrike har man ungefär samma metod men mer utbyggd. Men att märka är att i bägge länderna är regeln för partistöd inte bunden till föregående val utan till resultatet av det förestående valet, d. v. s. mera enligt principen »allas lika chans» för såväl gamla som nya partibildningar.

Intressant i det här sammanhanget är — för att åter förflytta oss till Sverige — den rekommendation som kommunförbunden utfärdade när riksdagen fattade beslut om ersättning för valsedlar vid riksdagsval. Det heter där: »Däremot synes med fog kunna ifrågasättas om kommunerna lagligen äger rätt begränsa räckvidden av sådana frivilliga åtaganden på liknande sätt som statsmakterna, nämligen till att avse antingen endast i riksdagen representerade politiska partier eller — analogivis — endast de partier som är representerade i fullmäktigeförsamling. Det förefaller sannolikt att ett beslut innefattande begränsning av dylikt slag vid ett överklagande skulle komma att betraktas som stridande mot den kommunala likställighetsprincipen och på grund därav skulle bli upphävt.»

När partistödet infördes, ändrades konkurrensen mellan de existerande partierna, och hinder restes mot det fria spel, som kan leda till nya partier eller grupperingar och till ett bortdöende av sådana, som inte längre äger livskraft. Man hade också en känsla av att bidragens fördelning gavs högre prioritet än omtanken om demokratiens principer. Faran är att våra partier, som Sten Sjöholm en gång så riktigt sade, inte längre blir fria konstellationer av fria människor, förenade av gemensamma uppfattningar, gemensamma mål och visioner. Partier blir statligt subventionerade försörjningsinrättningar för framställning av politik i så stor utsträckning att ett demokratiskt godtagbart kvantum debatt hålles vid liv i folkhemmet. Den existerande partistrukturen

Statsbidraget till politiska partier

permanentas — nya partibildningar bannlyses för tid och evighet.

Innan partistödet beslutades framhöll ledande politiker i bland annat folkpartiet att frågan måste utredas. I centerns partimotion var man visserligen av den uppfattningen, »att det allmänna partistödet bör införas så snabbt att det kan tillföras partiverksamheten inför 1966 års kommunalval». Strax innan klämman i motionen skriver man också: »Vi är därför beredda att för kalenderåret 1966 acceptera de fördelningsgrunder som föreslagits i propositionen. Frågan om en lämplig och riktig utformning av det allmänna partistödet för tiden därefter bör enligt vår mening närmare övervägas.»

Med andra ord, man hade bråttom att få pengar till valet 1966, men sedan ville man ha en riktig — märk riktig — utformning av partistödet. Någon motion om en sådan utredning har jag inte kunnat hitta vare sig i fjol eller i år från detta håll. Det finns tydligen inte samma intresse längre för en riktig utformning — man har fått sina miljoner och vill tydligen ha flera i fortsättningen.

Om ett förhållande av många anses vara oriktigt, vilket tydligen är fallet med partistödet, måste givetvis frågan utredas, något som aldrig skett innan beslut om stöd till politiska partier fattades. Frågan är såsom tidigare framhållits av utomordentligt stor betydelse för hela vårt politiska liv. Så länge en utredning inte har skett bör givetvis inget partistöd utbetalas enligt nuvarande former.

Herr talman! Med åberopande av vad jag anfört får jag hemställa om bifall till motion nr 232 i denna kammare.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Jag finner ingen större anledning att gå närmare in på herr Rubins resonemang. Han målade upp en vrångbild av hur de olika politiska partierna fungerar och arbetar.

1965 års höstriksdag beslöt att bidrag efter vissa regler skulle utgå till de politiska partierna. Vi diskuterade vid det tillfället mycket ingående olika detaljer i regeringsförslaget, och jag förmodar att vi i dag inte är beredda att upprepa den långa debatten. På utskottets hemställan beslöt riksdagen också att en översyn av systemets utformning skulle ske när tillräcklig erfarenhet vunnits av dess praktiska tillämpning. Denna översyn vill motionärerna tydligen ha redan nu. Vi har från utskottets sida sagt att översynen ännu inte bör ske. Vi har vidare uttryckt den uppfattningen, att grundlagberedningen inte är rätt forum för en utredning av den arten.

Partistödet började utbetalas den 1 januari 1966. Det har alltså bara verkat under ett år, och personligen anser jag att detta är för kort tid för att man skall kunna bedöma hur systemet verkar. Översynen bör göras vid en tidpunkt då vi har bättre erfarenhet av hur det verkar i olika fall.

Vad man än säger från denna talarstol har dock alla de politiska partierna med stor tacksamhet kvitterat ut sitt partistöd och pengarna använts vid 1966 års valrörelse. Jag har inte förrän herr Sjöholm sade det i dag hört partistödet rubriceras som en kollektiv avslutning av hela det svenska folket.

Herr Sjöholm sade också att partistödet är odemokratiskt. Det förhåller sig tvärtom, herr Sjöholm. Meningen är att dessa pengar skall användas inom de politiska partierna till en förstärkt och intensiv politisk upplysning bland medborgarna för att på så sätt få fler människor intresserade av vad politikerna sysslar med. Det innebär att partistödet är ett av de medel som vi skall använda för att stärka den svenska demokratin.

Herr talman! Utskottet är enigt om att avvisa motionskravet, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill säga några få ord till herr Werner. Herr Werner påstår att jag är på glid i den här frågan. Det vill jag ta avstånd från. Jag har en gång sagt att jag skall bekämpa detta partistöd så länge jag någonsin kan.

Herr Werner tillrättavise mig i det förra ärendet och sade: »Sanningen skall göra eder fria». Tänk på det, herr Werner! Det är inte en riktig skildring att säga att jag är på glid. Jag har tydligt och klart framhållit att partistödet är odemokratiskt och aldrig kommer att kunna accepteras i ett demokratiskt samhälle. Det står jag för. Dessutom föreslås det i vår motion att partistödet skall dras in.

När jag ändå står här i talarstolen vill jag säga till herr Nilsson i Östersund, att partistödet inte kan vara demokratiskt, eftersom man då fixerar demokratien till de fem partier som för närvarande finns i riksdagen. Därmed är allt väl beställt, menar herr Nilsson, men det menar inte jag. Är det demokratiskt att en KDS-anhängare tvingas att på sin skattsedel betala pengar till dessa fem partier, som han inte vill vara med i och vilkas program han inte godkänner? Det är icke demokratiskt att några — som på den grunden gått in i en annan sammanslutning — skall utestängas från partistöd för all framtid.

Det har sagts att partistödet skulle omprövas. Vi finner att tiden nu är inne att göra det.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! När partistödet beslutades av 1965 års riksdag beslutades också att en förutsättningslös översyn av systemet och dess närmare utformning skulle ske sedan erfarenheter hade vunnits av dess praktiska tillämpning. Det var väl närmast från centern som en sådan omprövning hade yrkats, och vad man då hade i blickpunkten var bl. a. frågan, vem som skulle få parti-

Statsbidraget till politiska partier

stöd, det vill säga i vad mån nya partier också skulle kunna få det.

Nu har systemet tillämpats under ett val, nämligen under ett kommunalval, men vi får väl förutsätta att man, innan man går till denna omprövning av bestämmelserna, vill ha erfarenhet också från åtminstone *ett* riksdagsmannaval.

Motionärerna föreslår att grundlagberedningen skall göra denna översyn. Även om grundlagberedningen till äventyrs skulle finnas kvar vid den tidpunkt när omprövningen bör ske har vi inom utskottet ändå funnit att omprövningen bör företas i annan ordning än genom grundlagberedningen.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Nilsson i Östersund om att det inte finns stor anledning att ta upp en omfattande debatt kring denna fråga.

När man lyssnar på herrar Sjöholm, Werner och Rubin undrar man om de har glömt allting och inte lärt någonting. Herr Rubin och inte minst herr Sjöholm talar om att ett partistöd principiellt är fullständigt odemokratiskt, och samtidigt skriver de i en motion, att det är *tveksamt* om något partistöd bör lämnas.

Jag vill gärna understryka att jag var en av dem som i motioner och genom anföranden här i talarstolen framhöll att frågan borde ha utretts och att man borde se över formerna, eftersom det inte är säkert att just den fördelningsprincip som nu används är den lämpligaste.

Sedan vill jag gärna säga att jag tycker att herr Rubin inte borde använda så stora bokstäver och sätta sig som domare över politisk verksamhet på andra håll. Jag undrar verkligen om herr Rubin har anledning att uppträda som läromästare för andra partier och deras medlemmar och förtroendemän.

Statsbidraget till politiska partier

Jag är inte heller säker på att herr Rubin kan vara omedveten om att det finns ett samband mellan frågan om partiernas självständighet och deras möjligheter att föra en egen politik om de är alltför beroende av vissa ekonomiska intressen.

Herr talman, jag begärde ordet för att jag reagerar mot att man utan vidare påstår att ett partistöd principiellt sett är oförenligt med elementära demokratiska regler. Samtidigt »glömmer» man att ägna ett enda ord åt det faktum att ett partistöd när det infördes kunde motiveras med att partierna därigenom — i varje fall mer än tidigare — skulle bli oberoende av ekonomiskt stöd från starka kapitalintressen, oberoende exempelvis av fackföreningarnas anslag.

Det är märkligt att herrarna fullständigt glömmer bort detta perspektiv. Ett gammalt uttryck säger att partier är fria staters liv. Det är väl då alldeles uppenbart att fria partier är fria staters liv i ännu högre grad.

Har herrarna aldrig tänkt på att om det inte finns något partistöd och ett parti gör sig ekonomiskt beroende av vissa finansintressen, kan den situationen uppkomma, att partiet kommer i regeringsställning och skall avgöra ärenden, låt oss säga besvärsvägen, som gäller ett stort företags problem? Vi kan väl inte komma ifrån att det kan uppstå en konflikt mellan önskemålet om att ett parti, särskilt om det då sitter i regeringsställning, skall vara fristående från sådana intressen, och frågan om hur ett partistöd lämnas.

Denna debatt bör inte avslutas utan att det påpekas att detta var ett väsentligt skäl för riksdagsmajoriteten då den beslöt införa ett partistöd.

Sedan är jag helt överens om att beslutet borde ha kunnat föregås av en utredning och att det behövs en översyn. Utskottet har redan tidigare uttalat sig för en sådan.

Hur skall man dra ut konsekvenserna av detta tal om att man tvingar vissa

människor att stödja ändamål som är för dem främmande eller som de kanske är motståndare till? Alla får vara med om att skattevägen satsa pengar på barnbidrag och forskningsstipendier, familjeplanering i u-länder, kyrkliga ändamål o. s. v. Man kan väl inte dra den slutsatsen, att det finns möjlighet att befria en medborgare från skyldigheten att med skattepengar bidra till ändamål som han i och för sig ogillar. Det är precis samma sak som när man inte velat föreslå ett förbud för bolag eller fackföreningar att lämna pengar till vissa partier — då är väl detta i lika hög grad ett övergrepp.

Jag tycker att dessa principiella synpunkter måste vara med när man diskuterar partistödet. Man bör inte från denna talarstol argumentera som om man är helt borta från den verklighet vi har både i detta land och i andra länder.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Bara ett ord till herr Sjöholm, som ifrågasatte sanningen i mitt anförande! Jag citerade herrar Rubins och Sjöholms gemensamma motion, där det tydligt och klart talas om att man är »ytterligt tveksam», att »former behöver omprövas» o. s. v. Är man helt mot ett partistöd, har man väl inte heller behov av att pröva några former.

Vi i högern står naturligtvis principiellt på samma linje i vad avser viljan att ha partistödet ur världen, men eftersom vi i en annan motion har ett längre gående yrkande, kommer vi vid en eventuell votering i dag att avstå.

Herr RUBIN (mbs):

Herr talman! Herr Eliasson i Sundborn menade att det inte finns anledning till någon stor debatt i detta ärende. Jag vill då erinra om vad departementschefen på sin tid anförde i propositionen, nämligen att detta är en fråga av största betydelse för det politiska livet och för demokratiens ar-

Statsbidraget till politiska partier

betsvillkor. Är det inte en stor fråga, vet jag inte vilka som är någonting att diskutera.

Herr Eliasson påstår att jag sätter mig som domare över andra. Nej, jag har haft nog av vissa politiska domare i det parti som jag så gärna ville vara med i, så detta skall vi kanske inte diskutera. Vad vi i stället skall tala om, herr Eliasson, är att jag här har försökt framföra uppfattningen hos vanliga skattebetalare, vilka kanske inte tycker om att stödja nuvarande politiska meningsriktningar.

Herr Eliasson påpekar att man skattevägen tar ut pengar för anslag till en massa andra ändamål. Ja, man tar ut t. ex. till Riksidrottsförbundet för att stödja idrotten. Då säger man emellertid inte till den som betalar skatten att han därför är tvungen att verka inom någon idrottsgren. Man tvingar inte herr Eliasson att t. ex. hoppa höjd — vilket jag tycker att han delvis gjorde nyss.

Jag vill bara erinra om den motion som herr Eliasson själv har skrivit under och som jag redan har citerat. Han säger där: »Vi är därför beredda att för kalenderåret 1966 acceptera de fördelningsgrunder som föreslagits i propositionen. Frågan om en lämplig och riktig utformning av det allmänna partistödet för tiden därefter bör enligt vår mening närmare övervägas.» Jag kan inte finna annat än att år 1967 kommer efter år 1966, men det förhåller sig möjligen så — som jag förut antydde — att pengarna har tystat viljan.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Först ett par ord till herr Werner! Vi har sagt att vi är emot detta partistöd i den odemokratiska utformning det nu har. Kan vi få ett partistöd som fyller demokratiska krav, skall vi vara med om det, och det är därför vi vill ha en utredning. Vi har

inte på minsta sätt gett ett finger åt det nuvarande systemet.

Herr Eliasson i Sundborn, som är en begåvad man, måste kunna förstå vad jag har försökt uttrycka så många gånger. Jag vill förklara det än en gång för att inte bli beskyldd för att förneka att — som herr Eliasson säger — människor måste vara skyldiga att betala till barnbidrag, till sjukhuskostnader o. s. v. Detta är självklart, men vad jag ville påpeka är att ett parti, sedan det har kommit till makten, har rätt att i demokratisk ordning besluta vad det vill och att varje medborgare är pliktig att rätta sig därefter. Detta partistöd rycker emellertid in på ett tidigare stadium; det går ett steg före och blandar sig i själva spelet om fördelningen av makten, om vilket parti som skall få denna rätt att besluta om barnbidrag och allting annat. Det är den stora, fundamentala skillnaden, som jag är övertygad om att herr Eliasson förstår. Dessa ting är inte jämförbara; det vill jag gärna markera, ty jag är inte så enfaldig att jag skulle vilja argumentera om det förhållande så som herr Eliasson menar. Partistödet ingriper emellertid i spelet om makten, d. v. s. i den politiska propagandan. Det är detta som är felet.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har begvärt ordet för att det på ett par punkter inte skall föreligga något missförstånd. Om herr Rubin känner sig nöjd med att han inte längre är besvärad av sällskapet med ett visst parti vill jag framhålla, att vi inom vårt parti upplever samma känsla av tillfredsställelse över att detta problem inte längre existerar inom partiet. I fortsättningen kan vi alltså koppla bort detta resonemang.

Vad jag reagerade mot i herr Rubins anförande var att han målade ut de demokratiska partierna, utom den organisation han själv arbetar i, som par-

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

tier som är mer eller mindre odemokratiska när det gäller metoderna, som blivit självändamål, som brister i fråga om förnyelse o. s. v. Kan vi stärka förtroendet för demokratin genom att för allmänhetens måla ut vårt partiliv som nästan halvruddet? Det är mot detta jag reagerar.

När man talar om partistödets roll, skall man väl inte framställa det som odemokratiskt att partierna får statligt stöd. Det är mycket farligare för partierna och för demokratin, vilket demokratiskt land det än må gälla, om partierna i sitt arbete och sina ställningstaganden är beroende av stora finansiella maktintressen eller vissa intresseorganisationer.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 232 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Rubin begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 232 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Adamsson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställ-

des. Därvid avgavs 180 ja och 4 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 9, i anledning av motioner om åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

I de likalydande motionerna nr 45 i första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* och nr 63 i andra kammaren av herr *Bohman m. fl.*, hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna måtte överlämnas till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

Utskottet hemställde att motionerna I: 45 och II: 63 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson, Hernelius* och *Magnusson* i Tumhult, vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att motionerna I: 45 och II: 63 överlämnades till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **MAGNUSSON** i Tumhult (h):

Herr talman! Detta utlåtande bygger på en partimotion från högern, som tagit upp en rad intressanta frågor och föreslagit åtgärder i syfte att fördjupa och stärka vårt folkstyre. En del av dessa frågor är gamla bekanta. Men även om de debatterats tidigare i den-

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

na församling, har riksdagen likväl inte kunnat komma fram till någon lösning, och frågorna är därför allttjämt aktuella — jag vågar påstå mer aktuella än någonsin.

Såvitt jag kunnat finna har man inom de flesta andra partier ställt sig välvillig till motionernas innehåll, trots att man inte velat sträcka sig så långt som till att biträda motionsyrkandena. Detta intresse för motionerna bekräftar spörsmålens stora betydelse. Jag vill i detta sammanhang understryka vad reservanterna har anfört, att särskild uppmärksamhet bör vid utformandet av en ny författning ägnas den enskildes möjligheter att öva inflytande över samhällsangelägenheterna. Endast genom åtgärder i den riktningen kan man fördjupa och stärka folkstyret.

Kanske kan någon tro att högermotionärerna genom sina motioner vill sätta en käpp i hjulet för grundlagberedningens fortsatta arbete. Jag försäkrar kammaren att det inte är på det sättet. Visserligen kan en utredning eller en vidgning av dess uppgifter medföra att arbetet drar ut på tiden — det har vi alla erfarenhet av. Vi har emellertid inte gjort någon som helst beställning på en utredning utan endast yrkat att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att motionerna överlämnas till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer. Det är möjligt att vår begäran kan förefalla blygsam. Men då vi inte vill fördröja utredningsarbetet har vi stannat för denna hemställan.

Jag finner det högst angeläget att grundlagberedningens uppmärksamhet riktas på detta spörsmål och att framstötten görs, eftersom dessa frågor inte särskilt poängteras i direktiven för grundlagberedningen. Möjligen tror någon att grundlagberedningen spontant kommer att ta upp frågorna och kanske anser, att högern kan göra sin röst hörd inom beredningen. Det finns emellertid inga garantier att så blir

fallet. En enskild ledamot i en utredning kan heller inte gå utanför givna direktiv. I varje fall kan han då inte räkna med något större gehör för sina propåer.

Herr talman! Jag skall inte gå närmare in på alla de frågor som motionärerna tagit upp. Säkerligen kommer flera talare att beröra ärendet, så att detsamma ändå blir diskuterat i sin helhet. För att något belysa bakgrunden till våra ställningstaganden skall jag emellertid ta upp ett par punkter.

I det första avsnittet tar motionärerna upp utlandssvenskarnas rösträtt. Den frågan har länge varit under debatt, men på socialdemokratiskt håll har det rått ett kompakt motstånd mot tanken att ge utlandssvenskarna rösträtt. För min del har jag svårt att förstå varför denna tämligen stora folkgrupp ställts åt sidan utan möjlighet att utöva sin medborgerliga rätt. Det gäller ju flera tiotusental personer — med all sannolikhet betydligt över 60 000 människor, som på grund av tjänst eller av annat skäl nödgas bo utomlands och som på olika sätt gjort vårt land stora tjänster. Det är orimligt att denna folkgrupp inte i alla avseenden likställs med andra svenskar. Visserligen har motståndarna till förslaget hävdats att det föreligger tekniska svårigheter. Mot detta vill jag endast invända att vissa remissinstanser som tagit del av problemet inte funnit svårigheterna oöverkomliga.

Nåväl, på sistone har motståndet mattats av, och man har ställt sig litet mer välvillig än tidigare. Inom högern anser vi att frågan förhalats länge nog. Vi emotser därför en snar lösning så att utlandssvenskarna erhåller sin medborgerliga rättighet att rösta redan vid nästa års andrakammarval.

Om folkkomröstningsinstitutet vill jag endast säga att det ligger helt i linje med ett demokratiskt styrelsesätt. Det har för övrigt fungerat tillfredsställande i andra länder där det tillämpats.

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

Folket bör kunna höras i vissa fall. Så har också varit fallet hos oss, men utformningen måste vara en helt annan än den som exempelvis tillämpades vid den senaste folkomröstningen. Detta framhåller också motionärerna. Mer än två alternativ skapar endast förvirring och kan bli vilseledande.

Så skulle jag vilja säga några ord om kollektivanslutningen trots att den redan har debatterats i dag. Det är känt hur kollektivanslutningen kan tillgå på arbetsplatserna. Denna ordning står ingalunda i överensstämmelse med demokratiens principer. Vi har i dagarna på nära håll sett beklämmande exempel på hur det kan gå till. För att förebygga sådant vill vi att den enskilde medborgarens politiska frihet skall garanteras i en kommande författning genom stadgande att anslutning till politiskt parti endast kan ske genom ansökan om individuellt medlemskap.

Slutligen vill jag bara säga något om den kommunala demokratien. På det kommunala området står vi inför en nära nog våldsam utveckling. Genom den kommunala omvandlingen växer behovet av rättssäkerhet.

Personkännedomen blir mindre ju större kommunala enheter vi får, och det kan bli svårare för kommunalmännen att ta ställning i de olika fallen. Faran för maktkoncentration är också större i stora kommuner än i små. Det är därför vi anser det nödvändigt med ökad rättssäkerhet för de enskilda medborgarna, och vi är av den mening att tiden nu är inne att inrätta en tredje ombudsmannatjänst, en kommunal JO.

För min del lyser jag synnerligen stort förtroende för de kommunala förtroendemännen och den kommunala självstyrelsen. I stort sett förekommer det heller inga misshälligheter. Men sådant kan dock förekomma, och då får inte den enskilde komma i kläm. Han måste liksom kommunal mannen ha en högre instans att vända sig till. Detta står för övrigt i full överensstämmelse

med förhållandena på den statliga sidan. Då bör systemet även kunna tillämpas för kommunerna.

Nu kanske någon säger att de kommunala förtroendemännen är hårt bevakade av allmänheten, och det är nog så riktigt. Men det blir ändå bara en lekmanamässig bevakning, och det kan inte vara tillfredsställande.

Jag har här endast vidrört några av de problem som behandlas i motionen, och jag har försökt visa att vår demokrati tyvärr inte i alla avseenden fungerar väl. Det är därför högerpartiet har tagit upp dessa frågor och bemött dem. Det är därför högerpartiet har tagit upp dessa frågor och bemött dem. Det är därför högerpartiet har tagit upp dessa frågor och bemött dem.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen, vilket innebär bifall till motionerna.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr WERNER (h):

Herr talman! När det gäller att fördjupa och stärka folkstyret spelar en fri radio-TV mycket stor roll. Det är det avsnittet i högermotionen som jag här vill säga några ord om.

Det var verkligen ett ödesdigert beslut som fattades i höstas, när radio-TV:s monopolställning ytterligare befästes. Monopoliseringen av massmedia innebär utan tvivel ett potentiellt hot mot det fria ordet och den fria åsiktsbildningen, väl jämförbart med en statsdirigerad press — ett arrangemang som väl ingen, på några få undantag när, vill acceptera. En monopolradio hör ihop med maktkoncentration.

Nu kan man naturligtvis säga att radio-TV ger samma rätt åt olika politiska meningsriktningar att komma till uttryck. Alla har möjlighet att påverka opinionen. Detta kan väl i stort sett vara sant i nuläget. Framtiden vet vi ingenting om. Men vi vet att en strikt neutralitet torde vara omöjlig att åstadkomma. Det finns emellertid också and-

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

ra åsikter än politiska som massmedia kanaliserar ut till svenska folket, och de åsikterna kan vara vanskliga nog.

Det betygas ständigt och från många håll vilken enorm genomslagskraft radio-TV besitter. Utan tvekan pågår också nu en centraldirigering av tycande och tänkande och beteende hos vårt folk — resultatet av ett förtylligt fåstyre i brist på ett fördjupat folkstyre. Dess bättre finns det en motspänstighet i människomaterialet, som ännu reagerar mot de banaliteter och stillösheter som mer och mer har börjat känneteckna underhållningsprogrammen i TV. Det är klart att det finns producenter som trivs med sådant för egen del. Men de underskattar grymt sin publik och de tusentals svenska hemmens behov av kultur.

Jag vet till fullo att man inte kan lagstifta fram stilkänsla, och jag vet också att det föga gagnar att söka stävja genom att vädja. Det finns bara en åtgärd som hjälper, och det är konkurrensen. Kvaliteten kommer med konkurrensen, ty denna tvingar fram bättre vara. Vad vi på sistone fått bevittna i TV reser ett ofrånkomligt krav på ett mer kulturellt alternativ till de gängse programmen. En konkurrerande och kompletterande TV-sändare skulle vara hälsosam inte bara för den statliga radioledningen utan också för hela svenska folket. Vi i Skåne har dess bättre möjligheten att slå om till Danmark och på det sättet kompensera oss, men det är ju inte allom givet. Ett fritt TV-företag är just vad vi behöver nu. En fri radio och TV fyller en stor mission när det gäller att stärka och bredda samt inte minst fördjupa folkstyret.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Herr Magnusson i Tumhult har med en viss försynthet och en ganska stor vänlighet riktat sig mot

konstitutionsutskottet och dess sätt att behandla denna högermotion. Jag är inte riktigt lika hänsynsfull mot konstitutionsutskottet. Jag tycker att det med en viss formalism och fantasilöshet man tagit hand om dessa frågor som finns angivna i motionen och som är väsentliga. Det är med en knastrande torr skrivning som utskottet har försökt klara sig från de ganska vittgående problemen.

Jag skall bara ta upp två huvudpunkter i motionen, nämligen maktkoncentrationen och planeringsråden. Jag hoppas att utskottets och kammarens socialdemokratiska ledamöter har förstått att när vi talar om maktkoncentration i motionen är det inte i första hand riktat mot socialdemokratien såsom utövare av makten i detta land, även om det finns områden där det kanske är skäl att anmärka i det avseendet. I det planeringssamhälle vi lever i och där vi alla är måna om att teknikens framsteg skall komma alla medborgare till godo så långt som möjligt och så snabbt som möjligt, uppstår automatiskt former av maktkoncentration som innebär att en liten grupp beslut på allt fler områden styr allt fler människor. Detta tycks vara ofrånkomligt, men om vi medvetet leds in på en sådan väg är det angeläget att vi använder vår tankeförmåga och fantasi för att decentralisera makten och ändå få planeringen att verka.

Genom att lämna ansvaret till en större grupp människor har den samhälleliga planeringsverksamheten större möjligheter att anpassa sig till rådande förhållanden. Det är mindre risk för att misstag begås. Situationen för de enskilda människor eller grupper av människor, som råkar ut för direkt maktmissbruk genom centrala, statiska beslut, uppmärksammas snabbare om en ansvarsfördelning görs.

Det står i motionen:

»Medborgarna accepterar sitt beroende av staten och kräver ständigt nya

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

förmåner från samhällets sida. Det blir allt svårare att vinna gehör för sådan aktivitet som sker vid sidan av staten. Människorna känner rädsla för att opponera mot själva makten. Spelrummet för kritik och meningsbrytningar blir omärkligt allt mindre.»

Det är faran i det samhälle vi arbetar med. Vi bör observera detta och försöka medverka till en utjämning av makten. Herr talman! För att det inte skall uppstå något missförstånd i denna fråga vill jag framhålla att privat maktkoncentration i tidningsvärld eller bankvärld är för mig lika förhatlig som koncentration av makten till kommunala och statliga organ. Också på det privata området måste ansvaret fördelas på så många institutioner och beslutsenheter som möjligt för att man skall erhålla största möjliga rättvisa för de enskilda människorna.

Långvarig maktkoncentration avtrubbar våra möjligheter till enskilt handlande och leder till att vi alla — både enskilda och näringslivet — med mössan i hand avvaktar allmänt stöd, bl. a. genom skattebetalarnas pengar. Det fordras en effektivare fördelning av makten, decentralisering inom t. ex. kommunerna och olika institutioner. Något av detta borde enligt min uppfattning konstitutionsutskottet ha anfört i sitt utlåtande, och man har anledning att vara besviken över utskottets behandling av motionerna.

Vad som också kan leda till maktmissbruk är den planeringsrådsverksamhet som nu bedrivs på flera områden och som ger föga utrymme för tillräcklig insyn från bl. a. oppositionens sida. Den långsiktiga planeringen är absolut nödvändig — den saken är klar. Att departement och myndigheter knyter denna verksamhet till sig är riktigt. Men liksom detta är självklart borde det vara självklart att oppositionspartierna inte får ställas vid sidan av inflytandet på den centrala ekonomiska planeringen. Egentligen är det synnerligen otaktiskt

av en regering, med tanke på en kommande växling vid makten och med tanke på det ansvar som både regering och opposition bär för utvecklingen, att undandraga riksdagen kontroll och offentligt insyn när det gäller planeringen för vår ekonomi, för utbildning, för byggande o. s. v.

Frågan om ett fastställande av ifrågasatt organers konstitutionella ställning och om insyn i planeringsverksamheten togs upp av högerpartiet år 1964, när regeringen aktiverade planeringsråden. Att vi nu åter tar upp saken beror på de erfarenheter som gjorts. »Möjligheten att bedriva en effektiv oppositionspolitik kan», skriver vi i motionen, »bli allvarligt begränsad, om oppositionspartierna inte ges insyn i rådets arbete och tillgång till det utredningsmaterial som ligger till grund för rådets diskussioner och ställningstaganden.» Utskottet skriver föga här om, och med anledning därav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag finner det beklagligt att utskottsmajoriteten så kallsinnigt och kortfattat behandlat de i den föreliggande motionen framförda önskemålen om att även frågorna rörande den kommunala demokratien borde beaktas i grundlagberedningens utredningsarbete.

Detta är särskilt märkligt, då grundlagberedningen enligt uppgift närmar sig en kompromisslösning av författningsfrågan, som påverkar den kommunala demokratien och enligt min uppfattning ytterligare kan komma att allvarligt försvaga den.

Emellertid skall inte tanken på gemensam valdag för riksväl och kommunala val få större utrymme i mitt inlägg. Det är dock med spänning som jag avvaktar grundlagberedningens slutgiltiga förslag på denna punkt. Därefter

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

blir det fritt spelrum för prövning och diskussion.

Det är allom känt att kommunernas arbetsuppgifter ökar i antal och blir allt viktigare, att den kommunala konsumtionsandelen av rikets totala konsumtionsutgifter blir allt större och att de kommunala investeringarna på senare år ökat avsevärt mer än tidigare.

Av boken »Svensk ekonomisk tillväxt» framgår det att den kommunala utgiftsprocenten av bruttonationalprodukten på 20 år nästan fördubblats. Prognosmakarna spår fortsatt ökning.

Hur upplever den enskilde medborgaren detta i sovstads kvarteret? Just i dessa deklarationsdagar upptäcker han påtagligt hur kommunalskatten ökat under de senare åren. Men vet han varför? Ja, han kan säga sig själv så där allmänt att det hänt en hel del i kommunen som säkert kostar mycket pengar. Men några bedömningar därutöver har han oftast inte möjlighet att göra. Och framför allt upplever han sina möjligheter att påverka de kommunala besluten eller att kontrollera kommunalpolitikernas handlande som mycket små.

I den lilla landskommunen är det kanske lättare att följa den kommunala verksamheten. Men i den stora kommunen — och utvecklingen går ju mot allt större kommunala enheter — blir det svårare. I sovstadsområdena runt om Stockholm finns det otaliga exempel på människor som knappt vet eller bryr sig om vad hemkommunen heter.

Till detta kommer de ökande svårigheterna för de kommunala förtroendemännen att utöva ett avgörande inflytande över verksamheten och att skaffa sig den överblick som fordras för ett mera långsiktigt handlande.

Den tid är svunnen då en kommunalman kunde begränsa sitt ställningstagande till innevarande års budget eller handlingsprogram. I dag kräver utvecklingen på t. ex. befolkningsomflyttningarnas område, på teknikens område

och miljöpolitikens område att kommunalpolitikern därutöver ägnar sig åt den långsiktiga och rullande planeringen. Icke minst har dagens samhälls-ekonomiska läge och de samhälls-ekonomiska utvecklingstendenserna givit detta krav förnyad aktualitet.

I detta sammanhang talas det då och då om risken för ett ökande tjänstemanna- och expertvälde. Risken finns. Men å andra sidan kan ett gott lagarbete mellan experterna, tjänstemännen och förtroendemännen utvecklas. Det beror emellertid mycket på förtroendemännen själva. Det s. k. mångsyssleriet minskar möjligheterna. När en person kan inneha 25—50 offentliga uppdrag samtidigt är det något fel. Dels är risken stor att uppgifterna inte blir tillfredsställande skötta, dels minskar möjligheterna att nyrekrytera förtroendemän. Men därtill kommer att makten koncentreras till några få personer. Man får en s. k. maktelit eller några få s. k. starka män som inte bara kontrollerar beslutsprocessen utan även opinionsbildningen. Särskilt beklagligt är det när en dylik »stark man» dessutom är ledarskribent i ortens tidning. Därigenom har den säkerhetsventil som pressen kan utgöra också satts ur funktion.

Herr talman! Jag har hittills försökt att tidsbegränsa mina inlägg i denna kammare, men i fråga om detta ärende är det svårt att göra det, då jag är oroad för den kommunala demokratiens framtid. När dessutom politiska krafter indirekt tycks verka för en sådan utveckling, känns behovet av att påtala än större.

Jag ber att få göra ytterligare en reflexion. Om den kommunala demokratin ytterligare försvagas i olika avseenden, torde det bli synnerligen nödvändigt att genom andra åtgärder skapa möjligheter för kommunmedlemmarna att påverka den kommunala beslutsprocessen. Ett sätt vore kanske införandet av kommunala folkomröstningar:

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

Tidigare har den tanken avvisats, men i dag, herr talman, kunde tanken möjligen väcka större intresse.

Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr OSKARSON (h):

Herr talman! Det mesta har väl redan sagts i denna fråga, och jag skulle ha kunnat avstå från att yttra mig. Det är dock ett område och en fråga som inte är behandlade och som jag inte kan underlåta att ta upp.

Här har talats om kommunsammanslagningarna och om vad dessa medför i fråga om maktkoncentration, när det blir ett mindre antal kommunala förtroendemän som kommer att handlägga de kommunala ärendena inom ett större område.

Om detta vill jag säga några ord.

I en utredning som nyligen har lagts fram beträffande ersättning till kommunala förtroendemän som är heltids- eller halvtidsanställda redovisas det antal heltidssysselsatta förtroendemän som för närvarande finns inom primärkommuner och landsting. Det framgår därav att flera av dessa heltidsanställda förtroendemän samtidigt är ordförande i kommunalnämnder eller drätselkammare och att de i flera fall upprätthåller tjänster som kommunalkamrer eller kommunalkassör. Det torde vara en allmän uppfattning att kommunens främste tjänsteman bör stå neutral i förhållande till olika partirikningar och att han inte skall företräda en viss politisk riktning som ledamot av kommunens styrelse. En motsatt ordning kan komma att sudda ut gränsen mellan förtroendemän och tjänstemän, en gräns som man i görligaste mån bör inte bara bibehålla utan även markera mera bestämt än vad som nu är fallet.

I motionen II: 63 påpekas att skärpt uppmärksamhet måste iakttagas mot de tendenser till fåtalsvälde som under senare tid har utvecklats på ett flertal håll. Det framhålles att det ofta är

några få män som bestämmer inom kommunerna — fåmansvälde. Jag skulle vilja göra gällande att det i många städer och även inom många landskommuner existerar ett enmansvälde. Efter som t. ex. drätselkammarens ordförande är heltidsanställd kommer han att fylla den dubbla funktionen av ordförande i kommunens styrelse och chefs-tjänsteman för den samlade kommunala förvaltningen. Härigenom har han mycket stora möjligheter att på ett tidigt stadium påverka ärendenas handläggning och beredning.

Denne — den heltidsanställda förtroendemannen — har även möjligheter att påverka vilka ärenden som skall påskyndas och vilka som man kan skjuta på. Han får också genom sin ställning som chef för den samlade förvaltningen möjlighet att ta del av utredningar och förslag under den tid då de bearbetas inom förvaltningen. Att han i sina ställningstaganden skulle vara fullkomligt objektiv är omöjligt, och att han skulle vara helt opåverkad av den politiska meningsriktning som han företräder är mer än vad som kan begäras. Skulle han dessutom vara en man som har anlag för att vara självständig, vill jag påstå att han i mycket hög grad har möjlighet att påverka inriktningen av hela den kommunala verksamheten. Utan att därmed rikta någon anmärkning mot de kommunala förtroendemännen tror jag att om man skulle inventera deras skrivbordslådor skulle man hitta en hel del intressanta ärenden som »ligger till sig».

Vi måste vara överens om att det är en betydelsefull skillnad, om det är en komunal tjänsteman eller en heltidsanställd kommunal förtroendemän som handlägger ett ärende. Tjänstemannen handlar mot bakgrunden av sitt tjänstemannaansvar och har ingen anledning att snegla på hur ärendena uppfattas politiskt av kommunmedlemmarna. Den kommunala förtroendemannen däremot kommer aldrig, som jag tidigare har

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

sagt, ifrån sin politiska bindning när han handlägger ärendena, hur objektiv han än söker vara, och han kommer inte heller ifrån det ansvar han har gentemot sina uppdragsgivare. Därför skulle jag vilja säga att vi även när det gäller att anställa en person antingen på deltid eller vad det är fråga om, bör tillämpa proportionaliteten liksom i den kommunala styrelsen och större delen av styrelser och nämnder inom kommunen.

Det är utan tvekan nödvändigt att med den omfattning som den kommunala verksamheten har — och ännu större omfattning kommer den att få — ta kommunala förtroendemän i anspråk i större utsträckning än vad nu är fallet. Det är givet att dessa för sitt arbete skall ha en ersättning som motsvarar deras arbetsinsats, därom är alla överens. Men om — som jag tidigare sagt — man tillämpade proportionaliteten, skulle förutsättningar skapas för att samtliga politiska meningsriktningar inom en kommun skulle få samma möjlighet att i ett tidigt skede ta del av och även påverka ärendenas beredning.

Man kan naturligtvis säga att detta medför kostnader, men då får man väga dessa kostnader mot de fördelar som man anser sig vinna, och dessa är enligt min uppfattning så stora att man utan någon tvekan bör ta dessa merutgifter. Det innebär helt naturligt inte att man där man har en heltidsanställd förtroendeman — det kan t. ex. röra sig om drätselkammarens ordförande — skall anställa fyra eller fem förtroendemän på heltid, utan där blir det fråga om deltidsanställning med arvode där-efter. På så sätt skulle kostnaderna inte behöva bli så stora att det bör vara något skäl för att man skall tveka inför en sådan ordning.

Herr talman! Jag har inte kunnat underlåta att framföra dessa synpunkter som jag anser vara väsentliga och värdefulla när det gäller att både vidmakthålla och fördjupa den kommunala

självstyrelsen och den kommunala demokratin som vi har anledning att vid alla tillfällen beakta. Jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Frågan om kollektivanslutningen har ju varit uppe till debatt tidigare i dag, men eftersom den behandlas också i högerns partimotion skulle jag vilja säga några ord även nu.

Socialdemokraterna inser att de får allt svårare att behålla greppet över arbetarna. Samtidigt ökar behovet av pengar för verksamheten — det har bl. a. herr Kellgren verifierat här i dag. Men socialdemokraterna har löst den ekonomiska frågan med maktens rätt. I kraft av sin majoritet i riksdagen införde de med maktens rätt parti-stödet. I kraft av socialdemokratisk majoritet i många fackföreningars ledning lockar man sina sympatisörer för att med majoritetens rätt tvinga fram beslut om kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet. På detta sätt blir många arbetare medlemmar i det socialdemokratiska partiet utan att vilja det och ofta även utan att känna till det. Genom att allt fler storavdelningar bildas blir problemet ur demokratisk synpunkt allt större ju längre kollektivanslutningen bibehålls, eftersom en allt mindre del av medlemmarna får inflytande på besluten.

Det är framför allt medlemmarnas pengar som socialdemokraterna vill ha. Eftersom mer än två tredjedelar av det socialdemokratiska partiets medlemmar är kollektivt anslutna, skulle det visserligen se illa ut i medlemsstatistiken om kollektivanslutningen slopades, men det skulle också innebära att det socialdemokratiska partiet gick miste om alla de miljoner kronor som man på detta sätt suger ur fackföreningsrörelsen varje år tack vare några rösters majoritet i storavdelningarnas representantskap.

Det socialdemokratiska partiet lever för närvarande i stor utsträckning på

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

fackföreningsrörelsen. Partiet är en efterhängsen följeslagare, som fackföreningsrörelsen har svårt att bli av med. Min mening är att fackföreningsrörelsen skulle bli starkare om den slapp denna belastning och fick behålla de pengar som nu går till det socialdemokratiska partiet.

Statsministern och flera med honom har hävdad att beslut om kollektivanslutning fattas i demokratisk ordning och att den som vill kan reservera sig, men varför skall sådana beslut då bara gälla fackföreningarna? Varför lägger inte socialdemokraterna fram förslag här i riksdagen om att hela riksdagen skall kollektivanslutas och att den som vill får reservera sig, eller varför lägger man inte fram liknande förslag i de kommuner där man har majoritet i fullmäktige, att alla kommunens invånare skall kollektivanslutas? Även ett sådant beslut skulle ju fattas i demokratisk ordning, emedan kommunal — eller stadsfullmäktige är valda av folket!

För någon vecka sedan fick jag reda på att min fackförening, Svenska byggnadsarbetareförbundets avd. 25 i Uppsala, kollektivt anslutits till SAP. Beslutet fattades med 67 rösters majoritet. 67 personer anslöt 6 300 arbetskamrater till ett politiskt parti som många av dessa arbetskamrater inte skulle ha en tanke på att rösta med i ett val, långt mindre att gå med i som medlemmar.

Socialdemokraterna hänvisar till reservationsrätten, men hur skall den kunna reservera sig som inte ens får veta om beslutet trots att han, såsom fallet är med mig, varit medlem i fackföreningen under femton år?

Jag skulle vilja bemöta vad herr Adamsson sade tidigare då han påstod att jag ville ha frågan om min kollektivanslutning till en uteslutningsfråga. Vad jag pekade på är att mitt medlemskap i socialdemokratiska partiet — så länge det varade — stod i strid mot det socialdemokratiska partiets stadgar, där det heter att en fackföreningsmed-

lem mot vilken kan anföras skäl som gäller för uteslutning ur det socialdemokratiska partiet inte skall medräknas vid kollektivanslutning. Detta kan inte herr Adamsson förstå. Jag trodde att konstitutionsutskottets talesman förstod sitt eget partis stadgar.

Det visar sig också att arbetarkommunerna inte ens bryr sig om att ta reda på vilka personer de får avgifter för — de vet bara antalet kollektivt anslutna. Förhållandet kan alltså vara att arbetarkommunen inte vet vilka som är medlemmar och att medlemmar inte heller vet att de är medlemmar. Makten förpliktar, brukar man säga. Så som kollektivanslutningen fungerar för närvarande innebär den maktmissbruk. Är det denna form av demokrati som man på socialdemokratisk sida vill värna om? Även Hitler påstod att makt är rätt — men så gick det som det gick också.

I FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna står i artikel 20 att ingen må tvingas att tillhöra en sammanslutning. När den enskilde inte ens vet om att han anslutits till ett politiskt parti och på grund därav inte reserverat sig, måste enligt min mening brott mot denna artikel i FN-förklaringen föreligga. Men jag måste ändå säga att jag delvis förstår socialdemokraterna. När det inte går att få medlemmar och pengar på frivillighetens väg, tar man till tvång, då man som socialdemokraterna har ringa förståelse för den enksildes rätt och frihet. Att det sedan t. o. m. kan råka komma med riksdagsmän från andra partier, spelar kanske inte så stor roll i den allmänna konkursen.

Det finns emellertid även bland socialdemokrater folk med demokratiska åsikter — det skall vi inte förtiga. En nyvald socialdemokratisk kommunalfullmäktig har enligt en artikel i Västernorrlands Allehanda nyligen sagt, att han är hängiven socialdemokrat men att detta med kollektivanslutning berör honom illa. Han säger att det återstår

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

för partiet att vägra kollektivanslutning och att endast bevilja enskilda inträde.

Tidningen Fackföreningsrörelsen har också varit kritisk. Man skriver i nr 9 1965, att kollektivanslutningen inte bör smygas på medlemmarna. Vidare kritiseras där förhållandet att inte varje medlem har tillfälle att göra sitt inflytande gällande, när frågan om kollektivanslutning skall avgöras, och att informationen inte är tillfredsställande. Stockholms-Tidningen anförde på sin tid också kritik mot detta system liksom flera andra socialdemokratiska tidningar.

Sådana exempel visar att det ännu finns en liten frisk tåga i socialdemokratien. Jag vill för min del för närvarande inte vara med om lagstiftning på detta område, utan jag hoppas ännu på att de förnuftets röster, som ändå finns bland socialdemokraterna, skall kunna demokratisera partiet på frivillig väg så att partiet beslutar upphäva denna förnedrande form av medlemskap. Men framhärdat man på den odemokratiska vägen, måste väl frågan om en lagstiftning övervägas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Herr Lothigius kritiserade i ett anförande konstitutionsutskottets sätt att behandla denna motion. Han sade nämligen att man behandlade den med fantasilöshet. Jag måste tyvärr returnera detta till högerpartiets kansli, ty denna motion är praktiskt taget identisk med den från i fjol. Det har också kommit till mina öron att ganska inflytelserika högermän nu anser att man inte bör demonstrera på detta sätt med samma motion och samma kläm vart och vartannat år. Men det är en annan sak.

Jag förstår att man har tänkt använda motionen för ett framträdande här i

riksdagen, och det är ju tillåtet. Vi har nu lyssnat på sex färdigskrivna propagandatal från de ärande motionärernas sida. Det senaste anförandet skulle ha hållits under en helt annan punkt på dagens föredragningslista, eftersom vi har behandlat frågan om partistödet, och frågan om kollektivanslutning också har varit uppe till diskussion. I dessa frågor har kammaren redan tagit en bestämd ställning. Det hindrar emellertid inte herr Åkerlind att på nytt försöka blåsa liv i denna debatt genom sitt färdigskrivna anförande.

Vad innehåller nu denna motion? Jo, enligt konstitutionsutskottets välvilliga skrivning gäller den ett fördjupande och stärkande av det svenska folkstyret. Men den som läser motionen noggrant finner att det inte är fråga om något sådant. Det är inte alls det väsentliga, utan det är frågan om hur man skall stärka högerpartiet. Det är ju också tillåtet att diskutera den saken här i kammaren, det skall jag inte förneka. Men jag är litet konfunderad över vad herr Lothigius har sagt.

När vi för inte så många månader sedan diskuterade frågan om partistödet höll herr Lothigius inför voteringen ett ganska ödesmättat anförande. I och med detta beslut, sade han, var demokratin och de fria organisationernas tid slut här i landet. Ändå ser vi herr Lothigius med friskt mod gå upp i en debatt och föra fram krav på demokratisering på områden som — det skall jag inte förneka — vi kan ha anledning att diskutera. Det är litet farligt att göra sådana uttalanden, herr Lothigius, när man även i fortsättningen sitter i den svenska riksdagen.

Herr Werner inledde denna diskussion med ett anförande om radio och TV. Bara någon månad har gått sedan vi hade en diskussion i den frågan, och jag skall därför inte alls ta upp den till någon genomlysning. Jag skall inte heller beröra frågan om partistödet, som vi tidigare har behandlat, eller frågan

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

om kollektivanslutningen — med undantag för några ord till herr Åkerlind. Slutet av hans anförande tydde nämligen på att han ändå har klart för sig att han, om han skall agera i den saken, skall göra det som medlem av Svenska byggnadsarbetareförbundet. Där har han emellertid inte gjort några större insatser. Herr Åkerlind måste vara medveten om att representantskapet har haft ett sammanträde, men han har uppenbarligen inte stött på sin namne om att kalla till ett möte för att diskutera de problem som förelegat. Jag försvarar inte ordföranden för sektionen i Knutby, men de enskilda medlemmarna måste också visa en smula aktivitet. Den har sannerligen inte varit stor hos herr Åkerlind i detta sammanhang.

Herr Magnusson i Tumhult gjorde ett uttalande som jag inte kan låta stå alldeles oemotsagt. Kanske menade han inte riktigt vad han sade när han yttrade, att de andra partierna var välvilligt inställda till motionernas innehåll. Vi vill inte förneka att en rad av de frågor som tagits upp är intressanta och att de behöver belysas och diskuteras, men därmed är det inte sagt att vi delar den uppfattning som kommit till uttryck i högerpartiets motion. Herr Magnusson slutade anförandet med att säga att högern givetvis kan göra sin mening gällande inom författningsutredningen utan något uttalande från kammarens sida och så har väl också vi sett på saken. Högerns representant i författningsutredningen kommer naturligtvis att driva högerpartiets synpunkter härvidlag.

Sedan togs frågan om utlandssvenskarnas rösträtt upp. Denna fråga är ju föremål för behandling och det har gjorts en ny utredning. Emellertid har det förekommit mycket hård remisskritik men jag hoppas att det i alla fall skall bli möjligt att framlägga ett förslag. Herr Magnusson ville inte förneka att det föreligger tekniska svårigheter

på detta område och enligt min mening är de synnerligen stora.

Herr Magnusson var också inne på frågan om folkomröstningar och sade att dessa är uttryck för en fullvärdig demokrati. Våra erfarenheter är emellertid något blandade och jag tänker på det beslut som riksdagen fattade om höger- och vänstertrafik. Avgörandet föregicks av en folkomröstning och jag är inte säker på att frågans handläggning varit den allra bästa med tanke på den reform som nu skall genomföras.

Slutligen skall jag ta upp några ämnen som herr Wennerfors och herr Oskarson var inne på och härvidlag talar jag närmast för mig själv.

Utskottet har inte på denna punkt gjort några mera bestämda uttalanden, men jag vill säga att jag delar det principiella resonemang som herr Wennerfors och herr Oskarson för om den kommunala demokratin och som de uttryckt i motion nr 63 på sidan 11 på detta sätt: »Skärpt uppmärksamhet måste också riktas mot tendenserna till ett reellt fåtalsvälde i kommunerna, där några få starka män i realiteten bestämmer det mesta. Ansvaret och meddelaktigheten i den kommunala verksamheten måste spridas på så många händer som möjligt.»

Jag delar helt denna uppfattning, och inom det parti jag representerar arbetar vi också efter dessa linjer. Det gäller att avväga inflytandet mellan experter och tjänstemän och förtroendemän. Jag delar helt herr Oskarsons syn på skillnaden mellan en kommunal tjänsteman och en kommunal förtroendeman. Jag har inte någon anledning att på den punkten polemisera mot dessa ärade talare, men eftersom dessa frågor är föremål för uppmärksamhet i annat sammanhang har kammaren inte anledning att ta ställning till dem i anledning av denna motion.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

Herr LOTHIGIUS (h) kort genmäle:

Herr talman! Den ärade ledamoten herr Adamsson ansåg att jag hade anmärkt på konstitutionsutskottet, kanske oberättigat därför att jag hade nämnt att det var med en viss fantasi-löshet som man hade behandlat högerpartiets motion — som ju har kommit igen år efter år, påpekade han.

Mig veterligt togs denna problematik särskilt upp 1964 i en del motioner och kanske senare i några ämnesområden. Det är väl alldeles klart att när man tar upp huvudfrågan om åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret, med vilket jag förenar en rad frågor om utlandssvenskars rösträtt, om folkomröstningen, fri radio och TV, kollektivanslutning och partistöd, makt-koncentration, planeringsråden och kommunal demokrati — så väsentliga frågor som vi borde stanna inför och diskutera rent sakligt — då hade man kanske väntat att konstitutionsutskottet skulle ha behandlat motionen på ett annat sätt. Jag förstår att vissa tekniska hinder kan göra det svårt att ta upp frågan så som man skulle önska, men mot bakgrunden av dessa frågors angelägenhetsgrad borde man ändå ha kunnat behandla saken annorlunda.

Det är inte för att stärka högerpartiet som vi, ett flertal talare från högerpartiet, har begärt ordet i denna fråga. Vi har gjort det för att accentuera frågornas vikt. Var och en av oss har talat om de spörsmål som vi har speciellt intresse för. Att återropa det »ödesmätade» anförandet med anledning av partistödet förra året är kanske litet för långsökt. Vi kan dock inte komma ifrån att vi den stunden kände något av ödesstämning.

Herr Adamsson hade ingenting att säga i sak om de frågor som jag här behandlat. Tvärtom förklarade han att det väl fanns synpunkter därvidlag som man borde kunna komma till rätta med. Jag anser att dessa frågor är så angelägna, att vi bör få möjlighet till en saklig debatt om dem i riksdagen.

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson frågar varför jag inte tagit något initiativ för att ta reda på vad representantskapet har beslutat. Ja, det kan visserligen sägas att jag borde ha gjort det, men i många andra mindre viktiga frågor förekommer information från fackföreningens representantskap. Men i denna viktiga fråga har ingenting hörts av. Det är väl tveksamt om man skall begära att varje medlem skall gå och fråga vad som har beslutats. Är det inte snarare styrelsen som bör lämna medlemmarna upplysning härom? Den saken kan diskuteras.

Herr Adamsson har gång på gång talat om min namne som är sektionsordförande. Jag vet inte om herr Adamsson har bättre kontakter med personer som heter Adamsson än med andra personer. Jag skiljer inte mellan folk på sådana grunder.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen har jag inte så mycket att säga herr Lothigius. Jag föreställer mig att han inser det omöjliga i att få ett enhälligt utlåtande från konstitutionsutskottet i dessa frågor. Skulle vi presentera hela raden av partiönskemål, kunde vi naturligtvis få en mycket omfattande debatt. Men jag vill göra herr Lothigius uppmärksam på att det i motionen yrkas att dessa synpunkter skall delges grundlagberedningen. Han begär väl ändå inte att konstitutionsutskottet skall ställa sig bakom ett sådant yrkande.

För herr Åkerlind vill jag påpeka, att det ändå framkommit att protokollet från avdelningsmötet översänts till sektionsordföranden. Det är på honom som ansvaret enligt mitt bedömande vilar. Han borde ha sett till att det anordnats ett möte. Men det kunde ju också ha tagits initiativ från annat håll.

Herr MAGNUSSON i Tumhult (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson nämnde

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

i sitt förra anförande att jag skulle ha påstått att andra partier sett välvilligt på motionernas innehåll. Det är fullkomligt riktigt; det har jag sagt. Jag vet, att t. ex. herr Adamsson i stor utsträckning delar vår mening när det gäller den kommunala demokratien.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Den som studerade listan över talare i denna debatt kunde inte undgå att lägga märke till att det var något ovanligt med den. Jag kan knappast erinra mig att jag tidigare under nära 29 år här i riksdagen varit med om någon debatt som börjat med sex talare å rad från samma parti, vilka tydligen inte har något intresse av att höra vad som sägs av den andra sidan för att sedan genom en verklig debatt belysa frågeställningarna utan som i stället kommer med sex deklamationer. Inget ont i detta i och för sig, men det visar väl vad kammarens ledamöter kanske också har på känn, nämligen att motionärernas avsikt med motionen — som säkert har ett mycket redligt syfte — i varje fall inte i främsta rummet är att få den bifallen av riksdagen. Man blir ju en aning mystifierad när man ser att det så kraftigt understryks att man till grundlagberedningen skall överlämna vissa frågor, som den emellertid inte skall utreda utan »beakta». Nu sitter det ju i grundlagberedningen kunniga och erfarna personer som säkert beaktar synpunkten att demokratiens bör stärkas och främjas. Jag är alldeles övertygad om att inte bara folkpartiets representant i utredningen utan även högerpartiets representant jämte adjungerade experter är både kompetenta och intresserade av att stärka demokratiens.

När det gäller t. ex. frågan om en gemensam valdag och dess inflytande på den kommunala demokratien, d. v. s. det negativa inflytande som en gemensam dag för riks- och kommunalval skulle utöva, vet jag att folkpartiets representant vid en rad sammanträden under

hösten och vintern starkt har framhållit, att folkpartiet anser det vara mycket angeläget att finna en annan lösning och vädjar till socialdemokraterna att ompröva sin ställning. Jag kan för min del inte finna någon anledning för kammaren att skriva till grundlagberedningen att vår representant och övriga representanter skulle beakta demokratiens främjande.

Inte heller tror jag att det främjar demokratiens utredningen toge hand om en massa problem som behandlas av andra utredningar eller som under de senaste månaderna eller alldeles nyligen — kanske i dag — har avgjorts av riksdagen efter utredningar. Att klumpa ihop en massa sådana heterogena problem kan närmast försvåra och försena grundlagberedningens arbete, om vi över huvud taget menar något med detta beaktande utöver det beaktande som är självklart för ledamöterna.

Jag måste säga, herr talman, och det är därför som jag har begärt ordet, att jag är oviss om avsikten med motionen. Jag vill uttala den förhoppningen att motionen inte motiveras av att högerpartiet vill låtsas att högern mer än t. ex. folkpartiet är intresserad av att fördjupa och stärka folkstyrelsen. Våra insatser därvidlag är alltför väl kända för att jag skall behöva komma med någon motivering när jag säger, att en kampanj av detta slag, förd av högerpartiet, naturligtvis skulle framstå såsom ytterst osaklig.

Om jag skall gå in på en enda av de speciella punkterna, så är det utlandssvenskarnas rösträtt. Jag tror att om man hänsköt den frågan till grundlagberedningen, så skulle det bli risk för förseningar. Därför tror jag att det vore oklokt. Högerpartiet har ju liksom de andra oppositionspartierna genom en rad initiativ — motionsvägen och på annat sätt — drivit på att utlandssvenskarnas rösträtt måste ordnas. Det är verkligen en viktig principiell demokratisk angelägenhet. Tyvärr har so-

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

cialdemokraterna och regeringen, som får bära ansvaret, varit föga intresserade av att bringa denna fråga till lösning. Nu hörde jag herr Adamsson säga att han hoppas att ett förslag skall läggas fram. Efter årtiondens arbete hade man ju väntat sig att herr Adamsson skulle kunna säga något om när detta förslag skulle komma. Jag tillåter mig därför fråga herr Adamsson: Betyder herr Adamssons yttrande att Ni har en grundad förhoppning om att ett förslag till rösträtt för utlandssvenskarna skall läggas på riksdagens bord i så god tid att denna rösträtt kan utövas vid 1968 års riksdagsmannaval?

Enligt min mening skulle det vara ett allvarligt svek mot demokratien, om man inte gjorde en kraftanstängning att få fram denna reform. Jag är säker på att uppfattningen är densamma inom högerpartiet, men jag tror att det är klokt att gå den direkta vägen än att hänskjuta detta problem till grundlagberedningen.

Herr talman! Jag finner alltså att den metod som här föreslås säkert är uttryck för en ärlig strävan att utveckla demokratien, men den är föga praktisk och medför risk för förseningar. Just därför att jag anser mig vara lika intresserad av att främja demokratien som någon annan ledamot av denna kammare — inklusive motionärer och reservanter — anser jag mig inte ha någon som helst anledning att stödja reservationen.

Herr WENNERFORS (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan inte hjälpa att inte flera representanter för de andra partierna deltagit i debatten. Men när oppositionsledaren nu har yttrat sig tycker jag att debatten genast har fått mera tyngd, och det är jag tacksam för.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Den högermotion det här gäller tar upp en rad krav som bör

uppfyllas vid den författningsrevision som nu är aktuell. Det första kravet är utlandssvenskarnas rösträtt, och där är vi alla överens. Även om regeringen enligt vår mening har förhalat frågan i onödan anser vi oss ha fått sådana upplysningar att det skulle innebära en försening av denna frågas lösning att nu överlämna den till grundlagberedningen.

Vad kollektivanslutningen angår skall jag inte ta upp den frågan nu, eftersom den ju tidigare har blivit belyst. I första hand vill motionärerna där gå frivillighetens väg, i andra hand lagstiftningens, och först i tredje hand tänker de sig grundlagsregler. Både i debatten i fjol och i dagens debatt har man emellertid från högerhåll uttalat sig för att gå frivillighetens väg, och varför vi då skulle skicka ärendet till grundlagberedningen förstår inte jag.

Ett avsnitt i motionen tar upp verkligt väsentliga spörsmål; det gäller den kommunala demokratien. Motionärerna säger att man vill åstadkomma decentralisering så långt det är möjligt, och det är ett riktigt krav. Så säger man att en högre maktinstans inte skall åläggas uppgifter som lika väl eller bättre kan ombesörjas av en lägre. Det är också en uppfattning som jag helt och fullt delar. Men den saken skall tas upp i det sammanhang där den hör hemma, och såvitt jag förstår hör den icke hemma i grundlagberedningen. Detta gäller även planeringsråden, om vilka man kan ha delade meningar. Också den frågan får väl tas upp separat och inte stjälpas i grundlagberedningens stora påse.

Herr Lothigius var missnöjd med utskottsbehandlingen. Han tyckte att utskottet varit alltför fantasilöst och dessutom gjort sig skyldigt till en knasterrande torr skrivning. Det är möjligt att man har tagit ned den här yviga buketten i högermotionen till ett mera verklighetsbetonat plan. Herr Lothigius vidgick också själv i sitt sista anfö-

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

rande att det naturligtvis finns tekniska svårigheter i detta fall.

Frågan är emellertid: Vad vinner vi genom att hänvisa denna motion till grundlagberedningen? Motionen innehåller en blandning av spörsmål som hör till författningen, t. ex. folkomröstningen, och som jag anser att författningsutredningen och grundlagberedningen måste ta upp vid en revision av grundlagen. De flesta frågor i övrigt som tas upp i motionen måste bli föremål för vanlig lagstiftning eftersom de inte gäller grundlagen och får alltså behandlas separat. I vissa fall gäller det frågor — jag tänker på kollektivanslutningen — där det här i dag även från högerns sida sagts att man helst inte vill ha lagstiftning utan anser att saken skall kunna ordnas ändå.

Herr Oskarson förde beträffande den kommunala demokratien en argumentering som var något oklar. Man kan givetvis ha olika meningar om kommunalråds- och landstingsrådsinstitutionen som sådan. Men om det skall finnas sådana befattningar är det väl i första hand ordföranden i kommunens styrelse, landstingets förvaltningsutskott o. s. v. som skall engageras därför. Av herr Oskarsons anförande föreföll det som om detta skulle innebära en politisering av dessa poster. Jag tror inte att det finns någon annan väg att gå och att man får acceptera det.

Med dessa strödda reflexioner, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Låt mig till att börja med understryka vikten och betydelsen av ett fördjupat folkstyre. När det gäller landsting och storkommuner har jag varit allvarligt bekymrad över att man för storheten skulle glömma vad som ändå skall inneslutas i ett folkstyre i vårt land. Men, herr talman, jag skall inte närmare ingå på detta utan

vill endast uttala en viss förvåning över hur känslig högeren synes vara för folkstyret i dag. Jag är tillräckligt gammal för att mycket väl ha kunnat följa demokratiens utveckling och kamp i vårt land och den medverkan som därvidlag lämnats från olika håll. Jag upplevde demokratien i de uppländska bygderna på det viset att arbetarrörelsen var förbjuden att anordna möten i lokaler och t. o. m. vid vägkanterna. Jag upplevde att man inte fick hålla sig med den tidning man ville — det bestämde patron.

Visst är det annorlunda nu. Men när jag hört högerens deklarationer har jag kommit att tänka på småbrukaren som bröt hård mark upp i de värmäländska skogarna. Ingen brydde sig om honom förrän hushållningssällskapet skulle ge honom en medalj. Då kom kommunens patroner och kyrkoherden underfund med att de borde uppvakta. De gick alltså upp till småbrukaren, och sedan de sett på hans mark sade kyrkoherden: »Här har Andersson och Vår Herre gjort underverk.» Småbrukaren svarade: »Ja, goa kyrkoherden, då skulle kyrkoherden ha sett hur det såg ut när Vår Herre själv styrde här.»

Jag tror att svenska folket över huvud taget hyser stor och berättigad misstro när högerens talesmän gör sig till apostlar i dessa sammanhang. Då det gäller frågan om folkomröstning har jag tidigare här i kammaren sagt ifrån att jag inte delar uppfattningen att folkomröstningsinstitutet är förenligt med ett parlamentariskt styrelseskick. Jag sade det år 1948, och jag gav uttryck åt att jag inte ville vara med om en folkomröstning i högertrafikfrågan m. m. Jag frågar herrarna: Hur har vi gjort när det gäller att följa folkomröstningen i exempelvis högertrafikfrågan? Hade det inte varit lämpligare att vi såsom valda förtroendemän hade sagt vår mening och tagit konsekvenserna av det i ett val. Det är folkstyre! Jag tror att det är dumheter

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

att här tala om ett institut som man kanske i sin ungdom drömde om var bra, då man t. ex. läste Håstads avhandling om »Referendum och initiativ» av år 1937. När vi sett hur denna folkomröstning i Schweiz verkar praktiskt, kommer vi inte ifrån att den varken är demokratisk eller samhällsduglig i olika avseenden.

Det har här talats om utlandssvenskarnas rösträtt. Jag vill bara hövligt fråga högern och övriga borgerliga: Hur kommer det sig att man inte genomförde den saken år 1929, när frågan aktualiserades? Är det bara när socialdemokraterna befinner sig vid makten som det anses att sådana här reformer skall kunna genomföras? Det är alltför genomskinligt!

Sedan skulle jag vilja säga ett par ord om fackföreningarna och kollektivanslutningen. Jag måste erkänna att herr Åkerlind verkar som en skolpiit inom fackföreningsrörelsen. Det förefaller som om han över huvud taget aldrig har förstått vare sig facklig eller politisk arbetarrörelse och som om han aldrig läst dess historia. Och jag vill fråga honom hur han kan vara med i en fackförening. Det är också tvång.

Skall fackföreningarna över huvud taget ha beslutanderätt? Man har efter mitt sätt att se i olika sammanhang försökt att beröva fackföreningarna beslutanderätten. Det gjorde man i Uppland under den omtalade lantarbetarstrejken, och vad skedde i Stripa, Mackmyra och på andra håll i vårt land? Det som hände i Mackmyra har bland annat skildrats av gamle högerledaren Bagge i en stor artikel.

Mot bakgrunden av dessa händelser är det uppenbart att man på borgerligt håll har ansett att fackföreningsrörelsen icke har haft sådan mognad, att den bör ha självbestämmanderätt.

Om herr Åkerlind verkligen försökte sätta sig in i facklig och politisk verksamhet — ett område som han nu gett sig i kast med — tror jag att han

skulle ha anledning att mera rodna över sig själv än över någonting annat.

Beträffande partistödet har det ju klart och tydligt sagts ifrån att vi skall ha ett sådant.

När det gäller frågan om TV, radio, press, industri m.m. vill jag understryka vad herr Lothigius har sagt, nämligen att en maktkoncentration på detta område i det svenska samhället är oerhört farlig. Vilka äger dags- och veckopressen i dag? Jo, det är en handfull människor som kan bestämma över dessa olika maktorgan. Jag vill öppet deklarerera att visst kan socialdemokratien vara missnöjd med det förhållandet att den kanske får en tredjedel av tiden i TV och radio under valdebatterna i förhållande till den borgerliga oppositionen. Jag vågar emellertid säga att om vi inte haft den nuvarande organisationen för TV och radio skulle det inte ha funnits någon plats alls; det hade varit möjligt att stänga både bönder och arbetare ute från TV och radio. Det är inte nog med att vi genom ett folkstyre kan genomföra en politisk demokrati. Om högern vill vidga den demokrati vi har till att även omfatta en industriell demokrati och till staten överföra väsentliga delar av svenskt samhällsnäringsliv, skall jag vara med på detta och kommer även att stödja en sådan aktion. Men, mina damer och herrar, den föreliggande motionen är inte något annat än möjligen en omvändelse under galgen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ÅKERLIND (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lundberg har här stått och talat om de missförhållanden som rädde förr. Jag har talat om de missförhållanden som finns nu när det gäller den kollektiva anslutningen.

Sedan säger herr Lundberg att medlemskap i fackförening är ett tvång. Jag har inte upplevt medlemskapet i fackföreningen såsom ett tvång och jag är

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

förvånad om herr Lundberg har gjort det.

Både herr Lundberg och jag behöver nog tänka på vad vi har givit oss in i.

Herr LUNDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Åkerlind tycks ha en tvådelad tunga och en tvådelad själ. Han får väl därför säga som en person en gång sade: »Gud, min Gud, om det finns någon Gud, fräls min själ, om jag har någon själ.» Som högerman hjälper herr Åkerlind storfinansen och som fackföreningsman skall han göra något annat. Visserligen tror jag inte att herr Åkerlind uträttar någonting inom fackföreningsrörelsen, men det är en annan sak.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Ju längre denna debatt fortskrider desto mer avslöjas motionens karaktär av ett högerprogram i författningsfrågan, som högern har inbjudit övriga partier att antaga och sända över för beaktande till grundlagberedningen. Det är väl inte underligt att en sådan motion avvisas! Vilket parti som helst i riksdagen kan ju skriva av sitt broschyrmaterial, bunta ihop det i en motion och sedan inbjuda riksdagen att ställa sig bakom det. Detta skulle kanske också riksdagen göra, om här endast fanns ett parti, men eftersom vi har flera olika partier är det självklart att det råder delade meningar i frågor som denna. Jag tycker att det är förmätet av högerrepresentanterna att fordra att konstitutionsutskottet skall bestå deras partiprogram en livfull och fantasifull utredning.

Har man på högerhåll reflekterat över vad det skulle leda till om motionen bifölls? Vill vi tolka motionen välvilligt måste slutsatsen vara att det inte är meningen att den just nu skall behandlas av grundlagberedningen. Och då skulle resultatet bli att det vore helt omöjligt att nästa år genomföra en partiell författningsreform. Det finns inga möjlig-

heter för en statlig utredning att grundligt penetrera dessa problem om den — vilket är arbetsbetingelsen för grundlagberedningen — skall kunna lägga fram ett förslag omkring den 1 maj i år.

Om man ville vara elak skulle man alltså kunna säga att högern vill skjuta den partiella författningsreformen på framtiden och därför väcker en motion för att blockera arbetet. Nu tolkar jag emellertid välvilligt motionen så, att man menar att den skall tagas upp i den andra omgången. Men även i så fall medför den en avsevärd fördröjning. I motionen tar man nämligen upp problem som nyligen diskuterats och för in saker som ligger hos de kommunala utredningarna.

Jag är också ur en annan synpunkt förvånad över motionen; den har antytts redan förut här i debatten. Högern är ju företrädd i grundlagberedningen. Kan inte högerrepresentanterna där, herr Hernelius och herr Björkman, på ett tillfredsställande sätt utveckla högerens synpunkter för beredningen? Är det nödvändigt att väcka en motion i det syftet? Efter de anföranden som herrar Ohlin och Larsson i Luttra här hållit står det fullt klart att högern är isolerad i denna fråga. Jag hoppas att denna isolering ytterligare skall framträda vid voteringen. Och den skall jag inte fördröja ytterligare, utan yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr CARLSHAMRE (h):

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ta del i sakdebatten om den motion vi här behandlar — jag känner mig grundligt och väl företrädd av flera meningsfränder i det avseendet — men jag ville innan debatten avslutas lugna herr Ohlin och kanske också herr Johansson i Trollhättan något litet rörande avsikten med motionen.

Först vill jag säga till herr Ohlin att om han finner själva det förhållandet att sex högerledamöter å rad förekommer på talarlistan på något sätt sensa-

Åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret

tionellt eller kanske rent av varande ett tecken på några särskilda dolda avsikter, demonstrationsavsikter eller andra, tror jag inte att han behöver ta det så. Det är ju på det sättet, herr Ohlin, att när man konstruerar en talarlista kan man välja mellan olika metoder. Man kan tillämpa en metod som inte borde vara herr Ohlin alldeles obekant, att en talare talar i 60 minuter, man kan också be sex talare tala i 10 minuter var. Den sistnämnda metoden har i varje fall fördelen att vara något mer omväxlande för åhörarna. Vad som här skedde var alltså ingenting annat än att ett antal talare inbördes delade upp materialet och inte talade alla om samma sak.

Viktigare är frågan om hur man skall se på en sådan motion. Herr Johansson i Trollhättan säger att vi har lagt fram en del av högerpartiets program som motion i riksdagen. Det är ju inte riktigt så heller. Men om så vore, är jag inte säker på att det skulle vara alldeles fel. Vi tänker kanske inte så ofta på frågan varför och med vilken teknik vi motionerar i riksdagen, men i det här sammanhanget vore det kanske värt att fundera litet över det.

Herr Adamsson nämnde i ett tidigare anförande parentetiskt att han hade hört till och med, som han uttryckte sig, ganska inflytserika högermän antyda, att man kanske inte borde alltför mycket återkomma med samma motioner år efter år. Om han hade avstått från de två orden »ganska inflytserika», skulle jag ha kunnat känna mig i någon mån träffad. Nu gör jag inte det. Det hindrar emellertid inte att jag skulle kunna hålla med herr Adamsson i viss utsträckning på denna punkt. Jag tror — det är en rent personlig uppfattning, det vill jag understryka — att riksdagsarbetet kanske skulle vinna på en viss återhållsamhet med tekniken att återkomma med oförändrade motioner år efter år i frågor där ingenting sedan sist har förändrats, där inga nya omständigheter har tillkommit och inte

heller riksdagens sammansättning har förändrats eller det finns anledning att tro att opinionsläget förskjutits på ett sätt som kan ändra resultatet.

Å andra sidan är jag lika övertygad om att det finns vissa typer av motioner som det är mycket befogat både att väcka och att återkomma med. Jag skulle vilja nämna motioner av den typ som vi här behandlar, motioner som är — det har herr Johansson rätt i — till sin karaktär programmatiska. Sådana motioner utgör, som jag ser det, en av ett oppositionspartis rimliga och legala möjligheter att göra sig hört. Partiprogram skrivs, dess bättre skall jag kanske säga, inte alltför ofta.

Just i motionsarbetet och särskilt i framläggandet av de större genomarbetade partimotionerna har vi en möjlighet att mera kontinuerligt redovisa partiets uppfattning i väsentliga frågor, och jag kan inte finna annat än att det är en legal och rimlig väg. Inte heller kan jag inse att man inte skulle ha anledning att — kanske rätt ofta — upprepa den sortens motioner även om man skulle vara medveten om att de inte leder till positiva beslut i kammaren.

En annan typ av motioner som det kan vara rimligt att upprepa år efter år är de motioner som tillsammans bildar oppositionens alternativ till regeringens budget — dem måste man återkomma med även om likartade eller helt lika motioner skulle ha blivit avvisade av riksdagen året innan. Däremot kan det måhända vara onödigt att återkomma alltför snart med motioner i en hel del praktiska konkreta, ofta nog stora politiska frågor, i vilka riksdagen nyligen har tagit ställning.

Även om jag som sagt inte hör till de »ganska inflytserika», vågar jag säga att jag uttrycker högergruppens mening när jag mycket bestämt understryker att syftet med en sådan här motion inte är något annat än att i riksdagen, som vi anser vara rätt forum, framföra

Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider

högerpartiets syn på en del för oss väsentliga frågor. Jag är medveten om att vi inte skiljer oss ut från kammaren i övrigt på det viset, att vi skulle vara mer benägna att främja demokrati än ledamöter av andra partier i kammaren. Det framgår bl. a. av sakkussionen kring denna motion, som visar att vi i flera punkter har samma åsikt som andra. Ta t. ex. den punkt som handlar om fri radio och television. Där har herr Ohlin och hans parti samma uppfattning som vi i högerpartiet. Detsamma gäller utlandssvenskarnas rösträtt och kollektivanslutningen, och herr Adamsson har deklarerat att han — och hans parti, förmodar jag — i stor utsträckning har samma syn på den kommunala demokrati som vi har, o. s. v. Redan av detta framgår att vi inte vill slå oss för vårt bröst och tillerkänna oss själva en ställning som demokratiens förkämpar framför andra, utan det är helt enkelt fråga om att inför vad vi betraktar som rätt forum, nämligen riksdagen, föra fram enligt vår bedömning väsentliga synpunkter i viktiga ärenden.

Sedan får man väl lov att vara litet självkritisk. Jag skall gärna vara det och säga — fortfarande som en starkt personlig uppfattning — att motionen kanske kunde ha varit listigare utformad. Jag tycker att klämman kommer som en västgötaklimax, men det är en sak som vi kanske får tillfälle att rätta nästa år eller när nu förslagen på nytt framlägges. Jag skulle ha föredragit en punktindelad kläm, där de olika åtgärderna förts upp under olika punkter, men det hör nu inte hit. I huvudsak är det inte fråga om någonting annat än en vanlig motion, som uttrycker högerpartiets uppfattning i väsentliga frågor.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice

talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Sveningsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Tumhult begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 166 ja och 31 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motion angående införande av ny valmetod.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13

Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider.

Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr HAMRIN i Jönköping (fp):

Herr talman! En nyordning i fråga om mandattiden för styrelser och nämnder ute i kommunerna kan vara påkallad och behöver obetingat bli föremål för en närmare utredning — det är väl, kort uttryckt, innebörden i det enhälliga utskottsutlåtande, som just nu föreligger till behandling. En kommuns styrelse bör rent principiellt ha samma mandatperiod som den beslutande församling, från vilken den har sitt ursprung. Det är, som bekant, för närvarande inte fallet.

Saken kan naturligtvis också uttryckas så, att det måste vara angeläget att se till att ett valutslag utan onödig tids-spillan får i görligaste mån slå igenom i alla sammanhang och på alla nivåer. Ytterst gäller det alltså att visa väljarna den respekt, som tillbörligt är i en levande och funktionsduglig demokrati. Det kan följaktligen inte vara särskilt ändamålsenligt att längre upprätthålla den ordning som nu gäller och som bl. a. för de primärkommunala organens, liksom för landstingens, styrelser, nämnder och utskott innebär att dessa förnyas först 15 månader efter ett val — ett val som kanske inneburit mycket stora och avgörande svängningar i opinionen.

Tydligen upplevs detta också inom alla politiska meningsriktningar som en allvarlig belastning ur den kommunala demokratiens synpunkt. Om detta vittnar raden av motioner, som väckts i ämnet vid riksdagens upptakt och som gått ut antingen på en direkt beställning hos Kungl. Maj:t av en lagändring eller på skyndsamt utredning i ärendet.

Utskottet har tagit fasta på utredningskravet och tänker sig väl närmast att den sittande grundlagberedningen skulle ta sig an också denna fråga.

Låt mig emellertid för fullständighetens skull göra en precisering och där-

med också ge en förklaring till den blanka reservation som fogats till utskottsutlåtandet! Jag ansluter mig alltså helt till utskottets ståndpunkt i sak, men jag hade gärna sett att man i ett bestämt avseende gått ett litet stycke längre och undersökt möjligheten att nå fram till en lösning för hela landet i princip efter den modell som gäller för Stockholms stad. Där är ju ordningen den att mandattiden för stadsfullmäktige räknas inte, som i riket för övrigt, från den 1 januari året näst efter det då valet skett, utan redan från den 15 oktober valåret. Då utses stadens ledning — borgarråd, stadskollegium m. fl. — som också omedelbart inleder sitt arbete. Val till övriga nämnder och styrelser förrättas litet senare, i december samma år, varefter de nya ledamöterna tillträder redan vid årsskiftet. Därigenom uppnår man fördelen att majoriteten i nämnder och styrelser kommer, som rimligt är, att återspegla majoriteten i fullmäktige.

Ute i landet i övrigt sitter däremot de gamla, inte sällan överåriga förtroendemännen kvar i sina funktioner inom styrelser och nämnder, precis som om ingenting hänt, mer än ett år efter det att valet ägt rum — ett val som kanske ryckt undan grunden för deras mandat i den beslutande församlingen, landstinget eller stadsfullmäktige. Så borde det rimligtvis inte få vara. Det är, säga vad man vill, ingen riktigt god ordning, och det kan bevisligen medföra allvarliga komplikationer och i extrema fall få konsekvenser som inte är önskvärda.

Jag skulle kunna åskådliggöra detta med exempel från en kommun som jag råkar känna till särskilt väl. Vid valet i september förvandlades där en majoritet till minoritet, men den gamla majoriteten sökte i uppmärksammade former göra sitt inflytande gällande in i det sista och ända fram till nyårsafton. Jag menar att sådana friktioner måste undvikas, eftersom de är till skada för

Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider

det goda samspel som bör finnas i kommunerna.

Herr talman! Jag skyndar mig att understryka att det här naturligtvis inte är fråga om något exklusivt partipolitiskt intresse. Det rör sig helt enkelt om en principfråga av första ordningen, ett gemensamt intresse för alla att här få en ändring till stånd.

Märkligt nog har emellertid utskottet hesiterat inför tanken att förutsättningslöst pröva också den s. k. stockholmsmetoden, som ändå i sin renodling av valgenomslagsidén utgör ett enligt min mening i hög grad efterföljansvärt exempel. Jag kan inte finna annat än att den fördröjda utlösning som nu tillämpas överallt utom i huvudstaden, är litet svår att bringa i samklang med riktigt sunda, strikta och goda demokratiska principer. Varför skulle inte en lösning som är gångbar i rikets största stad också kunna tillämpas i andra landsändar? Så skyndsamt som möjligt efter det att väljarna har avgivit sina röster vid kommunalval bör mandatet för de gamla fullmäktige- och landstingsledamöterna upphöra och de nyvalda ta vid.

Herr talman! Jag anser alltså att ett kommande utredningsuppdrag rimligen hade bort omfatta även denna sida av problemet, men jag har i detta fall inte velat ställa något formellt yrkande, eftersom jag betraktar vad som i övrigt uppnåtts i utskottet som ett stort och viktigt framsteg. Jag har således inget annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Det är ganska märkligt att både herr Hamrin i Jönköping och jag har i konstitutionsutskottet kunnat biträda dess förslag trots att vi har vitt skilda motiveringar för våra ställningstaganden. Orsaken till att jag har biträtt utskottets hemställan är nämligen en annan än den som gjort att herr Hamrin ansluter sig till utskottets

förslag; jag skall strax återkomma till detta.

För min del vill jag bestämt säga ifrån att det inte alls är motionerna som har fått mig att gå med på förslaget om en utredning angående ändrade mandattider, utan vad som föranlett mig att biträda utskottets mening är det förhållandet att man i grundlagberedningen är i färd med att ändra valperioderna såväl för riksdags- som kommunalval till treåriga i syfte att få gemensam valdag. Jag vill omedelbart deklarerat att jag inte gillar förslaget om en gemensam valdag — detta av många skäl, som jag nu inte skall gå in på — men om vi i kompromissens tecken kommer dithän, blir vi tvingade att ändra på valtiderna även för de olika kommunala styrelserna och nämnderna. Det är mot den bakgrunden som jag gått med på den skrivning som här föreligger.

I detta ärende har väckts motioner från olika håll, och även om motionernas syfte har det gemensamt att man vill ändra på det nu rådande förhållandet, att de kommunala styrelsernas mandattid uppvisar ett års förskjutning i förhållande till fullmäktigeförsamlingarnas — med undantag för Stockholm — är jag visst inte säker på att motiven för dessa motioner varit desamma.

Att man på oppositionssidan i en kommun har en stark önskan om ett snabbare genomslag, när man i ett kommunalval fått majoritet i den beslutande församlingen, förefaller mig högst förstäeligt. Men bakgrunden är förmodligen också den att man finner det otacksamt att sitta i en styrelse eller en nämnd, som förelägger den beslutande församlingen förslag, vilka förmodligen inte kommer att gillas utan som blir avslagna. Detta förhållande — det medger jag gärna — kan föranleda olust bland kommunalpolitikerna. Men, herr talman, den olusten tycker jag att politikerna får ta, med

Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider

tanke på vad deras verksamhet betyder för samhället som sådant. Politikerna är till för samhällets skull; det får inte finnas en tanke på att det skulle förhålla sig tvärtom.

Nu menar jag att detta förhållande gäller speciellt de kommunala styrelserna. Tvivelsutan föreligger det mycket betydande skillnader mellan politikernas agerande i styrelse- och nämndarbete och samma politikernas agerande i fullmäktigeförsamlingen. Man finner ytterst sällan styrelse- eller nämndrummet vara ett lämpligt forum för partipropaganda, i varje fall inte alls av samma omfattning som i stads- eller kommunalfullmäktige. Däremot kommer man vid de kommunala styrelsernas och nämndernas arbete in på långtidsplanering på ett helt annat sätt än i den beslutande församlingen. Denna förelägges visserligen styrelsens förslag för beslut, men den har ändå inte alls samma planeringsbakgrund som styrelsen.

Personligen är jag övertygad om att gällande regler är ur samhällets synpunkt de bästa, även om jag gärna medger att de kan medföra obehagliga förhållanden för de agerande politikerna. Jag vill belysa detta ytterligare med ett exempel.

Jag tillhör en fullmäktigeförsamling på 51 ledamöter. Vid 1966 års val fick vi 19 nya ledamöter. Majoriteten i fullmäktige blev kvar utan att förändras, men det hade bara behövts en förskjutning med ytterligare ett mandat för att en betydande förändring i samtliga styrelser och nämnder skulle ha inträtt, eftersom oppositionen gick fram under gemensam partibeteckning. Jag finner det då befogat att ställa frågan: Skulle inte den nya majoriteten behöva den tid på sig, som står till buds enligt nu gällande ordning för att besätta ordförandeposterna i samtliga styrelser på lämpligt sätt? Man har nu femton månader på sig för att göra det.

Det står väl också klart, att de par-

tier som vinner de flesta nya mandaten också får det största antalet nya på ordförandeposterna. Är det då inte rimligt att man får behålla den tid som nu står till buds för att bilda sig en uppfattning om vem som lämpar sig bäst för vad?

Jag är övertygad om att denna situation är lika besvärlig vilket parti den än blir aktuell för, och jag kan därför inte förstå att det skulle kunna ligga någon form av partipolitik i detta resonemang. Problemen blir desamma för för oss alla, oavsett vilket parti vi tillhör.

Jag har därför kommit till slutsatsen, att för samhällsplaneringen och därmed för samhällsekonomin den nuvarande ordningen är att föredra, även om den kan vara politiskt obehaglig. Det obehaget anser jag vi får ta för samhällets skull; jag är övertygad om att samhället vinner på den nuvarande ordningen.

Jag har tidigare sagt att jag anser, att den mest betydelsefulla planeringen när det gäller samhällets förändring och utveckling sker i styrelser och nämnder. Naturligtvis är jag medveten om att i våra större städer huvuddelen av denna planering vilar på de inom de olika verksamhetsgrenarna anställda tjänstemännen. Men i flertalet av våra kommuner vilar betydelsefulla delar av planeringsarbetet på våra kommunala förtroendemän. De förslag som föreläggs fullmäktige för beslut föregås mycket ofta av årslånga planeringar och överväganden, som kan ha stor betydelse för beslutens utformning. Ett hastigt avbrott i en sådan planering kan bli synnerligen kostsamt för vederbörande kommun. Det råder ingen tvekan — ej heller några delade meningar — om att ett valresultat kan innebära en stor överraskning både för den segrande och för den förlorande. Om man då har infört en sådan ordning, att valresultatet omedelbart får slå igenom inom samtliga

Ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider

styrelser och nämnder, är jag rädd att man skulle rasera för kommunen betydelsefulla värden vilket även kan få betydande ekonomiska konsekvenser.

Herr talman! Den ordning som nu finns på detta område har — det vet vi — inte tillkommit av en slump. Ser vi tillbaka — och det kan vara nyttigt att göra det ibland — finner vi att denna fråga före tillkomsten av nuvarande ordning varit föremål för långa utredningar som följts av omfattande överläggningar. Vi har ingen anledning att betrakta resultatet som något felaktigt eller bakvänt — något sådant kan man absolut inte hävda. Därför har vi inte heller någon anledning att förkasta vad som nu gäller.

Herr talman! Jag har av skäl som jag tidigare redovisat inget annat yrkande än utskottets, men då min motivering skiljer sig så mycket från vad som tidigare anförts ansåg jag det önskvärt att framföra dessa synpunkter.

Herr HAMRIN i Jönköping (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är kanske inte stor mening med att ta upp en polemik med herr Henningsson, eftersom vi ju båda har samma mening som den utskottet tillkännagivit. Men jag kan inte låta bli att konstatera att det vilar något konservativt över hela herr Henningssons sätt att agera och argumentera i denna sak. Det förefaller mig som om herr Henningsson vore litet för benägen att se på det kommunala beslutsmaskineriet som en stor byråkratisk apparat, som arbetar trögt och som skall arbeta trögt, i stället för att, som jag tycker är naturligt, se på det som ett viktigt politiskt instrument, som i görligaste mån snabbt och smidigt skall anpassa sig efter folkviljan och förverkliga den.

Här går en skiljelinje i hela vårt sätt att se och tänka i denna sak.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Hamrin, det är fel att tro att jag är konservativ i detta stycke. Jag vågar säga att jag har rätt lång erfarenhet, och det är den som har givit mig den mening som jag här har uttalat.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Denna fråga har en ganska lång förhistoria. Jag skall inte försöka att skildra denna utan vill i stället hänvisa till det utförliga utskottsutlåtande, som har lagts fram på riksdagens bord. Eftersom inte någon av de föregående talarna har ställt något yrkande, som skiljer sig från utskottets, har jag ingen större anledning att gå i polemik mot dessa talare.

Jag vill bara säga till herr Hamrin, när han rekommenderar vad man kan kalla för stockholmssystemet, att jag tror att man behöver tiden mellan valet och årsskiftet till att föra resone-mang om de platser som skall besättas i de olika kommunala nämnderna och styrelserna. Däremot tror jag inte att man, såsom herr Henningsson framhöll, behöver så lång tid som drygt ett år för att klara dessa saker.

I utskottet har vi sagt oss att det ur principiell synpunkt väl är riktigt, att valutslaget så snart som möjligt återspeglas i de kommunala nämndernas och styrelsernas sammansättning. Såsom alla vet, är detta inte fallet för närvarande — med undantag för Stockholms stad. Jag tror att många människor ställer sig frågande till den eftersläpning, som här sker när det gäller både kommuner och landsting.

Utskottet har också tyckt att denna fråga bör utredas, lämpligen av grundlagberedningen eller av någon annan kommitté, som sysslar med liknande frågor, och har därför föreslagit att ärendet skall gå till en utredning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Vi är ju överens om att det här spørsmålet skall utredas. Vad herr Hamrin har anfört om vad som tillämpas i Stockholm angående fullmäktiges mandattider kan naturligtvis övervägas, men vi skall då ha i blickfältet de problem som uppstår om vi skulle få en gemensam valdag, något som jag i likhet med herr Henningsson hoppas att vi skall slippa. Om så emellertid blir fallet, kommer sammanräkningarna sannolikt att skjutas fram på ett sätt, som gör att det inte blir så värst stort utrymme mellan sammanräkningen och årsskiftet. Jag tror liksom herr Nilsson i Östersund att man väl behöver den tid som förflyter mellan sammanräkningen och årsskiftet, allra helst om vi skulle råka i den situationen att tiden däremellan blir kortare.

Det kan väl också tänkas att utvecklingen går i den riktningen, att vi så småningom inte behöver någon särskild lagstiftning för Stockholm utan att kommunallagen för landet i övrigt också kan tillämpas i Stockholm. Jag tänker i det sammanhanget på de indelningsfrågor som är aktuella i stockholmsområdet.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen behandlade för flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15**Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckta motioner om

ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hübinette* (I: 213) och den andra inom andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* (II: 273), hade hemställts *dels* att riksdagen måtte med avslag på Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här var i fråga, ur budgeten avföra samtliga de anslagsposter som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 1; *dels* att riksdagen måtte, med ändring av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt här var i fråga, besluta att samtliga de anslag som funnes upptagna i en vid motionerna fogad bilaga 2 skulle vara obetecknade samt minskas med vardera en tiondel av det föreslagna anslagsbeloppet; *dels* att anslag till Omkostnader hos diverse myndigheter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; *dels* att reservationsanslag till Diverse utgifter måtte beräknas till vissa angivna belopp under andra, tredje, femte—åttonde och tionde—tolfte huvudtitlarna; *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att under de avförda anslagen föreliggande medelsbehov måtte i mån av medelstillgång tillgodoses inom ramen för varje huvudtitels här ifrågavarande anslag; *dels* att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om sådan ändring av de administrativa reglerna beträffande omkostnadsanslag, att dessa såsom maximerade totalbelopp utan bindande specificering ställdes till vederbörande myndigheters förfogande; *dels* ock att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att vid varje budgetårs slut till riksdagen lämnades en redovisning för användningen under förflutna budgetår av anslagen till Diverse utgifter och till Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottet hemställde, att motionerna

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

I: 213 och II: 273 icke måtte av riksdagen bifallas.

Reservation hade avgivits av herrar *Kaijser, Ottosson, Strandberg, Bohman* och *Cassel*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 213 och II: 273,

1) godkänna i motionerna förordad överflyttning av medel från sak- och bidragsanslag till anslag till Diverse utgifter resp. Omkostnader hos diverse myndigheter, vilken överflyttning beräknades medge en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

2) godkänna i motionerna förordad ändring beträffande vissa angivna större omkostnadsanslag, vilken ändring beräknades medge en total minskning av medelsbehovet med omkring 10 procent;

3) hos Kungl. Maj:t hemställa att efter utgången av varje budgetår till riksdagen lämnades en redovisning för användningen under budgetåret av de i motionerna föreslagna anslagen till Diverse utgifter resp. Omkostnader hos diverse myndigheter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Det var med en viss självövertvinnelse jag avstod från att blanda mig i den intressanta debatten om konstitutionsutskottets utlåtande nr 9. Jag gjorde det för att inte dra upp en längre författningsdebatt, trots att jag hade velat anföra en hel del i anledning av det inlägg som min vän från grundlagberedningen herr Johansson i Trollhättan gjorde. Jag skulle ha velat både kommentera och korrigera honom på åtskilliga punkter, men jag avstod från det. Jag vet nämligen att många av kammarens ledamöter har politiska engagemang i kväll på andra håll, och jag ville inte hindra dem från att fullgöra de uppgifterna.

Vad beträffar det statsutskottets utlåtande som vi nu behandlar så är det i år åttonde året i följd, som kammaren skall ta ställning till samma högermotion, ursprungligen utarbetad och väckt av herr Heckscher. Motionen är som sagt i stort sett densamma som tidigare år, men motionärernas namn växlar. Så gör även reservanternas, liksom numret på statsutskottets utlåtande.

Argumenten för motionen varierar dock inte, och det finns heller ingen anledning att ändra något på den punkten. Vi tycker att skälen för den ändrade ordning som föreslagits i motionen är lika starka som tidigare.

Mot bakgrunden av att motionen väcktes första gången för åtta år sedan kan det då te sig en smula besynnerligt att den egentligen först i år väckt så stor uppmärksamhet, särskilt utanför riksdagen. Här fungerade motionen tydligen som en tidsinställd bomb. Den hade den ovanliga egenskapen att den kreverade först efter åtta år, men krevaden hade i alla fall betydande chockverkan, åtminstone att döma av pressreaktionen.

Vi klagar självfallet inte över att våra aktioner för att begränsa statsutgifterna väcker intresse. Ännu bättre vore det naturligtvis om man bemödade sig att läsa rätt innantill, om man verkligen vill det — därom kan man onekligen ha sina dubier. Enligt de yvigaste utläggningarna i pressen skulle besparingsmotionen syfta till en nedskärning av 10 procent på alla huvudtitlar. Till yttermera visso — för att få förslaget att framstå som riktigt nattsvart — tilläggs att försvaret samt hov- och slottsstaten har undantagits. »Kungahuset har således inget att frukta» — för att citera en av tidningskommentarerna.

Denna fantasifulla framställning har föga släktskap med motionens verkliga innebörd. Visst skulle det vara bra om man kunde skära ned statsutgifterna med 3 miljarder, särskilt i nuvarande

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

pressade ekonomiska läge, men det tror vi oss nu inte i högerpartiet vara mäktiga. I stället rör det sig om cirka 48 miljoner kronor, och det är en viss skillnad.

Motionen går liksom tidigare år ut på en annan budgetteknik än för närvarande. Nu sitter vi i jordbruksutskottet och i statsutskottets fem avdelningar och klubbar igenom en lång rad hårt bundna små anslag till en mängd verk och myndigheter. Vi kan inte finna att detta är särskilt praktiskt. Det vore enligt vår mening bättre att föra samman de många delposterna till ett anslag eller — då det gäller de minsta anslagen — till ett diverseanslag under varje huvudtitel för att disponeras efter behov under löpande budgetår. Detta skulle också göra det möjligt att anpassa utgifterna till rådande omständigheter.

Herr talman! Ännu en gång återopande vad jag sade i min inledning skall jag av hänsyn till kammarledamöternas engagemang denna gång helt avstå från argumentering och inskränka mig till att yrka bifall till reservationen av herr Kaijser m. fl.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det är helt riktigt, som herr Björkman säger, att det är för åttonde gången i följd som högern motionerat på denna punkt. Det är ägnat att förvåna att högern, efter det att en utredning om programmering igångsatts och denna utredning dessutom bedrivit viss provverksamhet för att få en så god ordning som möjligt på programmeringen, ändå gång på gång väckt en motion i detta syfte. Jag tycker att herr Björkman skulle be sina partivänner att göra vad han tydligen uppmanar viss tidningspress att göra vid läsningen av högerns motioner, nämligen att läsa utskottsutlåtandet från tidigare år, där det redovisas att programmeringsutredning pågår inom statskontoret. Vidare torde det vara

bekant, vilket också framgår av utskottets utlåtande, att den utredningen kommer att avlämna sitt betänkande inom de närmaste månaderna. På den punkten har redan vidtagits de åtgärder som fordras för att få en bättre programmering för utgifterna inom förvaltningen.

När det gäller högerns yrkande om en 10-procentig sänkning — vilket skulle innebära en formell, men inte reell, besparing av 48 miljoner — förmodar jag att herr Björkman inte anser att vi skall städa 10 procent mindre inom förvaltningens lokaler, telefonera 10 procent mindre, sända brev med en sänkning av 10 procent o. s. v. Enligt min mening är nämligen detta innebörden i yrkandet, och det medför ingen besparing. Skulle man sänka anslagen och det sedan behövs 10 procent därutöver, så kommer den utgiften senare på tilläggsstat. Det blir alltså inte fråga om någon reell besparing utan endast en formell.

Herr talman! Med stöd av det anförda hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Jag hyste en svag förhoppning att jag, när jag helt avstod från argumentering för denna motion, skulle kunna förmå herr Lindholm att avstå från att anföra samma argument som förra året. Men se, det lyckades inte! Därför måste jag upprepa vad jag sagt så många gånger tidigare: förslaget betyder självfallet inte att man skulle skära ned städningen med 10 procent, telefoneringen med 10 procent och brevskrivandet med 10 procent. Portot har ju för övrigt höjts i år!

Meningen är alltså inte, att varje enskilt litet anslag skulle bantas ned med 10 procent, utan man skulle ta det stora beloppet och skära ned det med 10 procent. Det är vad många inom enskild företagsamhet får göra: de är helt enkelt tvungna att skära ned kostnaderna. Och vi tycker att detsamma borde gälla

Ändrad ordning för vissa anslags uppförande i statsbudgeten

för den statliga verksamheten. Har man en ram att röra sig inom, så måste man också försöka hushålla med anslagen.

Herr Lindholm återopade att statsutskottet uttalat — och jag vet att detta varit argumentet åtminstone under de senaste åren — att »Kungl. Maj:t uppdragit åt statskontoret att i samråd med riksrevisionsverket verkställa utredning rörande bokföring, kostnadsredovisning och programbudgetering inom statsverksamheten». Vi har naturligtvis knutit vissa förhoppningar till den utredningen. I år har vi också kommit litet längre — jag hoppas, herr Lindholm, att det är ett steg i rätt riktning — ty utskottet skriver att statskontoret avser att inom kort avläta ett betänkande angående programbudgetering.

Självfallet emotser vi detta betänkande med stort intresse. Men vi vet inte vad det kommer att innehålla och vad det kan komma att leda till. Många utredningar har ju framlagt förslag som inte lett till några som helst åtgärder, men jag hoppas att detta betänkande skall medföra vissa resultat.

Vi är emellertid, herr Lindholm, mycket envetna och vidhåller det förslag vi fört fram under så många år.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vill gratulera herr Björkman om han kan sänka utgifterna för vissa arbetsuppgifter med 10 procent utan att begränsa arbetsuppgifterna.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 15, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Kaijser m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 158 ja och 27 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde,

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budget-

Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning

året 1966/67, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde,

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde beträffande skolväsendet m. m.,

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde beträffande allmänna kultur- och bildningsändamål,

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser handelsdepartementets verksamhetsområde,

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser inrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond,

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1967/68 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster,

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark, och

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre anslag inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promilletal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1967.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och betänkande hemställt.

§ 17

Föredrogs och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 3, med överlämnande av kommitténs förfrående av representationsreformens 100-årsjubileum till fullmäktige i riksgäldskontoret avgivna berättelse över kommitténs verksamhet under år 1966.

§ 18**Granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av verkställd granskning av justitieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Sedan utskottets anmälan föredragits anförde

Fröken **BERGEGREN** (s):

Herr talman! Den betydelse som justitieombudsmanna- och militieombudsmannainstitutionerna haft i vårt land för den enskildes skydd gentemot övergrepp ifrån överheten har ju till största delen vilat på just den skicklighet, den oväld och den noggrannhet som alltid har kännetecknat dessa höga ämbetsmäns förvaltning av sina uppdrag. Det skulle därför vara ägnat att väcka mycket stor förvåning, om första lagutskottet vid sin granskning skulle kunna komma fram till någon annan uppfattning än den som justitieombudsmannen har givit till känna i sin verksamhetsberättelse beträffande de olika ärenden som där redovisas. Så har ju heller inte skett i år. Det står ett enhälligt utskott bakom utlåtandet. Jag har inte heller begärt ordet för att anmäla någon avvikande mening.

Jag har ändå velat knyta några reflexioner till de ärenden i verksamhetsberättelsen som redovisas på sidorna 280—293. Det gäller bland annat ett ty-

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

värr inte alldeles ovanligt fall, när en kommun genom sin socialnämnd har försökt att vältra över socialvårdsfall på en annan kommun genom att lämna flyttningsbidrag. Dessutom har i de här redovisade fallen förekommit att man genom åtgärder från socialnämnden förhindrat en av de hjälpsökande familjerna att utkvittera sjukförsäkringsbidrag och i stället lämnat anvisning till inköp i en speciell affär, och i ett annat fall har en ledamot av socialnämnd i stället för att anmäla familjens hjälpbehov till socialnämnden försträckt familjen pengar för att betala en räkning mot löfte om att återfå beloppet ur barnbidraget och sett till att han sedan har fått det.

Det är alldeles klart — det finns ingen tvekan på den punkten — att här har ledamöterna i socialnämnden inte handhaft sitt uppdrag på ett sätt som står i överensstämmelse med sociallagens bestämmelser och anda. Justitieombudsmannen har sammanfattat sin bedömning av fallet på följande sätt: »Även om jag sålunda funnit handläggningen av ifrågavarande ärenden i hög grad anmärkningsvärd, har jag emellertid — i beaktande av omständigheterna, bl. a. det förhållandet att nämnden vid tidpunkten för ärendenas handläggning icke haft tillgång till någon tjänsteman med social utbildning — ansett mig kunna låta i ärendet bero med en allvarlig erinran om vikten av att nämnden och dess ledamöter i fortsättningen iakttaga sociallagens bestämmelser och behandlar fall liknande dem som nu förekommit i en anda, som bättre överensstämmer med meningen av bestämmelserna i socialhjälpslagen.»

Herr talman! Jag finner denna JO:s milda bedömning fullt riktig. Avsikten är ju inte att till varje pris drabba en missdådare, utan avsikten är att se till att felaktigheter blir rättade och att man om möjligt försöker förebygga ett upprepande. Det är kanske en av de viktigaste slutsatser man drar av de ut-

talanden som JO gör, slutsatsen att det kommer att verka för en bättre rättstillämpning i fortsättningen.

Då jag tog del av detta fall gjorde jag ändå den reflexionen att när man i en kommun så lättvindigt behandlar den grannliga uppgiften att tillsätta ledamöter i socialnämnden, att man inte bättre ser till att de har de elementäraste kunskaper om vad sociallagen föreskriver och än mindre den rätta förståelsen för de tankar som ligger bakom sociallagen, är det kanske inte troligt att man utan särskild påstötning tar del av vad som står i justitieombudsmannens verksamhetsberättelse. I detta fall har naturligtvis allt det rabalder som denna sak åstadkommit lett till att man inte behöver befara ett upprepande i den aktuella kommunen, men eftersom det fortfarande finns en hel del kommuner i vårt land som inte har möjlighet att anställa speciellt utbildad arbetskraft och måste lita i huvudsak till förtroendemännens skicklighet, är det angeläget att kraftigt understryka vikten av att man ägnar tillräcklig uppmärksamhet åt att få de rätta mänskorna på dessa poster.

Det här är väl en olägenhet som kommer att elimineras i framtiden allteftersom vi får större och bärkraftigare kommuner som har råd att anställa arbetskraft. Jag tror också att det som har hänt kommer att göra att socialstyrelsen genom råd och anvisningar till kommunerna kan nå en långt större effekt än man kan göra med ett anförande här i riksdagen, men jag tycker ändå det har varit angeläget att få understryka de här synpunkterna på fallet.

Vidare yttrades ej.

Utlåtandet lades till handlingarna.

§ 19

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av verkställd

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning.

Sedan utskottets anmälan föredragits yttrade:

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Här i kammaren har många gånger påtalats den brist i vår nuvarande ombudsmannainstitution som även påpekas i kommentarerna till 4 § i instruktionen för riksdagens ombudsmän, nämligen att en ombudsman kan förklara en tjänstemans handlings-sätt felaktigt utan att denne har möjlighet att framtvunga rättslig prövning. Upprepade försök har gjorts, bl. a. motionsvägen, att få en i detta avseende välbehövlig ändring i instruktionen, men hittills förgäves.

Med hänsyn till den stora uppmärksamhet som MO:s uttalanden och åtgärder alltid röner och till att hans uttalanden många gånger i pressen betecknas som domar och av allmänheten också betraktas som sådana är detta förhållande klart otillfredsställande. Försök från sålunda »dömdas» sida att få rättelse eller upprättelse vinner inte tillnärmelsevis motsvarande uppmärksamhet och kommer många gånger inte alls till allmänhetens kännedom. Den bild allmänheten får blir därför ofta långt ifrån objektiv. Till detta bidrar för övrigt det sätt varpå ämbetsberättelserna utformas. Där presenteras som regel en ingående redogörelse för ombudsmannens uppfattning, medan motpartens synpunkter ofta refereras ganska summariskt. För »MO-dömda» — jag hoppas alla hör citationstecknen — har det många gånger varit praktiskt taget omöjligt att få sin sak prövad på ett enligt deras uppfattning objektivt sätt.

Man måste i detta sammanhang hålla i minnet att det när det gäller andra än rent juridiska frågor eller juridiska aspekter på olika problem inte finns någon anledning att tillskriva en ombudsmans uppfattning större tyngd än en lekman, men trots detta står det

ombudsmannen fritt att bedöma och uttala sig även om andra än rent juridiska aspekter på frågorna. Man måste därför förstå att uttalanden av en ombudsman i frågor där andra anser sig äga större sakkunskap väcker både irritation och opposition.

Som belysning av sådana fall kan jag nämna att en vapengrenschef förra året med anledning av ett MO-uttalande lät göra en speciell sakkunnigutredning, som kom till annan uppfattning än ombudsmannen. Detta meddelade chefen i fråga i skrivelse till MO, där han bl. a. sade: »Enligt en — — — till mig överlämnad PM i ärendet — — — saknar Ombudsmannens anmärkning saklig grund och kan svårligen beaktas.» Vidare ifrågasattes om inte MO borde ompröva sitt beslut, men MO svarade: »Flygvapenchefens skrivelse föranleder ej vidare åtgärd i ärendet.»

Det är naturligtvis beklagligt att i detta fall ett antal befattningshavare, civila och militära, anser sig utsatta för orättvis offentlig kritik utan att de fått möjlighet att vinna en, som de själva tycker, befogad upprättelse. Här är självfallet inte platsen att göra någon bedömning av den ena eller andra myndighetens åtgärder eller uppfattning, men uppenbart är att en myndighet måste anse sin egen på sakkunnigutlåtande grundade uppfattning i vart fall vara väl underbyggd. Kraven att i sådana fall kunna få någon form av överprövning synes mig väl befogade. Den enda möjlighet som för närvarande står till buds för den som anser sig orättvist bedömd eller kritiserad av ombudsman är att framföra klagan till riksdagen genom första lagutskottet. Men sådana klagomål torde för det första som regel inte bli föremål för prövning förrän i samband med utskottets granskning av ämbetsförvaltningen, och då torde saken åtminstone för allmänheten ha förlorat sin aktualitet. För det andra ges ju ingen offentlighet åt vad som framkommit vid granskningen i utskot-

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

tet. En i allmänhetens ögon »MO-dömd» är och förblir i dess ögon »prickad».

Eftersom den enda utvägen till rättelse är en anmälan till utskottet, synes det mig också av särskild betydelse att befogade anmälningar verkligen tas upp till ingående undersökning i eller genom utskottet. Jag är väl medveten om att dessa problem är både svåra och känsliga. Men ju svårare de är, desto angelägnare är det att finna en tillfredsställande lösning.

På samma sätt är det givetvis i de fall någon anser att ombudsman i något avseende handlat i strid med gällande instruktioner eller författningar. Förra året uttalade jag därför en förhoppning att utskottet till noggrann prövning skulle ta upp en anmälan från en ämbetsman som ansåg sig utsatt för »obehörig påverkan», ungefär jämförbar med den som i ett annat fall föranlett åtal genom MO. Att min önskan var befogad synes mig sedermera styrkt, bl. a. av juridisk sakkunskap. Det då aktuella målet fördes nämligen av MO till HD, där den åtalade emellertid frikändes. I inlagan till HD anförde försvarsadvokaten bl. a.: »— — — men just därför och jämväl av den anledningen, att militieombudsmannen näppeligen kunnat sväva i okunnighet härom, borde han låta sig ytterligt angeläget vara att icke själv handla så, som han finner åtalbart hos annan ämbetsman.»

Det vore av stort intresse att här få höra vilka åtgärder utskottet vidtagit med anledning av denna anmälan, och hur sådana här fall enligt utskottets mening bör utredas och behandlas. Som jag förut påpekat, kommer sådana här fall att vara aktuella intill dess att en tillfredsställande lösning kan presenteras. I år har t. ex. inkommit en annan likartad anmälan mot MO från en ämbetsman. Vederbörande hemställer där att utskottet framför allt borde höra personer som är oberoende av både den ena och den andra parten. Jag tycker att detta låter ganska rimligt, och det

vore av värde att höra utskottets uppfattning.

Det vore också värdefullt att få höra utskottets mening i en annan fråga som gäller vilka principer eller normer det är som bör ligga till grund för bedömningen av de fall, då ombudsman bör fullfölja åtal hos högsta domstolen. I 10 § instruktionen står bl. a.: »I mål, som blivit vid underrätt anhängiggjort, bör ombudsman fullfölja åtal hos högsta domstolen allenast när synnerliga skäl därtill äro.»

Enligt dessa bestämmelser skall alltså ombudsman iakttä stor restriktivitet i detta avseende, vilket ju är fullt naturligt bl. a. av den anledningen att ombudsman till skillnad från andra åtnjuter förmånen att inte behöva prövnings-tillstånd. När det gäller det mål i högsta domstolen som jag nyss berörde inträffade, att domskälen i det friade utslaget skrevs på ett för den åtalade förmånligare sätt än i hovrätten, och det är för en lekman mycket svårt att förstå vilka »synnerliga skäl» det var som motiverade ett fullföljande med allt vad det förorsakat av arbete i högsta domstolen och kostnader för att nu inte tala om den nervpress och de obehag en åtalad utsättes för.

För alla som studerat ombudsmännens verksamhet står säkerligen klart hur svåra uppgifter och vanskliga bedömanden de ofta ställs inför. De är å ena sidan skyldiga att granska varje till dem ställd anmälan liksom varje händelse av betydelse där det kan synas tveksamt om gällande lagar, författningar eller instruktioner efterlevts. Å andra sidan måste de alltid hålla klart vilka negativa konsekvenser ett ingripande kan få exempelvis i form av onödiga utredningar till dryga kostnader och orimligt ökad arbetsbelastning på redan förut alltför hårt arbetstyngd personal i ämbetsverk, staber eller andra organ, till skada för angelägnare och viktigare uppgifter.

Ingen objektiv människa kan betvivla

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

att myndigheter och ämbetsmän i alla instanser nära nog undantagslöst eftersträvar bästa möjliga samhällsgagnande resultat. Självfallet kan det understundom råda olika meningar om medel och metoder. Ofta beror meningsmotsättningar, missnöje eller kritik just på sådana olika uppfattningar om medel och metod eller på skilda tolkningar av gällande förordningar och föreskrifter, men lika ofta eller oftare är nog klagomål och beskyllningar mot myndigheter och ämbetsmän uttryck för okunnighet, missförstånd eller vad som brukar kallas kverulans. Alla vet väl hur berättigat det elaka engelska talesättet är: »Any fool can criticize. Most fools do.» Givetvis är det svårt eller kanske rent av omöjligt för en ombudsman att avgöra om en klagande bör anses vederhäftig, välunderrättad och omdömesgill eller motsatsen. Lika svårt är det att bedöma hur mycket av intresse, arbete och kostnader ett ärende kan vara värt. Ombudsmannen måste i detta avseende alltid navigera mellan Scylla och Charybdis.

I årets ämbetsberättelse ägnar MO stor uppmärksamhet åt flygsäkerhetsfrågor inom flygvapnet, d. v. s. ett område som torde vara ovanligt svarbedömt för andra än verkligt sakkunniga. Dessa frågor har sedan länge legat flygledningens särskilt varmt om hjärtat, och det har lagts ned omfattande, skickligt och intensivt arbete för att bemästra de många därmed förenade svåra problemen. Detta arbete har för övrigt i flera avseenden varit banbrytande och så framgångsrikt att vårt flygvapen internationellt anses ligga på toppen när det gäller både flygsäkerhet och effektiv, realistisk stridsutbildning. Mot denna bakgrund är det beklagligt att konstatera en del meningsmotsättningar mellan MO och flygledningen just beträffande dessa frågor, motsättningar som på sina håll inom flygledningen t. o. m. skapat oro för att en fortsatt gynnsam utveckling skulle försvåras.

Orsaken till att jag så pass ingående behandlat dessa problem rörande ombudsmannainstitutionen är naturligtvis inte att jag vill rikta någon kritik mot någon eller komma någon till livs, utan i stället min övertygelse att många av de motsättningar som tidigare har uppstått eller i framtiden kommer att uppstå med anledning av åtgärder från ombudsmans sida ofta beror på missförstånd eller brist på sakkännedom eller — låt mig säga — i dubbel bemärkelse mänskliga relationer hos endera eller båda parterna. Jag tror att lagutskottet i detta fall har eller kan ha en mycket stor funktion att fylla, men en av förutsättningarna synes mig i så fall vara att befogade anmärkningar som ställs till utskottet verkligen prövas noga, och att de klagande finner att deras synpunkter vinner beaktande. Meningen är självfallet inte att man därmed skall skapa förutsättningar för anmärkningar utan i stället att lösa problem och utjämna motsättningar och därigenom stärka förtroendet och skapa samarbetsvilja mellan ombudsmannainstitutionen och andra myndigheter till allmän bättnad.

Herr talman! Jag har inget yrkande men vädjar till utskottets ärade ordförande att lämna en orientering om utskottets syn på de principfrågor som jag här har berört.

I detta anförande instämde herr *Lundberg* (s).

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Herr Edlund yttrade i sitt anförande att han inte ville rikta någon kritik mot vare sig militieombudsmannen eller någon annan, men vad han sade innebar väl i alla fall en gaska gruvlig salva. Jag måste opponera mig mot citerandet av det engelska ordspråket, ty det var dock ganska kränkande i detta sammanhang, och jag anser inte att vi har någon anledning att jämföra den av riksdagen utsedda mili-

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

tieombudsmannen med de dårar som åsyftas med ordspråket.

Utskottet har mycket ingående behandlat både MO:s ämbetsberättelse och de handlingar som ingivits till utskottet. Vi har dessutom noga behandlat de skrifter som inkommit till utskottet i samband med granskningen. Vi har också hört militieombudsmannen över de ifrågavarande skrifterna. Utskottet har fått fullt tillfredsställande besked och kompletterande uppgifter till ämbetsberättelsen och har inte funnit någon anledning till anmärkning. Vi har tvärtom funnit att militieombudsmannen har varit helt omdömesgill och handlat på ett som utskottet ansett riktigt sätt.

Vad angår en av de sista frågor som herr Edlund berörde, åtalet vid högsta domstolen, för vilket det skulle fordras särskilda skäl, vill jag säga att de särskilda skälen hade det kanske inte varit nödvändigt att redovisa så här i efterhand därför att HD-utslaget visar att en ledamot av domstolen var av skiljaktig mening. Detta bör i alla fall i sig själv tala för att det fanns delade meningar, och att saken var tveksam. Enligt utskottets mening fanns det sålunda fog för militieombudsmannen att fullfölja den saken till högsta domstolen.

De skrifter som inkommit till utskottet i detta ärende har herr Edlund berört — i vissa avseenden i ganska dunkla ordalag — men jag anser att kammaren bör få ta närmare del av dem, för att det här inte skall falla någon skugga på militieombudsmannens åtgärder.

Det rör sig om fem skrifter, varav två kommit från flygöverläkaren Lundberg och två från specialflygläkaren Frykholm. Dessutom har en promemoria ingivits av Frykholm — det är alltså tre skrifter från Frykholm.

Lundbergs skrifter har båda anknytning till ett hos militieombudsmannen väckt ärende. Specialflygläkaren Ake Hassler hade anfört vissa klagomål till militieombudsmannen över att han av flygöverläkaren Lundberg ombetts att

ta avsked från sin tjänst. Lundbergs förfarande hade enligt Hassler sin grund i att Hassler framfört kritik mot flygvapnets haveriutredning. I det ärendet kallades Lundberg till militieombudsmannen för att höras över Hasslers anmälan. Det förelåg då inga andra handlingar i ärendet än Hasslers skrift.

I sin skrivelse till militieombudsmannen anförde Lundberg kritik främst på den grunden att militieombudsmannen inte före förhöret hade delgivit honom misstanke om brott, trots att det enligt Lundberg var tydligt att sådan misstanke förelåg. Flygöverläkaren Lundberg hade felaktigt utgått ifrån dels att rättegångsbalkens bestämmelser om förundersökning utan vidare är tillämpliga på militieombudsmannens verksamhet och dels att förhöret hållits med honom såsom misstänkt. Jag vill då säga att det inte finns några föreskrifter om att militieombudsmannen skall vara underkastad rättegångsbalkens regler om förundersökning. Men militieombudsmannen har — det har han upplyst för utskottet — då han arbetat som förhørsledare alltid strävat efter att iaktta gällande regler om förundersökning och att vederbörande också i förväg har underrättats om misstanken.

I detta ärende måste man beakta att militieombudsmannens huvuduppgift är tillsynsfunktionen och att det inte rimligen kan antas att Lundberg vid det aktuella förhöret varit misstänkt för brott bara för att det inkommit en skrift med vaga beskyllningar mot honom. Militieombudsmannen har inför första lagutskottet uttalat att han inte har betraktat förhöret såsom ett förhör med en misstänkt. Det har alltså inte funnits någon anledning för militieombudsmannen att lämna sådan underrättelse som Lundberg har efterlyst. Det kan också nämnas att militieombudsmannen har uppgivit att han före förhöret läste upp Hasslers skrift i vad den innefattade beskyllningar mot Lundberg.

I nästa skrivelse från flygöverläkare

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

Lundberg framställdes ytterligare anmärkningar mot militieombudsmannens handläggning av samma ärende. Lundberg anmärkte däri bl. a. att han uppmanats att genomläsa och bekräfta riktigheten av protokollet medan ett bud väntade. Lundberg anförde vidare i denna skrivelse — något som det kanske är onödigt att tala om här i kammaren — att »Hasslers uppfattning om målet har tillåtits påverka handläggningen av detta».

Vad beträffar anmärkningen angående den korta tiden för genomläsning av protokollet kan jag nämna att Lundberg fick anstånd med granskningen av protokollet och att de uppgifter som Lundberg lämnat i ärendet inte på något sätt bestyrkts vid utskottets granskning.

Det första fall som herr Edlund tog upp gällde en anmärkning att militieombudsmannen inte skulle ha tillräckligt utförligt redovisat ett speciellt ärende i sin berättelse. Jag vill framhålla att det inte föreligger någon skyldighet för militieombudsmannen att i ämbetsberättelsen fullständigt redovisa varje ärende. Enligt praxis omfattar publiceringen i ämbetsberättelsen vad som kan anses vara av mer principiellt intresse. Eftersom herr Edlund inte redovisade några egentliga data angående fallet vill jag nämna att det gäller ett ärende, där militieombudsmannen ansåg att haverikommissionen borde ha föranstaltat om blodprovsundersökning på den flygförare som var inblandad i haveriet, eftersom det i ärendet var upplyst att denne haft en avsevärd spritkonsumtion två dagar före den aktuella flygningen.

Då flygvapenchefen fick höra att militieombudsmannen ansåg att haverikommissionen bort föranstalta om sådan blodundersökning inkom han till MO med en skrivelse där han begärde en omprövning av frågan, då han inte kunde godta militieombudsmannens uttalande att man skulle ha behövt göra en blodundersökning. Flygvapenchefens

skrivelse föranledde en viss kompletterande utredning och avskrevs därefter utan någon vidare åtgärd från militieombudsmannens sida; han hade gjort sitt uttalande i ärendet och ansåg det avslutat i och med det. Utskottet har inte ansett att det förelegat behov av ytterligare redovisning utöver den som lämnats i militieombudsmannens berättelse.

Specialflygläkaren Frykholms skrivelser anknyter till åtalet i högsta domstolen. Frykholm gör gällande att han vid förhör inför militieombudsmannen blivit utsatt för olämpliga förhörsmetoder. Utskottet har granskat akten i ärendet, och militieombudsmannen har inför utskottet yttrat sig över vad som förekommit. Utskottet har inte kunnat anse att det finns något fog för anmärkningarna. Anledningen till detta utskottets uttalande är att de anmärkningar Frykholm gjort till stor del gällde sådant som inte omfattades av själva förhöret utan som samtalsvis hade dragits fram av militieombudsmannen före det egentliga förhöret.

I nästa skrivelse, som kom till utskottet redan den 17 mars 1966, anmärker Frykholm på innehållet i ett protokoll som militieombudsmannen uppgjort över ett förhör med doktor Hassler. Enligt protokollet har Hassler yttrat att Frykholm vid ett tillfälle skulle ha uttalat att på en av flygvapnets flottiljer fanns en officer som drack 25 cl alkohol dagligen och ändå flög utmärkt. I skrivelsen säger Frykholm att uppgiften inte är riktig, och han anser att militieombudsmannen borde ha kontrollerat Hasslers uppgift, innan han offentliggjorde uttalandet. Jag tycker att påståendet i skrivelsen faller på sin egen orimlighet. Skall det vara någon mening med protokoll över militieombudsmannens förhör så måste de väl ändå återge riktigt vad som har förekommit.

Jag kan kanske inte ta kammarens tid i anspråk för att bemöta herr Edlunds anförande i alla detaljer. Det blir må-

Granskning av militieombudsmannens ämbetsförvaltning

hända andra tillfällen att göra det. Framför allt i fråga om flygsäkerhetsfrågorna ansåg herr Edlund att det inte fanns anledning att tillerkänna militieombudsmannens uttalanden någon större betydelse och att de därför skulle vara utan värde för riksdagen. Härtill vill jag säga att militieombudsmannen enligt gällande instruktion skall granska alla grenar av försvaret. Det finns inte någon anledning att undanta flygvapnet eller flygsäkerhetsfrågorna från denna granskning. Militieombudsmannen måste ha samma befogenheter att granska tjänstemännens åtgärder inom den försvarsgrenen som inom andra. Jag tycker att det är litet stötande att utan någon som helst bevisning, vilken naturligtvis inte kunnat presteras för kammaren, påstå eller i varje fall till hälften uttala en misstanke om att militieombudsmannens granskning av flygvapnet — särskilt flyghaverierna — skulle leda till en försämrad flygsäkerhet.

Utskottet har behandlat dessa frågor genom samtal med militieombudsmannen och har därvid kommit fram till att det är av mycket stort värde att en utomstående granskning sker av flyghaverierna och att säkerhetsföreskrifterna följs. Även departementet synes ha denna uppfattning, ty numera existerar inte någon flygvapnets egen flyghaverikommission, utan flyghaverierna handhas av en allmän haverikommission, gemensam för alla försvarsgrenar. Detta ger väl ändå en liten antydning om att man allmänt anser att en större insyn än tidigare bör ske i utredningar kring flyghaverier.

Det är givetvis önskvärt med ett gott samarbete — och även nödvändigt, såvitt jag förstår — mellan militieombudsmannen och flygvapnet; samma goda samarbete som enligt min mening redan förefinns mellan militieombudsmannen och övriga vapenslag. Det är beklagligt, om man inom flygvapnet har den uppfattningen att man inte vill

ha någon granskning från riksdagen. Jag tror att det är mycket värdefullt att militieombudsmannen under senare år har ägnat så mycken tid som han har gjort åt haveriutredningarna.

Utskottet, som har gjort mycket noggranna undersökningar och gått igenom de anmälningar och skrivelser som inkommit till utskottet, har, såsom jag förut sagt, inte funnit någon anledning till anmärkning mot militieombudsmannen.

Herr EDLUND (h):

Herr talman! Utskottets ärade ordförande måste inte så särskilt noggrant ha hört på vad jag sade, eftersom hon kunnat få den uppfattningen att mitt citat gällde någon ombudsman. Jag hoppas verkligen att ingen annan av kammarens ärade ledamöter fick den uppfattningen. Det var sannerligen inte min mening.

Vidare beklagar jag att utskottets ordförande tydligen inte har så särskilt stor kännedom om och kanske inte heller så stor förståelse för den reaktion som en hel del åtgärder får hos personalen ute på fältet. I kommentarerna till 3 § instruktionen för riksdagens ombudsmän står det: »Häri kommer till uttryck ombudsmännens uppgift, att genom energiskt beivrande av maktmissbruk från ämbetsmännens sida bistå medborgaren mot övermäktiga statsorgan och att därigenom skapa ett effektivt skydd för den medborgerliga friheten — — —.»

Det beklagliga är att den praxis som tillämpas i lagutskottet vid granskningen av anmärkningar som inkommer till utskottet har gjort att just ombudsmännen har blivit det övermäktiga statsorgan mot vilket dessa tjänstemän anser det omöjligt att erhålla rättelse.

Sedan kanske jag också skall ytterligare exemplifiera vad jag tidigare sade. När man ser vilka skrivelser med anmärkningar och beskyllningar som

Ändring i sjölagen m. m.

inkommer till lagutskottet, JO eller vem det vara må och som rör olika ämbets- och tjänstemäns eller myndigheters ämbetsförvaltning, tror jag man får ganska klart för sig riktigheten i det citat jag läste upp.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag skall be att få protestera mot att man här i vår kammare kallar riksdagens ombudsmän för övermäktiga statsorgan, och jag tror att jag har hela kammaren och hela första lagutskottet med mig i den protesten. Jag tycker inte att det är snyggt att uttala sig på det viset.

Efter härmed slutad överläggning lades utlåtandet till handlingarna.

§ 20

Ändring i sjölagen m. m.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 3, angående dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m., dels motioner om tillsättande av haverikommission vid båthaveri i lotsled, dels i anledning av propositionen väckt motion, dels ock motioner angående trafiknykterhetsbrott inom sjöfarten.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skall givetvis vid denna tidpunkt försöka att väsentligt begränsa mitt anförande i detta ärende, som enligt ett till pressen utsänt TT-meddelande skulle vara huvudärendet till behandling i kammaren i dag. Debatterna tidigare under dagen har visat att det ingalunda tycks förhålla sig så. Kanske blir mitt anförande t. o. m. det enda inlägget rörande detta ärende.

Det är bara för att med några ytterligare synpunkter i all korthet motivera första lagutskottets redan i föreliggande skrivning eftertryckligt uttalade önskan om en utredning angående införande av

promilleregler vid trafiknykterhetsbrott även inom sjötrafiken som jag har begärt ordet. Jag har gjort det som huvudmotionär under motionen II:212 med yrkande om en sådan utredning.

Det finns ett dubbelt motiv för motionsyrkandet, nämligen dels kravet på bättre trafiksäkerhet inom sjötrafiken, dels det inte mindre viktiga anspråket på rättssäkerhet i kommande mål om trafiknykterhetsbrott i sjötrafiken enligt den nya bestämmelsen i 325 § sjölagen. Jag vill gärna peka på några omständigheter, som särskilt aktualiserar trafiksäkerhetskravet i sjötrafiken.

En sådan omständighet är det hastigt växande antalet fritidsbåtar — bortåt 20 000 nya sådana farkoster per år torde ha tillkommit under senare år. Det är härvidlag fråga om farkoster, som huvudsakligen framföres i våra trånga farvatten vid kusterna. Många av dessa båtar — plastbåtar och andra — är synnerligen snabbgående — det gäller t. ex. s. k. »svävare» men kanske ännu mera ännu talrikare, mindre farkoster än dessa. Det har sagts att man inte kan parallellisera trafikförhållandena till sjöss och till lands — dessa är helt olika. Det är naturligtvis fullt riktigt. Men komplikationerna inom sjötrafiken blir alltmer lika dem inom landtrafiken därför att antalet trafikenheter till sjöss så kraftigt ökar med ökad trängsel i farvattnen som följd och hastigheterna hos många av dessa enheter också starkt ökar. Sjötrafiken pågår dessutom under flera svårbemästrade osäkerhetsmoment än trafiken på våra vägar — sjöhävning, plötsligt inträffande stormbyar o. s. v.

Sådana omständigheter talar för att trafiksäkerhetskraven genom införande av promilleregler är minst lika angelägna inom sjötrafiken som inom vägtrafiken. Därtill kommer att en stor del — och en starkt växande andel — av dem som framför fartyg i våra sålunda ofta svårnavigerade skärgårdsvatten inte alls avlagt några förarprov eller

Ändring i sjölagen m. m.

i övrigt prövats i fråga om personlig lämplighet och förutsättningar för framförande av fartyg.

Den väsentligaste invändningen mot promilleregler i sjölagstiftningen är svårigheten att ta blodprov. Men, herr talman, tekniken att med objektiva metoder mäta alkoholpåverkan förbättras ständigt, särskilt genom bidrag från amerikanska, japanska och västtyska forskare. Även på andra håll i världen torde nya apparater för både blodprovstagning och för prov genom mätning av alkoholhalten i utandningsluften konstrueras och produceras. Det kan tänkas att apparaturen ganska snart förbättras och framför allt förenklas, så att krav på läkares medverkan minskar och den antydda invändningen starkt förloras i betydelse. Detta är en av anledningarna till att vi nöjt oss med ett utredningsyrkande. Vi anknuter då till den framställning kommittén för utredning av trafiknykterhetsbrott — alltså den Heumanska utredningen — trafikmålskommittén och fylleristrafutredningen nyligen gjort till regeringen om en vetenskaplig undersökning av olika metoder för alkoholanalys av utandningsluften.

Ett annat motiv för motionärernas utredningsyrkande är att man kanske noggrannare behöver avgränsa den personkrets ombord på fartyg, som kan drabbas av påföljd för trafiknykterhetsbrott. Det gäller då både personalkategorier och fartygstyper och kanske även en del omständigheter i övrigt vid brottets begående.

Till sist vill jag beröra frågan om att få till stånd den av utskottet påkallade utredningen, ett krav som vi motionärer med stor tillfredsställelse noterar, eftersom detta överensstämmer med vårt yrkande. Denna utskottets ståndpunkt har bl. a. föranletts av den åtminstone delvis alkoholbetingade raggarmentalitet och okynnesåkning med snabbgående fritidsbåtar, som kunnat iakttagas på senare tid. Jag vill då åter rikta upp-

märksamheten på den Heumanska utredningen. Denna utredning skall pröva frågan om trafiknykterhetsbrotten och den lämpliga påföljden vid dessa men tydligen närmast sådana brott till lands. Jag tror inte att utredningens nuvarande direktiv medger den utredning angående promilleregler i sjölagen det här är fråga om, men tilläggsdirektiv skulle ju kunna medge detta.

Jag har, herr talman, inte något annat yrkande än godkännande av utskottets mycket väl avvägda förslag till uttalande, som nästan helt tillgodoser motionärernas yrkande och, såvitt jag förstår, betyder inledningen till framsteg i fråga om både trafiksäkerhet i sjötrafiken och rättssäkerhet i mål angående trafiknykterhetsbrott i denna trafik.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Det torde vara ganska ovanligt att en motion vid behandlingen skjuts över från ett år till ett annat, men det har skett med en motion som herr Nordgren och jag väckte i januari förra året och som nu behandlas i samband med ändringarna i sjölagen. Motionen utmynnade i förslag om en särskild haverikommission för båthaverier i lotsled, i vilken som experter bland annat borde ingå representanter, utsedda av lotsförbundet.

Bakgrunden till detta förslag är att de utredningar som enligt nuvarande praxis görs vid båthaverier i lotsled inte alltid har skett med anlåtande av expertis som verkligen känner till praktisk lotsning och lotsning på just den led som är aktuell.

En lots har inte bara en grundlig allmän lotsutbildning utan också en ingående utbildning på en alldeles speciell lotssträcka. Innan han får fullgöra sitt mycket ansvarsfulla uppdrag att lotsa, måste han i detalj känna till alla lokala förhållanden som kan påverka manövreringen i just den aktuella farleden.

Ändring i sjölagen m. m.

Den tidigare mycket omstridda 16 § i lotsförordningen ändrades förra året för att, till skillnad mot den tidigare, klart utsäga att lotsen inte bara är en vägvisare utan har fullt ansvar för navigeringen av fartyget. Det heter där: »Kronolots ansvarar för lotsningen och skall ange och övervaka de åtgärder för navigering och manövrering som med hänsyn till farvattnets beskaffenhet fordras för fartygets säkra framförande. Han skall vid lotsningen rikta sig direkt till rorsmannen eller annan medlem av fartygets besättning, om befälhavaren icke gör invändning mot det.»

För att kunna bedöma om lotsen vid en olycka eventuellt har gjort något fel, måste ovillkorligen åtminstone någon av dem som ingår i utredningen själv ha erfarenhet av praktisk lotsning och helst då i den aktuella lotsleden. Den lots som det är fråga om bör kunna kräva att få sin sak prövad så, att det verkligen finns sakkunskap med i bedömningen.

Utskottet har av allt att döma haft förståelse för vårt motionsyrkande. I utskottsutlåtandet heter det nämligen att »det får förutsättas att lotskunnig expertis anlitas i sjöförklaringsdomstolen eller i den nyssnämnda undersökningskommissionen i de fall då erfarenhet av lotsning är av betydelse för utredning av sjöolycka».

Man kanske ändå kan fråga vad utskottet menar med uttrycket »lotskunnig expertis». Det är nämligen inte säkert att det är fråga om lotskunnig expertis bara därför att ordet lots förekommer i en titel. Lotsdirektör och lotsinspektör kan ha en helt annan utbildning och sakna erfarenhet av direkt lotsning. Jag förutsätter emellertid att utskottet med detta uttryck verkligen menar lotsutbildad personal som också har aktiv lotserfarenhet. Som jag sade förut bör personalen helst ha erfarenhet från just den led som det är fråga om.

Om jag nu har tolkat utskottet rätt, är det mycket värdefullt att den av mig citerade meningen har tagits in i utskottets skrivning. Man har emellertid ändå inte, som jag ser det, full garanti för rättssäkerhet i alla lägen. En särskild undersökningskommission tillsättes bara i vissa speciella fall eller som det står i utskottsutlåtandet »om sjöolycka medföra stora förluster i liv eller egendom eller utredningen av annan anledning väntas bli synnerligen omfattande eller av invecklad beskaffenhet».

Även i fortsättningen kommer det ofta att bli en första undersökning på initiativ av lotsdirektör eller lotsinspektör, i varje fall för utländska fartyg som inte är underkastade bestämmelser om sjöförklaring. Sjöfartsstyrelsen kan sedan besluta om rättslig prövning, men vid den prövningen är naturligtvis av mycket stor betydelse vad som kommer fram vid den första undersökningen, och det är inte alls säkert att denna senare kan kompletteras.

För att få full garanti för rättssäkerhet i alla lägen tror jag att det hade varit värdefullt med en sådan särskild haverikommission som vi föreslog. Jag förstår nu att det mot ett enhälligt utskott är utsiktslöst att yrka bifall till motionen och skall därför inte göra det, men jag hoppas att sjöfartsstyrelsen i fortsättningen redan från första början skall anlita verkligt lotskunnig expertis i samband med haveri i lotsled.

Jag har, herr talman, inget särskilt yrkande.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag skall bara ta upp ett avsnitt i propositionen. Jag har inte någon annan uppfattning än utskottet och vill endast understryka vad utskottet säger om sjöförklaring. Man skall nu slå ihop sjöförhör och sjöförklaring till ett institut med det senare namnet. I hela landet skall sjöförklaring kunna

Ändring i sjölagen m. m.

hållas endast i sju städer, nämligen Luleå, Sundsvall, Stockholm, Kalmar, Malmö, Göteborg och Karlstad. Utskottet skriver i anslutning härtill, att »utskottet förutsätter att Kungl. Maj:t följer frågan om behov av ytterligare sjöförklaringsdomstolar». Jag tror att det är mycket klokt och förnuftigt sagt. En utredning från åren 1959—1964 om antalet sjöförklaringar i Landskrona, Malmö och Hälsingborg visar att antalet var i Landskrona 25, i Malmö 44 och i Hälsingborg 56. Detta innebär då att behörig domare skall resa från Malmö till Hälsingborg för att där hålla sjöförklaring betydligt oftare än han gör hemma i Malmö. Det kan ju vara opraktiskt.

Anledningen till att jag begärde ordet var att jag ville understryka vikten av att Kungl. Maj:t följer denna fråga och har för ögonen vad utskottet säger om att det i framtiden kan finnas behov av ytterligare sådana domstolar.

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Herr Hedin efterlyste en komplettering från utskottets sida av motiveringen beträffande tillsättande av lotsexpertis vid sjöförklaringar eller i en särskild undersökningskommission.

I lagen stadgas att vid sammanträde för sjöförklaring rätten om så behövs skall utse biträde av någon med särskild sakkunskap. Denne skall då ingå som ledamot i rätten. Kungl. Maj:t skall vid mera omfattande haverier eller vid haverier där det krävs utredningar av invecklad beskaffenhet förordna en särskild undersökningskommission av personer med juridisk, nautisk och teknisk sakkunskap.

Utskottet har uttalat att det får förutsättas att lotskunnig expertis anlitas i sjöförklaringsdomstolen eller i undersökningskommissionen »i de fall då erfarenhet av lotsning är av betydelse för utredning av sjöolycka». Det an-

kommer alltså på rätten att avgöra i vad mån det är av betydelse för utredningen att anlita lotskunnig expertis. Normalt bör denna naturligtvis ha lotsutbildning och erfarenhet av lotsning för att kunna uppfylla de krav som utskottet har uttryckt önskemål om. Utskottet har ansett att rättssäkerhetskravet därmed har blivit tillgodosett och har avstyrkt motionsyrkandet om bl. a. en speciell haverikommission för båthaverier, inträffade i lotsled, och har inte heller ansett det nödvändigt med en särskild representation för bl. a. experter, utsedda av lotsförbundet.

Herr Sjöholm var inne på frågan om antalet domstolar som skall vara forum för sjöförklaringar. Där har utskottet velat uttrycka att antalet domstolar och placeringen av dem inte är definitivt fastställt och utskottet har förutsatt att Kungl. Maj:t kommer att följa utvecklingen på detta område och behovet av domstolar, så att utvecklingen skall kunna anpassas efter behovet. Det har uttalats, bl. a. av sjölagskommittén, att frågan om forum för sjörättsmålen inte kan få sin definitiva reglering förrän underrätternas framtida organisation blivit klarlagd. Det är för närvarande domstolskommittén som sysslar med det utredningsuppdraget, och detta kan naturligtvis komma att föranleda ändrade forumregler för sjörättsmålen och även en ändring av sjörättsdomstolarna.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 21

Föredrogs vart för sig

konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m., i vad denna hänvisats till utskottet;

Interpellation ang. förvärv av pensionsrätt under arbetslöshet

jordbruksutskottets utlåtande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, såvitt propositionen avser jordbruksärenden; och

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion angående förenkling av det officiella språkbruket.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 22

Interpellation ang. förvärv av pensionsrätt under arbetslöshet

Ordet lämnades på begäran till

Herr WIKNER (s), som yttrade:

Herr talman! Enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, vilkens införande med rätta alltjämt betraktas som en av vår tids största samhällsreformer, grundas pensionen på det antal pensionspoäng som man intjänar under de arbetsverksamma åren fram till och med det man fyller 65 år. För att få full pension krävs att man förvärvat pensionspoäng under minst 30 år — under en övergångstid 20 år. För den som tillgodoräknas pensionspoäng för mer än 15 år fastställes pensionen med ledning av medelpoängen för de från inkomstsynpunkt fördelaktigaste 15 åren.

Under senare år har för många skogsarbetare den huvudsakligaste sysselsättningen bestått i några månaders beredskapsarbete, medan de resten av året varit hänvisade till arbetslöshetskassan. Ersättning från arbetslöshetskassa är inte pensionsgrundande. Då de arbetstagare det här gäller uppnått förhållandevis hög ålder och därför i allmänhet kommer att förvärva pensionsrätt och pensionspoäng under förhållandevis få år blir deras tilläggspension mycket låg.

Det aktuella problemet uppmärksammades av 1958 års socialförsäkringskommitté. Den pekade på flera principiella och praktiska svårigheter att vid inkomstbortfall föranlett av arbetslöshet tillgodoräkna inkomsttagaren pensionskvalificerande inkomst och poäng. Bland annat erinrade kommittén om att arbetslöshetsförsäkringen till skillnad från sjukpenningförsäkringen inte är obligatorisk för alla förvärvsarbetande. Vidare omnämndes säsongarbetarnas speciella situation. Kommittén, som anmält viss tveksamhet till frågan om att införa särskilda regler för inkomstbortfallsanledningen sjukdom, förklarade sig hysa ännu större betänkligheter mot specialbestämmelser i de fall inkomstminskningen var orsakad av arbetslöshet. I anslutning härtill anförde de sakkunniga:

»... I vart fall bör man avvakta en längre tids erfarenhet av en lösning i fråga om bortfallsanledningen sjukdom och vidare avvakta resultatet av pågående utredningar om arbetslöshetsförsäkringen, innan man till närmare övervägande tager upp frågan om förvärv av pensionsrätt under arbetslöshet...»

Personer, vilka på sätt som här antytts oförskyllt ställs utan arbete, borde enligt mitt förmenande på ett eller annat sätt hållas från pensionssynpunkt skadeslösa härför. Det senaste årets utveckling på arbetsmarknaden har givit ytterligare och förnyad aktualitet åt frågan om pensionsrätten och pensionsberäkningen vid arbetslöshet.

Med hänvisning till vad som anförts hemställer jag om kammarens medgivande att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framställa följande fråga:

Anser socialministern att tiden nu är mogen att till övervägande ta upp frågan om förvärv av pensionsrätt under arbetslöshet, särskilt med hänsyn till äldre arbetstagare?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

§ 23

Interpellation ang. utrymme i polisutbildningen för undervisning om psykisk utvecklingsstörning

Ordet lämnades på begäran till

Herr MATTSSON (cp), som yttrade:

Herr talman! De utvecklingsstörda och andra handikappades situation har under senare år ägnats ökad uppmärksamhet, och en ny förståelse för deras problem har börjat växa fram. Under det att man tidigare strävade efter att skydda den utvecklingsstörde från omvärlden och begränsa hans kontakter med samhället försöker man nu i stället att i möjligaste mån integrera honom i olika former av aktiviteter och i så stor utsträckning som möjligt låta honom röra sig på egen hand till och från arbete eller fritidssysselsättningar. En följd härav är att vi möter allt fler utvecklingsstörda ute i samhället, på gator och andra allmänna platser. Alltjämt råder emellertid hos allmänheten djupt rotade fördomar mot personer som lider av psykiskt handikapp. Den utvecklingsstördes i viss mån avvikande beteende föranleder understundom allmänheten att påkalla polisingripande — man tror att vederbörande saknar förmåga att reda sig själv och bör tas om hand, eller också är motivet helt enkelt att man irriteras av att se en utvecklingsstörd person. Det ställs stora krav på polismannens kunnande och omdöme när han vid en sådan hänvändelse skall avgöra ifall omhändertagande bör ske eller annan åtgärd vidtagas.

Lagen den 3 juni 1966 om föreläggande av ordningsbot innebär att enskild polisman i de distrikt, där lagen gäller, har befogenhet att utfärda föreläggande av ordningsbot vid vissa förseelser, t. ex. när en fotgängare går mot rött ljus vid ett övergångsställe. En utvecklingsstörd person kan ouppsatligt råka begå en sådan förseelse, vilket må-

hända föranleder omedelbart ingripande av polisman. Det kan självfallet vara svårt för polismannen att i det enskilda fallet avgöra om en person tillhör kategorien utvecklingsstörda. I sin utbildning erhåller polismannen för närvarande inte tillräcklig vägledning för bedömandet av olika arter av psykiska handikapp, även om vissa avsnitt av utbildningen — t. ex. det som behandlar rättspsykiatri — tangerar dessa frågor.

Det finns även andra arter av handikapp beträffande vilka det vore önskvärt att polismän under sin utbildning bibringades bättre kunskaper. Som exempel kan nämnas diabetes och epilepsi, vilkas yttringar kan förväxlas med berusning och föranleda onödiga och t. o. m. skadliga polisingripanden. Hörselskadade och döva personer har givetvis ofta svårigheter att kommunicera med polismän som i sin tjänst kommer i beröring med dem. Önskvärt är att polismän har viss träning i att tala med personer med nedsatt hörsel och att de exempelvis känner till vikten av att i sådana fall tala sakta och distinkt samt med tydliga läpprörelser.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att ta initiativ till att, i samband med nu inom rikspolisstyrelsen pågående översyn av polisutbildningen, undervisningen om psykisk utvecklingsstörning och andra handikapp ges tillräckligt utrymme?

Denna anhållan bordlades.

§ 24

Interpellation ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

Ordet lämnades på begäran till

Interpellation ang. avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning

Herr JONASSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Den tekniska utvecklingen och strukturrationaliseringen har hastigt förändrat förhållandena i samhälle och näringsliv. Ett huvuddrag i denna utveckling är den snabba överflyttningen av arbetskraft från näringsgrenar som jordbruket och skogsbruket till sysselsättning inom industrier och servicenäringar. Härmed har följt och följer en koncentration av arbetsstäl- lena till städer och andra tätorter.

Många som fått arbete i en stad eller annan tätort har emellertid fortfarande sin fasta bostad kvar på den gamla hem- orten, även när denna ligger på så stort avstånd från arbetsorten, att dagliga pendelresor mellan orterna inte kan fö- retas. Det kan gälla familjeförsörjare, som på den nya arbetsorten inte kun- nat få en familjebostad och därför måste ha familjen kvar på den gamla hem- orten. Det kan också gälla unga ogifta arbetstagare, som på den nya arbets- orten hänvisas till en ofta ganska pri- mitiv bostad och alltjämt måste ha för- äldrahemmet som den mera fasta bo- staden.

Till stor del har sålunda den dubbla och samtidigt skilda bosättning, som här refererats, sin orsak i bostadsbristen i alltför hastigt expanderande tät- orter. Men det finns också andra och säkert mera varaktiga skäl att peka på. Många har sådana yrkesuppgifter, att de ofta måste växla arbetsplats och där- med inte kan få en bestående familje- bostad ständigt i nära anslutning till arbetsplatsen. Ett allt vanligare skäl för en dubbel bosättning är ju också, att båda makarna är förvärvsarbetande men har sina arbeten på skilda orter.

För näringslivet och samhället är det av stor betydelse att kunna utnyttja ar- betskraft på arbetsställen, som kan lig- ga på relativt stort avstånd från veder- börandes bostadsort. Såsom framhållits har denna dubbla bosättning till stor del sin orsak i bostadsbristen i vissa

stora tätorter. Med nuvarande bostads- politiska läge kan detta problem knap- past lösas inom en närmare framtid, men det bör naturligtvis på sikt kunna klaras av. Men även därefter kommer det, såsom också framgått, att i många fall bli naturligt med en av arbetet för- anledd dubbel bosättning. Även på läng- re sikt får vi alltså räkna med denna dubbla bosättning som en ganska van- lig företeelse.

De som av arbetet tvingas att hålla bostäder på två skilda orter åsamkas betydande merkostnader. Självfallet är det all anledning att i ett beskattnings- system, som eftersträvar skatt efter bär- kraft, ta hänsyn till detta genom att vid taxeringen medge avdrag, som på rim- ligt sätt kompenserar merkostnaderna.

Generellt torde kunna sägas, att i all- mänhet avdrag medges för den ökning av levnadskostnaderna, som uppkom- mer på grund av den dubbla och sam- tidigt ur familjesynpunkt skilda bosät- tningen. Det gäller hyran på arbetsor- ten och vissa särskilda kostnader, såsom för mat och tvätt samt för resor mellan arbetsorten och den fasta bostadsorten. Men man kan konstatera, att det råder stor olikhet i tillämpningen mellan oli- ka delar av landet. Särskilt gäller detta i fråga om resorna mellan arbetsorten och hemorten. I vissa fall medges av- drag för endast en resa i månaden, i andra fall för två resor och i en del fall för tre resor. Många, som inte kan räkna med avdrag för mer än en resa i månaden, befinner sig också i det eko- nomiska läget, att de då inte har råd till mer än denna resa.

Det är enligt min mening viktigt, att de, som på grund av arbetet måste hålla dubbel bosättning, vid taxeringen med- ges en rimlig kompensation för de kost- nadsökningar, som detta ger dem. Här- vid bör eftersträvas för hela landet så långt möjligt enhetliga bestämmelser. I stort sett torde också en mera generös tillämpning vara att förorda. Detta gäl-

Interpellation ang. glesbygdernas serviceproblem — Interpellation ang. åtgärder till skydd mot miljöförstöring och vattenförorening

ler särskilt i fråga om resekostnadsavdragen. För dem, som har arbetsorten på så stort avstånd från bostadsorten, att de inte dagligen kan resa mellan de båda orterna, borde det väl dock kunna ses som en naturlig ordning, att de reser till hemorten vid varje veckohelg, i regel omfattande två arbetsfria dagar. Kostnaderna för sådana resor bör ju då i jämförelse med de personer, som inte har dessa kostnader, kunna betraktas som kostnader, som är nödvändiga för inkomstens förvärvande.

Med anledning av vad jag här har anfört får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet ställa följande fråga:

Överväger herr statsrådet att vidta åtgärder i syfte att få till stånd en mera enhetlig och generös tillämpning i fråga om avdrag vid taxeringen för den ökning av levnadskostnaderna, som uppkommer för personer med på grund av arbetet dubbel bosättning, särskilt vad beträffar kostnaderna för resor mellan arbetsorten och hemorten?

Denna anhållan bordlades.

§ 25

Interpellation ang. glesbygdernas serviceproblem

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s), som yttrade:

Herr talman! I årets statsverksproposition, bilaga 13: inrikesdepartementet, omtalar inrikesministern att det pågår forsknings- och utredningsverksamhet rörande regionala frågor. Ett av projekten gäller servicens lokalisering inom glesbygdsområdena. Det torde vara ett allmänt intresse att få vidare upplysningar om dessa undersökningar. I olika delar av landet visar det sig nämligen vara svårt att lösa serviceproblemen för vidsträckta glesbygds-

områden men även för en del mindre tätorter. I en del fall krävs insatser redan nu eller inom en mycket snar framtid. För utformningen av dessa insatser från samhällets sida vore det värdefullt att erhålla delredovisningar av de företagna undersökningarna.

Med hänvisning till det anförda får jag anhålla om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få ställa följande fråga:

Vill herr statsrådet lämna kammaren en redogörelse för de hittills utförda undersökningarna angående glesbygdernas serviceproblem och om de planerade ytterligare forskningarna och utredningarna på detta område?

Denna anhållan bordlades.

§ 26

Interpellation ang. åtgärder till skydd mot miljöförstöring och vattenförorening

Ordet lämnades på begäran till

Herr JANSSON (k), som yttrade:

Herr talman! Föroreningen av naturen — framför allt vattnet och luften — framstår som en allt allvarigare samhällsfråga. Vårt lands vattenområden tillförs i stigande omfattning avloppsvatten från industrier och tätorter. Föroreningen genom industriella avloppsvatten har på många håll i landet överskridit den gräns som ur folkhälsans synpunkt kan anses tillåten. Nya föroreningsämnen i avloppsvattnet ökar snabbt allvaret i situationen.

Samtidigt som vattentillgångarna utsetts för ökad förorening ökar behovet av vatten för olika ändamål. Sedan 1950 har den totala vattenförbrukningen mer än fördubblats. Industrien är den största vattenkonsumenten och samtidigt den största vattenförorenaren. 80 procent av den totala vattenförbrukningen faller på industrien och väntas därtill

Interpellation ang. åtgärder till skydd mot miljöförstöring och vattenförorening

komma att öka. Därtill kommer en ökad vattenkonsumtion på hushållen, inte minst beroende på ökade tekniska hjälpmedel i hushållen och den ökade hygieniska standarden.

Immissionssakkunnigas förslag till lagstiftning mot immissioner kommer med all sannolikhet, därest detta förslag antages av riksdagen, att få stor betydelse för att förhindra en fortsatt nedsmutsning av sjöar och vattendrag. Då immissionssakkunnigas förslag till lagstiftningsåtgärder av allt att döma inte kommer att träda i kraft före den 1 juli 1968, förefaller andra, eventuellt provisoriska, lagstiftningsåtgärder vara påkallade för att skyndsamt stoppa miljöförstöringen och nedsmutsningen av vattentillgångarna.

Det uppsedeväckande material som i dagarna lagts fram av landets främsta kvicksilverforskare ger ökad aktualitet åt kravet på skyndsamma åtgärder. Även veterinärstyrelsens förebådade varning för saluförande och konsumtion av fisk från ett betydande antal sjöar och vattendrag talar för att initiativ på detta område från statsmakternas sida är oundgängligen nödvändiga.

Av den rapport som sammanställts av statens institut för folkhälsan, baserad på 118 fiskanalyser, framgår att det kvicksilver som den undersökta fisken innehåller är av alkyltyp, d. v. s. samma farliga kvicksilver som giftnämnden förbjudit som betningsmedel. Det är dock att märka, att det alarmerande material som statens institut för folkhälsan framlagt inte gör anspråk på att ge en fullständig bild av läget utan endast är resultatet av ett antal punktundersökningar i vissa svårt förorenade vattendrag. Företrädare för statens institut för folkhälsan har förklarat att man saknar resurser för undersökningar som skulle ge en fullständigare bild av läget. Detta ger i sin tur skäl för antagandet att det kan finnas giftig fisk i svårt förorenade vatten, även om faktisk kännedom därom ännu saknas.

Att lagstiftningsåtgärder mot immissioner, liksom mot sådana kemiska bekämpningsmedel som har allvarliga skadeverkningar till följd, måste komma till stånd tycks numera vara en allmän uppfattning. När lagstiftning kommit till stånd, exempelvis av det slag som immissionssakkunniga föreslagit, har dock därmed inga fullgoda garantier mot vattentillgångarnas förorening skapats. Sannolikt kommer tolkningen av denna lagstiftning att medföra svårigheter och motsättningar mellan enskilda och allmänna intressen. Därtill har vi att göra med betydande föroreningar som inte härleder sig från immissioner. När det gäller industriella nyanläggningar torde de bästa föroreningsskydden kunna byggas in redan på projekteringsstadiet. Beträffande äldre anläggningar torde en mycket rigorös tillämpning av lagstiftningen bli nödvändig. Immissionssakkunnigas synpunkt om att de gamla anläggningarna inte rimligen utan vidare kan tvingas anpassa sig till den nya tidens ändrade krav kan enligt min mening inte accepteras, då den tycks bortse från att föroreningen redan gått för långt på grund av att miljöskydd saknats i lag.

Det förefaller angeläget att ett handlingsprogram för systematiska åtgärder mot alla slag av miljöförstöring utarbetas. De statliga organ som är sysselsatta med dessa frågor måste ges ökade resurser.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet ställa följande fråga:

Vill statsrådet informera kammaren om det aktuella läget i fråga om omfattningen av vattenföroreningarna, och avser statsrådet ta initiativ till åtgärder, exempelvis provisoriska lagstiftningsåtgärder, för att skyndsamt stoppa miljöförstöringen och nedsmutsningen av vattentillgångarna?

Denna anhållan bordlades.

§ 27

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Hamrin* i Jönköping till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående översyn av bestämmelserna om hantering och förvaring av hälsofarliga ämnen.

§ 28

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 19.17.

In fidem

Sune K. Johansson

Torsdagen den 16 februari

Kl. 16.30

§ 1

Svar på fråga ang. nedläggningen av
industrier inom textilbranschen, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet,
herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Persson i Heden har frågat om jag uppmärksammat den alltmer tilltagande nedläggningen av industrier inom textilbranschen och om jag med anledning av detta ämnar vidta åtgärder för att begränsa importen på textilområdet.

Jag vill svara följande.

Inom handelsdepartementet följer vi noga utvecklingen inom textilbranschen och har sedan ett år fortlöpande överläggningar med företrädare för branschen. Därvid ägnas naturligtvis särskild uppmärksamhet åt importens inverkan på bl. a. sysselsättningen. I våra handelsförbindelser med andra länder beaktar vi också de marknadsstötningsproblem som uppkommer. Jag vill understryka att åtgärder för att begränsa importen inte ligger i linje med vår långsiktiga strävan att frigöra handeln.

Vidare anförde:

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga och uttrycker tillfredsställelse över att han och de övriga i handelsdepartementet följer utvecklingen inom textilbranschen.

Jag är emellertid förvånad över vad som står i slutet av svaret: »Jag vill understryka att åtgärder för att begränsa importen inte ligger i linje med vår långsiktiga strävan att frigöra handeln.» Hur skall man då kunna klara upp den akuta och kritiska situation som nu har uppstått? Och vad är det för långsiktig planering som sker i tider då det ena företaget efter det andra lägges ned och arbetstillfällen försvinner och gör framtidsperspektiven mörka för människorna ute i bygderna?

Givetvis är det många faktorer som här inverkar. Men jag tror att det mest avgörande i sammanhanget är vår ohämmade import av textilvaror från länder med helt andra produktionskostnader än våra. Regeringen har tillåtit en obegränsad import av textilvaror, hel- eller halvfabrikat, även från länder som direkt har dumpat ut varor. Jag skall här helt kort ange några sifferuppgifter.

Svar på fråga ang. nedläggningen av industrier inom textilbranschen, m. m.

År 1964 uppgick värdet av den svenska textilproduktionen till cirka 1 752 miljoner kronor. Samtidigt importerade vi emellertid för 1 553 miljoner kronor, d. v. s. nära nog hälften av vår konsumtion.

År 1965 ökade importen med ungefär 50 miljoner kronor till 1 605 miljoner kronor. Säkerligen har produktionen här i landet också under den tiden minskat i motsvarande eller ännu högre grad. Någon statistik på den saken har jag emellertid inte tillgänglig just nu.

Det är underligt att handelsministern kan påstå att textilimporten inte har betytt något för den mycket allvarliga textilkrisen här i landet. Jag tror mig våga påstå att Sverige är det enda land i Europa — eller i varje fall ett av de få länderna i Europa — som har underlåtit att skydda sin industri i konkurrensen med andra länder. Det skulle här vara intressant att lämna sifferuppgifter rörande andra länders import och export per capita jämfört med de svenska siffrorna, men tiden vid besvarandet av en enkel fråga tillåter inte detta. Här hjälper säkerligen inget tullskydd, utan här måste regeringen vara så intresserad av vår handelsekonomiska politik att ett skydd av något slag etableras som tryggar vår sysselsättning.

Slutligen vill jag fråga handelsministern: Hur kan statsrådet påstå att nedläggningarna i exempelvis Kinnaström och Rydal, vilka platser hör till mitt län och där jag mycket väl känner till förhållandena, inte har något som helst samband med textilimporten?

Den socialdemokratiska tidningen i mitt län har skrivit att handelsminister Gunnar Lange säger att detta inte på något sätt har samband med textilimporten. Jag vill fråga om denna uppgift är riktig eller om tidningen gjort ett missvisande påstående. Jag vore mycket tacksam om statsrådet ville klargöra denna detalj.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är inte första gången jag diskuterar denna fråga här i kammaren i år. Om jag minns rätt hade jag under årets remissdebatt ett meningsutbyte om de spörsmål som herr Persson i Heden rest i dag.

Jag har aldrig gjort gällande att vår strävan att frigöra handeln inte kan påverka förhållandena inom textilindustrin och medföra eller bidra till företagsnedläggelser. Detta har jag inte ett ögonblick satt i fråga.

Vad beträffar de två fall, som herr Persson i Heden nu drar in i diskussionen, vill jag bara ha sagt att det i länet råder vitt skilda uppfattningar om vilka grundorsakerna till ifrågavarande företagsnedläggelser har varit. Jag har sagt att jag inte alls är säker på att huvudorsaken är att finna i den frigörelse av importen som ägt rum.

Herr Persson i Heden frågar: Vad kan vi göra för att hindra företagsnedläggelser i textilbranschen? Jag vill svara, att i varje fall är det inte mycket vi kan göra beträffande importbegränsningar i detta hänseende. Vi har ett visst intresse av att de strukturförändringar, som pågår inom det svenska näringslivet, resulterar i att folk flyttar över till mer expansiva yrkesgrenar än de låglöneområden som bl. a. vissa delar av textilindustrin representerar.

Det är den ena sidan av saken. Vi vill inte rida spärr mot en utveckling som ligger helt i linje med en sådan omvandling av det svenska näringslivet, att vi får största möjliga och snabbast möjliga ekonomiska tillväxt. Detta är ju något som vi alla har nytta av.

Vidare har vi inte — och det har jag förklarat flerfaldiga gånger i denna kammare — endast att se till de svårigheter som en bransch kan komma att försättas i på grund av handelsfrigörelsen. Vi måste också beakta våra egna intressen av att vidga marknaderna för våra stora exportvaror. Och det går inte

Svar på fråga ang. nedläggningen av industrier inom textilbranschen, m. m.

att begränsa importen på ett område utan att detta får effekt också på andra områdens avsättningsmöjligheter i utlandet.

Jag skall emellertid inte fördjupa mig i detta. Jag vill avslutningsvis endast understryka att det än så länge inte förhåller sig på det sättet att importen av textilvaror är ohämmad. Den är tvärtom rätt noga reglerad i de bilaterala avtal som vi ingått. Och vi följer som sagt utvecklingen. Även jag förstår självfallet att det inte går att från en dag till en annan utsätta en näringsgren för ohämmad konkurrens. Däremot — och det har jag framhållit — måste vi räkna med att successivt även på detta område frigöra handeln vidare steg för steg mot bakgrund av det intresse vi har att samtidigt möta friare marknader för de varor där vi har stor konkurrenskraft.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Först och främst vill jag säga att medan gräset gror dör kon. Om utvecklingen går i samma riktning som hittills under sextioalet hinner under den långsiktiga planering, som statsrådet talar om, huvudparten av den svenska textilindustrin läggas ned på grund av importen. Det är inte bara inom textilindustrin som detta allvarliga läge råder. Låt mig peka på Norrbottens järnverk och varvsindustrin i Uddevalla m. fl. Det blir utan tvivel en kedjereaktion.

Jag är glad över att statsrådet, så som jag i varje fall tolkar hans anförande, inte hade gjort detta uttalande för ifrågavarande tidning utan att det föreligger en missuppfattning. Jag skulle kunna ge exempel på hur detta bolag under årens lopp har tvingats att gå från den ena produktionsgrenen till den andra därför att konkurrensen från utlandet gjorde att man inte kunde fortsätta. Låt mig nämna en produkt som utgjorde ungefär en tredjedel av hela produktionen. Man började 1959 och

var tvingad att lägga ned tillverkningen 1962 på grund av konkurrensen utifrån. Ett visst garn som framställdes vid företaget kostade 1962 21:30. Nu importeras detta garn för 16:10 per kilo. Det är sålunda otänkbart att konkurrera.

Här importeras sportskjortor från utlandet för 5:50 per styck. Garnet till dessa sportskjortor kostar 1:74. Därtill kommer kostnaderna för färgning av garnet, vävning av tyget, sömnad, handelsmarginal och distribution. Var och en begriper att det inte finns några som helst möjligheter att konkurrera. Fortsätter utvecklingen som hittills och det inte blir någonting annat än en långsiktig planering, som statsrådet talar om, får vi en ännu allvarligare textilkris, som kan utvecklas som en kedjereaktion till en allvarlig arbetslöshet här i landet.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är inte medveten om att jag i detta sammanhang använde uttrycket långsiktig planering. Jag har sagt att »vår långsiktiga strävan» på handelsområdet är att i största möjliga utsträckning eliminera artificiella hinder, bl. a. tullar och importregleringar, för handeln med utlandet, och det ligger i vårt intresse. Men man får givetvis ingenting gratis här i livet. Vi får för de fördelar vi uppnår också vara beredda till vissa uppoffringar.

Det var en något förhastad slutsats herr Persson i Heden drog av mitt återgivande av uppfattningen om de företag han åberopade. Jag har sagt till Västgöta-Demokraten, ehuru jag inte erinrar mig hur orden föll, att jag har kommit till den tron att företagsnedläggelserna inte huvudsakligen kan tillskrivas den ökning av importen som ägt rum, utan att orsakerna var att söka på annat håll. Bl. a. har jag fått uppfattningen att nedläggelserna i viss utsträckning beror på att företagen inte

Svar på fråga ang. nedläggningen av industrier inom textilbranschen, m. m.

tillvaratagit alla möjligheter till rationaliseringar och vidare att företagen inte tillräckligt snabbt uppmärksammat de möjligheter till marknadsföring som förelegat. Om tidningen sedan formulerat detta litet mer tillspetsat, tycker jag ändå att man i sak återgivit uttalandet riktigt.

Menar vi allvar, herr Persson i Heden, med vår vilja att jämsides med bistånd i olika former till u-länderna, multilateralt och bilateralt, också bereda dem avsättningsmöjligheter på vår marknad, då får vi göra vissa uppoffringar. Vi står dess bättre inte utan medel att hjälpa de människor som blir friställda. Vi kan hjälpa dem genom omskolningsverksamhet och genom en aktivare arbetsmarknadspolitik. Vi kan också i vissa sammanhang intressera andra och mera expansiva företag att ta upp tillverkning på orter där företag i svårigheter fått läggas ned.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Låt mig för att friska upp statsrådets minne i resonemanget om Västgöta-Demokraten läsa upp dessa rader: »Handelsminister Gunnar Lange säger i dag till VD att nedläggningarna i Kinnaström och Rydal inte har något samband med textilimporten.»

Talet om långsiktig planering är en debatt om påvens skägg, ett ordklyveri som inte kan betyda så mycket i egentlig mening. Anser statsrådet verkligen att vi hjälper u-länderna genom att importera varor till sådana underpriser som det blir när exportlandet har en timlön på cirka 20 öre? Dessa u-länders arbetare måste sträva en hel dag för att få vad en svensk arbetare tjänar på cirka en kvarts timme. Detta är enligt mitt sätt att se att leva på u-ländernas bekostnad.

Jag vill påpeka att i Sverige lever vi i ett unikt förhållande. Läget är sådant att vi måste vidtaga åtgärder omedel-

bart för att rädda situationen. Låt mig nämna som ett exempel, herr talman, att Sverige när det gäller att importera eller utföra varor, per capita sett, ligger oerhört illa till i jämförelse med andra länder, såsom Västtyskland och England. Sverige har importerat textilvaror för 40 dollar per capita men utfört sådana för 9 dollar. För Västtyskland är siffrorna 20 respektive 18 och för England 25 respektive 14 dollar per capita. Dessa två länder har levat i svåra omständigheter under krigsförhållanden, men vi har levat i ett land med hundraårig fred. De har emellertid insett att det gäller att rädda situationen i allvarliga tider genom att se till att de inte importerar ohämmat. Det finns inga möjligheter att med långsiktig planering klara vårt akuta läge. Här gäller det att handla omgående. Det behövs krafttag och handling och inte bara ord, som överskyler lägets allvar.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Västgöta-Demokraten har riktigt återgivit vad jag har uttalat. Jag sade mer än så, men jag är fullt nöjd med den sammanfattning som finns i tidningen. Låt detta vara sagt först, så att vi slipper diskutera den saken mer!

Jag är medveten om att herr Persson i Heden inte delar min uppfattning, men det gör han inte i något stycke i detta sammanhang. Han anser att det skulle vara vår uppgift att skydda oss mot import från u-länderna därför att de har så mycket lägre löner. Det vore ett alldeles felaktigt sätt att använda handelspolitiska skyddsmedel. Tvärtom: den konkurrensfördel — troligen tillfällig — som vissa länder kan ha gentemot oss på grund av lägre arbetskostnader skall vi inte skydda oss mot. Det finns andra, marknadsstörande dumpingföreteelser som vi har anledning att ingripa mot, men inte tar jag

Svar på fråga ang. projekteringskostnaderna för utbyggnad av Vindelälven

det som ett kriterium på att det föreligger dumping när ett land betalar lägre löner än ett annat. Det kan inte vara en utgångspunkt för att återuppliva protektionismen i svensk handelspolitik.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på fråga ang. projekteringskostnaderna för utbyggnad av Vindelälven

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Agnäs har frågat om jag vill lämna information om vad den hittills utförda projekteringen för utbyggnaden av Vindelälven kostat.

Jag vill svara följande.

De utrednings- och projekteringskostnader som vattenfallsverket hittills lagt ned för att tillvarata Vindelälvens vattenkrafttillgångar uppgår till 21 milj. kronor.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret. Det var kort, klart och värdefullt.

Anledningen till min fråga är att en mängd olika siffror angivits beträffande de kostnader som de förberedande arbetena för Vindelälvens utbyggnad har medfört. Enligt min mening borde de verkliga kostnaderna offentliggöras, och detta har nu gjorts. Det kan sägas att 21 miljoner kronor är mycket pengar. Men även om Vindelälven aldrig blir utbyggd får beloppet inte betraktas som bortkastat. Dessa arbeten har betytt sysselsättning för många. Däremot skulle jag för min del

anse att ytterligare pengar som användes för Vindelälvens utbyggnad inte skulle ge den utdelning som pengar bör ge — särskilt om man tar hänsyn till de värden som spolieras genom utbyggnaden.

Det är min förhoppning att arbetena med Vindelälven härmed är avslutade, och jag önskar vattenfallsverket god framgång med kraftverksbyggen av annan typ.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag har inte för avsikt att ingå i polemik med herr Nilsson i Agnäs — jag tror att vi är ganska överens. Jag vill endast säga att vissa kostnader är oundvikliga — det tror jag att herr Nilsson i Agnäs ger mig rätt i — innan man kan ta ställning till huruvida ett projekt skall komma till utförande eller ej. Det gäller nämligen att få ett underlag för uppskattning av nyttan respektive skadan av in-trånget.

Jag är glad att höra att herr Nilsson i Agnäs gärna erkänner att 21 miljoner kronor är ett ganska litet belopp — det rör sig om några få procentenheter — i förhållande till vad de totala kostnaderna skulle ha blivit för en utbyggnad av Vindelälven.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Det var inte alls min mening att kritisera att detta arbete har utförts. Jag förstår mycket väl att det måste göras. Jag har endast reagerat emot att man ibland har sagt att det kostat 100 miljoner kronor, ibland 80 miljoner kronor och ibland 1 miljon kronor. Därför ville jag gärna ha reda på den korrekta siffran.

Jag tackar än en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. beslutad utredning om förbättring av dagspressens ekonomiska villkor m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Lewén-Eliasson har frågat mig hur långt planerna avancerat på utredningen om en förbättring av dagspressens ekonomiska villkor och av frågan om den samhällseliga informationen enligt beslut i riksdagen i fjol.

Som fru Lewén-Eliasson har påpekat behandlade fjolårets riksdag båda dessa frågor. Samhällsinformationen är så till vida redan föremål för utredning, att statskontoret har i uppdrag att utreda den statliga publikationsverksamhetens finansiering. Arbetet med att färdigställa direktiv för utredningar om båda frågorna, som otvivelaktigt äger visst samband med varandra, har pågått under hösten 1966 men kan inte avslutas förrän statskontoret har redovisat sin pågående utredning. Först då blir det möjligt att bedöma vilka ytterligare undersökningar som blir nödvändiga. Enligt uppgift lär statskontoret komma att slutföra sin utredning under februari.

Vidare anförde

Fru LEWÉN-ELIASSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

I fråga om båda de spörsmål som jag har tagit upp framstår det som mycket angeläget att utredningsarbetet påbörjas utan vidare tidsutdräkt.

I allmänna beredningsutskottets utlåtande förra våren förklarades att utredningen om den statliga publikationsverksamhetens finansiering skulle vara avslutad våren 1966. Jag har emellertid stor förståelse för att dessa mycket komplicerade frågor tar lång tid att ut-

reda. Likaså förstår jag att direktivskrivandet måste ägnas stor omsorg och att hela frågan sammanhänger med den utredning som statskontoret håller på med. Men arbetet med direktiven har pågått under hösten, och det tycks som om statskontorets utredning blir klar denna månad. Jag vill därför uttrycka förhoppningen att också den statliga utredningen snart kommer i gång.

Jag skall här inte ingå på några detaljer i min argumentering i själva sakfrågan, men jag kan inte låta bli att med ett enda exempel belysa hela problemställningen. I fjol blev det känt att utöver de cirka 225 000 familjer som har sökt och fått familjebostadsbidrag finns det här i landet också ett mycket stort antal, som är berättigat till sådant bidrag men inte har ansökt om det. Den saken kom fram genom en utredning som familjepolitiska kommittén gjorde. Man tror att det rör sig om mellan 25 000 och 50 000 familjer. Man vet inte om de av okunnighet har underlåtit att ansöka om bidrag eller om de av något skäl inte önskat söka dem, men detta gör det verkligen inte mindre viktigt för myndigheten att slå ut denna information.

Bostadsstyrelsen har nu begärt pengar för att få göra en rejäl tidningsannonsering, och jag är säker på att det är lätt att finna flera exempel som bevisar att en snar prövning av frågan hur och med vilka medel man skall täcka informationsbehovet verkligen är påkallad. Jag tillåter mig också uttrycka den förhoppningen att direktiven för den kommande utredningen ger utrymme för en prövning av samspellet mellan den information som staten och dess organ skall förmedla och den som kommunerna skall ge. Erfarenhetsmässigt vet vi att ett program i radio eller TV eller en tidningsartikel eller en slagkraftig annonsering omedelbart får sådan effekt att kommunerna måste vara beredda att ge de individuella råd som efterfrågas.

Svar på fråga ang. förslag beträffande psykologutbildningen

Jag hoppas nu och tror, att man inte minst genom direktivskrivandet gör en medveten och metodisk satsning för att åstadkomma ett samspel, som ger största möjliga utbyte av de pengar vi är beredda att anslå för samhällsinformation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. förslag beträffande psykologutbildningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Wennerfors har frågat, om jag vill upplysa om när förslag beträffande psykologutbildningen kommer att presenteras.

Förslag till reviderad utbildningsgång för psykologer lades fram av universitetskanslersämbetet sommaren 1965. Senare har Kung. Maj:t, med anledning av riksdagens beslut på grundval av prop. 1965:141 angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m., anbefallt ämbetet att efter utredning lägga fram förslag till bl. a. fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna. Grundutbildningen för psykologer har avsetts bli organiserad som en fast studiegång. Systemet med fasta studiegångar kan dock med hänsyn till det omfattande utredningsarbetet ej börja tillämpas före läsåret 1968/69. Den högre utbildningen för blivande psykologer bör utformas mot bakgrund av de ställningstaganden som det nyligen lämnade förslaget till reformerad forskarutbildning kan komma att föranleda.

Vidare anförde

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för svaret på min fråga.

Redan 1955 års psykologutredning framlade förslag om utbildning av psykologer både vad beträffar teori och praktik. Resultatet av den utredningen blev så småningom att den teoretiska utbildningen reglerades från år 1958. Då hänvisades den praktiska utbildningen till parterna på detta arbetsområde, och det blev Sveriges psykologförbund som tog hand om den. Förbundet har sedan dess handhaft utbildningen. År 1959 ordnades praktikutbildning för 29 studerande, förra året för 300 studerande.

År 1965 kom universitetskanslersämbetets förslag, som även innefattade den praktiska utbildningen. Förslaget ansågs av flertalet remissinstanser vara mycket bra både vad beträffar målinriktning, en fast studiegång och en avvägd samordning mellan teori och praktik.

Men nu fördröjs ett förslag beträffande hela utbildningen — alltså även inneslutande den praktiska utbildningen — med hänvisning till ett förslag om fasta studiegångar vid de filosofiska fakulteterna och dessutom med hänvisning till forskarutredningens förslag. Detta finner jag mycket beklagligt, ty dels finns det redan ett förslag beträffande grundutbildningen, dels är inte psykologutbildningen enligt min mening en forskarutbildning utan mera en akademisk yrkesutbildning, jämförlig med utbildningen av läkare, tandläkare och socio-nomer.

För närvarande råder relativt stor brist på psykologer med licentiatutbildning, och dess värre fortsätter de som har grundutbildningen inte att studera därför att de väntar på den definitiva utformningen av utbildningen. Därtill kommer att Sveriges psykologförbund inte har möjlighet att längre driva denna tillämpningsutbildning — den bedrivs ju med frivilliga krafter, och det finns inga arvoden för handledarna.

Herr talman! Det finns väl inte anledning att ställa någon följdfråga. Jag förstår att utöver detta kan inte mycket mer sägas av statsrådet Edenman. Jag

Svar på fråga ang. undervisningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna kan bara beklaga att — såsom jag ser det — denna ganska enkla praktiska reform skall behöva dröja.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. undervisningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat om jag anser att undervisningen i brandskydd är tillfredsställande anordnad vid våra lärarutbildningsanstalter.

Undervisning i brandskydd ges vid vissa lärarutbildningsanstalter, främst folkskoleseminarier, förskoleseminarier och utbildningsanstalter för övningslärare. Den består i allmänhet av en orientering om brandrisker och hur dessa skall minskas.

Undervisningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna kan av naturliga skäl endast avse brandskydd i allmänhet. Fråga om brandskydd i det enskilda skolhuset måste anpassas till de lokala förhållandena vid varje skola. Det bör därför understrykas, att information och praktiska övningar i brandskydd vid skolorna är en del av de säkerhetsåtgärder som skall vidtas där liksom på andra arbetsplatser.

Jag vet, att skolöverstyrelsen med hänsyn till vad som hänt i fjol och i år tillsammans med övriga berörda myndigheter överväger hur brandskyddet i skolorna skall effektiviseras. Jag räknar med att tillfredsställande praktiska resultat skall kunna åstadkommas i denna viktiga fråga.

Vidare anförde

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka ecklesiastikministern för att han ingått i svaromål. Tyvärr har ecklesiastikminis-

tern inte velat svara på min fråga hurvida han anser att undervisningen i brandskydd är tillfredsställande ordnad vid våra lärarutbildningsanstalter, utan han har nöjt sig med att redovisa det faktiska förhållandet. Därjämte pekar ecklesiastikministern på att undervisningen i brandskydd i stor utsträckning måste ske i de enskilda skolhusen och anpassas till de lokala förhållandena i varje skola. Han understryker att information och praktiska övningar i brandskydd vid skolorna tillhör de säkerhetsåtgärder som måste vidtas där liksom på andra platser.

Jag är fullt ense med honom i det senare fallet, men jag anser att det ena goda inte behöver utesluta det andra. Det skall satsas hårt i det sistnämnda avseendet, och jag har med stor tillfredsställelse noterat att man ute i kommunerna tagit lovvärda initiativ härvidlag. Det är bara synd att det inte skett långt tidigare. Men jag är övertygad om att det är angeläget att också utbildningen i brandskydd vid lärarutbildningsanstalterna utbyggs och effektiviseras.

Även om de flesta skolor nu och i fortsättningen uppförs av brandhärdigt material, måste man tyvärr räkna med skolbränder även i framtiden, särskilt som många kommuner till följd av den knappa statsbidragskvoten och det kärva ekonomiska läget i övrigt under relativt lång tid framöver tvingas använda provisorier. I det läget är det enligt min mening utomordentligt angeläget att lärarkandidaterna får gedigen utbildning i brandskydd och att därvid åtgärder i samband med upptäckt av brand och förfarandet vid klass- och skolutrymning bereds tillräckligt utrymme på schemat. Det är också angeläget att redan utbildade lärare får motsvarande utbildning.

Självfallet bör även tekniska hjälpmedel och övriga åtgärder i syfte att undvika personskador vid skolbränder ägnas all möjlig uppmärksamhet.

Svar på fråga ang. adoptivmoders rätt till ersättning enligt lagen om allmän försäkring — Svar på fråga ang. förslag om änklingspension

Jag tror att den utbildningsfråga det här gäller har utomordentligt stor betydelse, och jag är tacksam för vad statsrådet här till sist säger, nämligen att skolöverstyrelsen med hänsyn till vad som hänt i fjol och i år tillsammans med övriga berörda myndigheter överväger hur brandskyddet vid skolorna skall effektiviseras. Men jag efterlyser ännu en gång en utökning av undervisningen i det ämne jag här har berört.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. adoptivmoders rätt till ersättning enligt lagen om allmän försäkring

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Lindberg har frågat om jag vill medverka till sådan ändring av lagen om allmän försäkring att adoptivmoder får rätt till ersättning i form av moderskapspenning och tilläggssjukpenning.

Eftersom motioner i denna fråga kommer att behandlas vid årets riksdag, anser jag mig böra avvakta riksdagens prövning av frågan.

Vidare anförde

Fru LINDBERG (s):

Herr talman! Det hör ju till god ton att tacka när man får svar på en fråga. Jag kan inte påstå att jag är särskilt tillfredsställd med svaret, och det hade nog inte socialministern heller väntat sig, men jag tackar i alla fall.

Jag vill något redogöra för anledningen till min fråga. Jag tillhör förvaltningsutskottet i Örebro län, och där hade vi att ta ställning till en fråga som jag tycker är ganska aktuell i detta sammanhang. En kvinna hade kommit

överens med biologiska föräldrar att hon skulle adoptera ett spädbarn. En adoption äger ju inte rum på en gång, utan man får avvakta, men man hade kommit överens om att adoption skulle ske så småningom. Barnet var mycket spätt, eftersom det togs direkt från BB. Denna kvinna ansökte om ledighet från sin ordinarie tjänst hos landstinget och frågade om hon skulle kunna få den del av lönen som landstinget normalt betalar ut till en biologisk moder i en sådan situation. För mig stod det då klart att man kanske också behövde se över bestämmelserna om moderskapspenning och tilläggssjukpenning när det gäller adoptivförhållanden. Det vore naturligt att tänka sig att en adoptivmoder skulle kunna få en del av tilläggssjukpenningen, då vi fordrar av henne att hon skall vara hemma en tid för att vårda det späda barnet.

Jag hoppas emellertid att riksdagens behandling av denna fråga skall vara sådan att socialministern så småningom får anledning att syssla med en lagändring. Med denna förhoppning tackar jag för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. förslag om änklingspension

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag vill upplysa när förslag om änklingspension kan föreläggas riksdagen.

Frågan om änklingspension utreds av pensionsförsäkringskommittén. Vad kommittén kan komma att föreslå i denna fråga kan jag inte yttra mig om, eftersom utredningsarbetet fortfarande pågår.

Svar på fråga ang. handläggningen av ärenden rörande överklagande av kommunala val

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! På samma gång som jag framför ett tack till socialministern för svaret ber jag att få kommentera det litet grand.

Från en person fick jag ett brev, vari han undrade när frågan om änklingspension skulle utredas. Han skisserade fall som inte kommer från fantasiens värld utan från verkligheten. Det finns familjer där mannen har en liten rörelse medan hustrun är yrkesutbildad och har en god plats och på detta sätt ekonomiskt bidrar med det mesta till familjens försörjning. Brevskrivaren nämnde att han hade läst igenom den nya broschyren om alla de sociala skydd som vi nu för tiden har, men stannat inför meningen: Anklingspension utgår inte.

Jag visste att frågan låg under utredning men däremot icke hur långt denna utredning hade nått, och det var anledningen till att jag ställde min fråga.

Vi har i många år talat om hemmafruar och yrkesarbetande män, men vi skall ha klart för oss att vi i framtiden kommer att få tala åtskilligt om hemmamän och väl utbildade, yrkesarbetande fruar. Den generation som följer efter oss kommer att se saken på ett helt annat sätt. Det kommer inte att anses givet att mannen skall vara yrkesarbetare och hustrun hemmafru, utan det blir i många fall tvärtom. Jag förstår till fullo dem som räknar på det sättet. Det finns ju män med ett praktiskt handlag som mycket väl kan klara en hel del sysslor i hemmet, och det finns mycket högt utbildade, väl kvalificerade kvinnor som kan sköta ett annat arbete och göra karriär. Det förefaller mig mycket riktigt att de får fortsätta på detta vis.

Då kommer emellertid denna fråga in i bilden. Om hustrun i en sådan familj avlider, står mannen utan något

som helst skydd. Är detta riktigt i vårt välfärdssamhälle? Personligen besvarar jag frågan med nej. Detta är ett problem som pochar på sin lösning ganska snart.

Jag hade hoppats att socialministern skulle ha tillfälle att förklara att utredningen närmar sig sitt slut och inom kort lägger fram ett förslag. Så är tydligen inte fallet. Därför skall jag till sist, samtidigt som jag än en gång tackar för svaret, uttala den förhoppningen att denna fråga verkligen kan lösas inom den närmaste tiden. I dag råder uppenbara orättvisor, och deras antal kommer att öka för varje dag som går.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Nilsson i Bästekille om själva principfrågan och det mycket långsiktiga perspektiv han här nämner.

Dessa frågor har varit föremål för livlig debatt, och utredningen har dem under prövning. Herr Nilsson bör enligt min mening kunna känna sig lugn när en statlig utredning prövar just denna fråga.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Personligen, herr statsråd, kan jag känna mig mycket lugn, ty mig berör problemet inte. De människor som drabbas frågar sig däremot gång på gång hur länge det skall dröja innan denna utredning lägger fram ett förslag. Det är detta jag önskar skulle kunna ske så fort som möjligt. I övrigt är nog statsrådet och jag ense i själva principfrågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. handläggningen av ärenden rörande överklagande av kommunala val

Ordet lämnades på begäran till

Svar på fråga ang. handläggningen av ärenden rörande överklagande av kommunala val

Herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Karlsson i Huddinge har frågat mig, om jag överväger något initiativ i syfte att säkerställa en skyndsammare handläggning av överklagningsärenden rörande kommunala val för att undvika en inte fulltalig fullmäktigförsamling under flera sammanträden.

Kommunala vallagens 56 § innehåller föreskrifter som är avsedda att garantera en snabb handläggning av besvär över kommunalval. Besvärstiden är sålunda bara tio dagar. Tiden för avgivande av förklaring över besvären skall vara kort. Efter förklaringstidens slut skall länsstyrelsen ofördröjligen sända in handlingarna till inrikesdepartementet. Därefter skall målet skyndsamt föredras och avgöras i regeringsrätten.

Dessa bestämmelser har följts i de sammanlagt tolv besvärsmål som kom in efter 1966 års kommunalval. Alla målen föredrogs i regeringsrätten under tiden den 24 november—den 6 december 1966. Emellertid förordnade regeringsrätten i två av målen om remiss för ytterligare utredning. Därför kunde dessa två mål inte slutligt avgöras före den 1 januari 1967. De är emellertid numera efter remissbehandlingen ånyo föredragna i regeringsrätten.

Jag vill vidare erinra om att det — om ett fullmäktigval överklagas — är fast praxis att den som utsetts vid valet utövar sitt fullmäktiguppdrag i avvaktan på regeringsrättens prövning av besvären.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört finner jag det inte erforderligt med något initiativ från min sida i det syfte som frågeställaren har angett.

Vidare anförde:

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Lundkvist för svaret på min

fråga. Jag kan dock rimligtvis inte vara tillfredsställd med svarets innehåll.

På en av de platser där besvärsmålet ännu i mitten av februari inte avgjorts är situationen den att två i höstas valda ledamöter av fullmäktige avsade sig sina uppdrag redan innan de tillträtt dem. Deras avskedsansökningar beviljades vid ett extra sammanträde den 28 december. Om jag är rätt underrättad berodde avsägelseerna på avflyttning, och det är naturligt att ledamöter som alltså fått sina avsägelser beviljade känner sig befriade från uppdragen. Jag vet för övrigt inte om vederbörande ens blivit kallade till några sammanträden eftersom avsägelseerna hade beviljats.

Jag kan inte förstå varför man i fall som dessa inte kan föranstalta om ny sammanräkning, även om besvärsmålet inte är avgjort. Om valet upphäves blir alla förlustiga sina mandat. Nu uppstår den situationen att relationen mellan partierna förryckes och blir en annan än enligt valutslaget, vilket kan påverka besluten under den tid då den kommunala församlingen inte är fulltalig. Detta måste enligt min mening anses högst otillfredsställande.

En annan sak, som jag inte skall gå närmare in på, är det otillfredsställande i att en kommunal församling måste fatta beslut utan att veta om den i fortsättningen får sitta kvar.

Jag kan inte se, att en sådan här utdragen besvärprocess verkligen är ofrånkomlig.

Herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Vad jag önskat redovisa i mitt svar är att de bestämmelser som finns på området förutsätter en så snabb behandling av besvärsmålen som över huvud taget är möjlig. Men naturligtvis blir det hela beroende av vilka utredningar man kan tvingas företaga; det kan ju t. o. m. vara nödvändigt med en polisutredning. Det viktigaste måste dock vara att man får fram alla fakta så

Svar på interpellation ang. utbetalandet av sjukpenning

att besvären kan avgöras på en riktig grund.

Med mitt svar har jag alltså velat framhålla att bestämmelsernas nuvarande utformning täcker alla anspråk på att handläggningen skall ske snabbt. Och jag har ingen anledning att dra den slutsatsen att man onödigt har fördröjt handläggningen av de ärenden som det här gäller eller att man inte givit akt på angelägenheten av en snabb behandling.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Jag har inte gått in på frågan huruvida man kan förkorta överklagningsprocessen; den saken vågar jag inte uttala mig om. Vad jag har undrat över är varför det inte kan företas en ny sammanräkning, även om besvärsmålet inte är avgjort. Finns det verkliga lagliga hinder för det?

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Justerades protokollet för den 8 innevarande februari.

§ 10

Svar på interpellation ang. utbetalandet av sjukpenning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Johansson har frågat, om regeln att sjukpenning betalas ut högst en gång i veckan gäller även efter de ändringar i sjukpenningbestämmelserna som trätt i kraft i år och om jag i så fall vill medverka till att allmänheten informeras härom.

Lagen om allmän försäkring innehåller inga bestämmelser om tid för utbetalning av sjukpenning. I enlighet med anvisningar, som meddelades av riksförsäkringsanstalten år 1954, be-

talas försäkringskassorna i regel ut sjukpenning högst en gång i veckan vid sjukdom, som varar mer än en vecka, eller vid barnsörd.

På de blanketter för försäkran för erhållande av sjukpenning, som de sjuka skall fylla i, skall var och en ange om han vill hämta sjukpenningen på kassans expedition eller få den sänd med posten. För det fall att den sjuke vill ha sjukpenningen sänd till sig, får han markera på blanketten om han vill ha den varje vecka, varannan vecka, varje månad eller efter sjuktidens slut. Stockholms allmänna försäkringskassa har dock bara alternativet var sjunde dag och efter sjuktidens slut.

Utbetalning på försäkringskassornas expeditioner sker i regel inte oftare än en gång i veckan.

Om det föreligger särskilda skäl, kan den försäkrade få sjukpenningen utbetald inom kortare tid än en vecka. Detta gäller alltid om sjuktiden är slut.

De lagändringar som trätt i kraft den 1 januari 1967 har inte medfört någon ändring av praxis för utbetalning av sjukpenning.

Det förfarande som tillämpas medför att de försäkrade får god information om vad som gäller om tiden för utbetalning av sjukpenning i samband med att de gör anspråk på sjukpenning. Det kan dock övervägas att i en ny upplaga av broschyren »Den allmänna sjukförsäkringen» ta in en upplysning om utbetalningsreglerna.

Vidare anförde

Fru JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det snabba svaret på min interpellation.

De nya sjukpenningbestämmelser som trädde i kraft den 1 januari 1967 kommer utan tvekel att i hög grad öka försäkringskassornas arbetsbörda och därmed föranleda högre administrativa kostnader. Och då det ligger i allmänhetens intresse att i så stor utsträck-

Interpellation ang. åtgärder för att undvika framförande av anstötliga program i samhällets massmedia

ning som möjligt nedbringa dessa kostnader och att samtidigt erhålla en god service, är det av stor vikt att goda relationer råder mellan berörda parter. Det sätt varpå en aftontidning agerat i denna fråga bidrar emellertid inte till att stärka dessa relationer.

Den allmänna sjukförsäkringen är en form av trygghetsgaranti, vars betydelse i vissa nödlägen inte kan över-skattas. Därför bör vi alla slå vakt om denna reform. Min interpellation avser heller inte att framföra någon kritik, utan jag har om möjligt velat medverka till större klarhet beträffande försäkringstagarnas förmåner och åligganden. Jag anser det vara en stor brist att den upplysningsbroschyr som riks-försäkringsverket utsänt till allmänheten beträffande de nya bestämmelserna för den allmänna sjukförsäkringen, vilka trädde i kraft den 1 januari i år, inte berör frågan om hur sjukhjälpen utbetalas. I en tidigare broschyr, från 1965, finns det informationer härvidlag. Den oklarhet som på detta sätt uppstått bör undanröjas, och jag är tacksam för det positiva svar som socialministern nu lämnat. Socialministern framhåller ju det lämpliga i att upplysningar rörande utbetalningsreglerna tas in i en ny upplaga av broschyren, och jag tolkar detta som ett löfte om socialministerns medverkan.

Av de olika utbetalningsalternativ som tillämpas torde Stockholms allmänna försäkringskassa ha funnit det bästa, nämligen utbetalning var sjunde dag och efter sjuktidens slut. Sjudagarsregeln innebär ju en regelbundenhet från vilken undantag kan göras då särskilda skäl föreligger, och den torde också vara den ur såväl allmänhetens som försäkringskassornas synpunkt mest ändamålsenliga.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Wikner*, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående förvärv av pensionsrätt under arbetslöshet,

herr *Mattsson*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående utrymme i polisutbildningen för undervisning om psykisk utvecklingsstörning,

herr *Jonasson*, till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående avdrag vid beskattningen för merkostnader på grund av dubbel bosättning,

herr *Johansson* i Trollhättan, till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet angående glesbygdernas serviceproblem, och

herr *Jansson*, till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder till skydd mot miljöförstoring och vattenförorening.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 12

Interpellation ang. åtgärder för att undvika framförande av anstötliga program i samhällets massmedia

Ordet lämnades på begäran till

Herr **JOHANSSON** i Skärstad (cp), som yttrade:

Herr talman! Eftersom TV och radio är samhällets medel för distribution av nyheter, kultur, underhållning m. m. borde tittare och lyssnare vara garanterade att programinslag som sårar anständighet och god ton icke förekommer. Denna rättmätiga förväntan har i regel väl beaktats, men under de se-

Interpellation ang. den statliga grupplivförsäkringens giltighet vid arbetslöshet

naste månaderna har ett par grova övertramp gjorts. I det senaste fallet tycks fadäsen dess värre vara helt avsiktlig av både programmakare och aktörer, eftersom programmet i fråga bandats. Ytterligare anmärkningsvärt är att en aktör som nyss fått radionämndens kritik för olämpligt uppträdande i TV genast får nytt tillfälle att okontrollerat påtruga andra sin onormala uppfattning om stil och anständighet.

Det är ett upprörande missbruk av förtroende som skett och sker, när samhällets massmedia används till försåtlig propaganda för kulturella avarter — nu senast genom att lansera vad som allmänt betraktas som snuskvokabulär i förpackning av passabelt språkbruk.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få ställa följande fråga:

Är herr statsrådet beredd att medverka till att den nya överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio angående rundradions programverksamhet utformas så att upprepat framförande av anstötliga program i samhällets massmedia förhindras?

Denna anhållan bordlades.

§ 13

Interpellation ang. den statliga grupplivförsäkringens giltighet vid arbetslöshet

Ordet lämnades på begäran till

Herr PERSSON i Heden (cp), som yttrade:

Herr talman! För arbetstagare i statens tjänst eller arbetstagare, som innehar icke statlig anställning för vilken avlöningsförmånerna fastställs under medverkan av Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer meddelar staten grupplivförsäkring vid dödsfall. Även om anställning som varat

minst fem dagar i följd upphör, fortfar försäkringsskyddet att gälla om arbetstagaren var sjuk eller arbetslös vid anställningens upphörande. Vid arbetslöshet gäller försäkringsskyddet under förutsättning att vederbörande antingen söker arbete eller genomgår av myndighet anordnad omskolningskurs. Grupplivförsäkringens upphör dock att gälla efter 26 veckors arbetslöshet. (Reglemente ang. statens grupplivförsäkring 14/12 1962, nr 698, omtryck 24/1965, ändr. 930/1965.)

Dessa bestämmelser innebär att en familj, där familjeförsörjaren avlider efter att ha varit arbetslös mer än 26 veckor, ställs helt utan det väsentliga skydd som grupplivförsäkringens innebär. Detta gäller inte bara i de fall arbetstagaren haft statlig anställning — samma regler tillämpas av Arbetsmarknadens försäkringsaktiebolag (AFA).

Det kan sägas att den enskilde statsanställda har att uppmärksamma dessa bestämmelser och vid fall av långvarig arbetslöshet teckna en privat grupplivförsäkring. Sannolikt är det dock endast en liten del av arbetstagarna som satt sig in i detaljbestämmelser av denna typ; de flesta förlitar sig på att den statliga grupplivförsäkringens skall gälla så länge inte anställning erhållits hos annan arbetsgivare.

Enligt min mening borde — inte minst mot bakgrund av nuvarande otrygghet på arbetsmarknaden — giltigheten av grupplivförsäkring utsträckas att gälla en längre tidrymd än för närvarande.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd företaga en översyn av bestämmelserna för den statliga grupplivförsäkringens i syfte att denna försäkring skall äga giltighet även om försäkringstagaren varit arbetslös mer än 26 veckor?

Denna anhållan bordlades.

Interpellation ang. begränsning av riskerna vid trafik med vissa snabba transportfordon

§ 14

Interpellation ang. samordning av de svenska och norska bestämmelserna om lastbilstrafik

Ordet lämnades på begäran till

Herr NILSSON i Östersund (s), som yttrade:

Herr talman! De vägburna lasttransporterna över den svensk-norska gränsen har under senare år nått en avsevärd omfattning. Genom skogs- och virkesköp på ömse sidor om gränsen tillsammans med annan godsbefraktning blir den tunga trafiken över riksgränsen allt livligare. De förbättringar av vägnätet som åstadkommits både på svensk och norsk sida har i sin tur också underlättat kommunikationerna mellan de båda grannländerna.

Olika bestämmelser gäller emellertid beträffande axeltryck, boggietryck, fordonsbredd m. m. på svensk och norsk sida. Det är förståeligt att detta uppfattas som onödigt krångel, särskilt när det gäller smärre skillnader, vilket vållar irritation och i vissa fall fördyringar exempelvis genom omlastningar för dem som svarar för ifrågasvarande transporter.

Som ett exempel kan anföras de skilda bestämmelser som gäller för lastbilstrafiken på svensk och norsk sida beträffande väg E 75 mellan Jämtland och Tröndelagen:

	Sverige	Norge
Tillåtet axeltryck	10 ton	8 ton
Tillåtet boggietryck	16 »	12 »
Största fordonsbredd	2,5 m	2,45 m
Största fordonsbredd	ej be-	18,0 »
	gränsad	

Tillåten bruttovikt är i båda länderna beroende på fordonets eller fordonstågets totala axelavstånd.

Vägbansans och broarnas bärighet är givetvis av betydelse när det gäller att få till stånd en samordning av ifrågasvarande bestämmelser. I det anförda exemplet synes dock vägen, fränsett vis-

sa sträckor som befinner sig under ny eller ombyggnad, vara av hög klass, vilket även torde gälla vissa andra mellanriksvägar. Med tanke på de lättnader som i andra avseenden genomförts i fråga om förbindelserna mellan de båda länderna bör det vara angeläget att snarast få till stånd samordnade trafikbestämmelser, så att gränstrafiken kan löpa mera friktionsfritt i fortsättningen.

Med hänvisning till anförda motiveringar hemställer jag om kammarens tillstånd att få ställa följande frågor till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet:

1. Är de skilda bestämmelser som gäller beträffande lastbilstrafiken på de svensk-norska mellanriksvägarna huvudsakligast beroende på respektive vägars och broars bärighet eller föreligger andra orsaker som hindrar en samordning av ifrågasvarande bestämmelser?

2. Hur bedömer statsrådet möjligheterna att komma fram till en samordnande lösning av berörda problem?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. begränsning av riskerna vid trafik med vissa snabba transportfordon

Ordet lämnades på begäran till

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s), som yttrade:

Herr talman! I vägtrafikförordningens 56 § föreskrivs bl. a. att buss eller lastbil, vars totalvikt överstiger 3,5 ton, inte får framföras med högre hastighet än 70 km i timmen. För motorväg är den övre gränsen 90 km i timmen. För vissa av de berörda bilarna finns i förordningen särskilda stadganden rörande skyldigheten att ha fordonet utrustat med s. k. färdskrivare.

Interpellation ang. begränsning av riskerna vid trafik med vissa snabba transportfordon

Såväl i yrkesmässig trafik som i s. k. firmatrafik förekommer lastbilstyper med lägre totalvikt. För vissa transporter nyttjas också fordon av personbilstyp. De har inte sällan motorprestanda som ger dem mycket höga farter. Vid olika tillfällen har uppmärksamheten riktats mot att förarna av bilar i yrkesmässig trafik — och situationen torde vara densamma inom vissa delar av firmatrafiken — arbetar under villkor som gör att de pressas att ta inte önskvärda risker vid omkörningar och liknande. Det är emellertid inte endast förarnas och eventuella passagerares säkerhet det här gäller utan alla trafikanters.

Med hänvisning till det sagda hemställer jag om kammarens **medgivande** att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att pröva möjligheterna att genom ändrade regler för vikt och/eller hastighet eller på annat sätt begränsa de trafikrisker som snabba transportfordon av här antytt slag utgör på våra vägar?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 49, i anledning av § 2 i riksdagens revisorers berättelse över 1965 års granskning av statsverket;

nr 56, i anledning av motioner om ändrade bestämmelser angående kommunala mandattider; och

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts

proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m., i vad denna hänvisats till utskottet; samt

från första lagutskottet:

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i sjölagen m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott.

§ 17

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 16, med förslag till lag om ändring i utskökningslagen m. m.,

nr 31, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623), och

nr 34, angående beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord.

Dessa propositioner bordlades.

§ 18

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Johansson* i Skärstad till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet angående beräkningen av resetillägg enligt studiehjälpsreglementet.

§ 19

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här- efter kl. 17.33.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 17 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 9 in-
nevarande februari.

§ 2

**Svar på interpellation ang. försäkrings-
skydd avseende stormskada på skog**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet **HOLMQVIST**, som ytt-
rade:

Herr talman! Herr Westberg har frå-
gat, om jag är beredd att medverka till
att frågan om att införa ett försäkrings-
skydd gällande stormskador på skog
prövas i särskild utredning.

Som svar vill jag meddela att det re-
dan nu finns möjlighet att försäkra sig
mot stormskador på skog i försäkrings-
bolagen. Stormskadeförsäkringen gäller
för tekniska skador på virket samt för-
dyrande avverkningskostnader på grund
av stormfällning. Genom den vanligen
förekommande skogsförsäkringen ers-
ätts vidare kostnader för återväxtåt-
gärder efter stormfällning. Med hänsyn
till att det sålunda redan nu finns möj-
ligheter till försäkringsskydd anser jag
det för närvarande ej finnas anledning
att särskilt utreda den av herr Westberg
äsyftade frågan.

Vidare anförde:

Herr **WESTBERG** (fp):

Herr talman! Jag ber först att få tac-
ka jordbruksministern för det snabba
svar som här har lämnats.

Av svaret framgår att det redan nu
finns möjligheter att försäkra sig mot
stormskador på skog i försäkringsbolag.

Men, herr jordbruksminister, det torde
vara tveksamt om de skador som under
denna vinter har aktualiserat frågan,
nämligen de som drabbat skogen inom
vissa delar av södra Norrland, är av
det slaget att de faller under det försäk-
ringsskydd som försäkringsbolagen ger.
Enligt de uppgifter jag fått innefattas
inte skog som fälles till följd av snöns
tyngd. Sådana skador innefattas i prin-
cip inte i skadeståndsförsäkringen. Det
bör dock nämnas att knäckning av
stammen inte sker förrän den snötyng-
da kronan kommer i svajning till följd
av stor vindstyrka, vilket gör att gräns-
dragningen mellan orsakerna till ska-
dan kan bli svårbedömd. Försäkringsbo-
lagen har satt en vindstyrka på 14 me-
ter per sekund som den lägsta för att
ersättning skall utgå, och den vindstyr-
kan skall vara klart dokumenterad. Det
torde dock ställa sig svårt att vid ex-
ceptionella förhållanden dokumentera
vindstyrkan i varje särskilt fall.

Härtill kommer att försäkringsskyd-
det inte är på något sätt obligatoriskt
— och jordbruksministern har ju ock-
så sagt att man kan försäkra sig, d. v. s.
att det är frivilligt. Enligt de uppgifter
jag fått har möjligheten till försäkringen
utnyttjats i liten utsträckning, och där-
för kan det sägas att försäkringsskyd-
det nu inte är ordnat på ett helt till-
fredsställande sätt.

Detta är nu en sak — och jag skall
villigt erkänna att det var detta min frå-
ga i första hand gällde. Men tillåt mig
ändå att beröra också en annan sida av
det aktuella problemet.

De skador som uppkommit på skogen
i södra Norrland, där norra Hälsingland
hör till de mest utsatta områdena, kan
enligt approximativa beräkningar upp-

Svar på interpellation ang. försäkringsskydd avseende stormskada på skog

skattas till tiotals miljoner kronor. Det innebär ett betydande inkomstbortfall för berörda parter, även för den i skogsbruket sysselsatta arbetskraften. Vidare kan allvarliga följdverkningar uppstå om den skadade skogen inte tillvaratas utan får bli liggande, eftersom risk finns att kvarliggande träd kan bli härddar för insektsangrepp på den kvarstående skogen.

Skadorna har drabbat synnerligen ojämnt och på olika sätt. På vissa skogsbestånd är topparna mejade som med lie och på andra områden är stammarna knäckta på mitten och längre ned. Skadorna kan därjämte vara mycket spridda inom ett skogsbestånd. Allt detta gör att det blir svårt att bedöma vilka åtgärder som i det enskilda fallet bör sättas in, och det blir kostsamt att genomföra dessa åtgärder under förhandenvarande förhållanden.

Enligt min mening är det angeläget att skogsvårdsstyrelsen bereds tillfälle att härvidlag hjälpa till i all den utsträckning som erfordras och att arbetsmarknadsstyrelsen får möjlighet att vidtaga åtgärder för att i möjligaste mån reducera skadeverkningarna.

Genom att t. ex. öka omfattningen av de som beredskapsarbeten vanligtvis utförda skogsrojningarna och plantsättningarna bör det vara möjligt att begränsa skadeverkningarna. Det blir därigenom också möjligt att klara de sysselsättningsproblem som eljest kan uppkomma.

Jag tror inte jag behöver ställa någon fråga till jordbruksministern, huruvida han är villig att medverka till att skogsvårdsstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen kopplas in. Jag är övertygad om att jordbruksministern vill medverka till att så sker, och jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Chefen för jordbruksdepartementet,
herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag har det bestämda intrycket att herr Westberg inte kände

till de faktiska förhållandena när han ställde denna fråga — då borde han rimligtvis inte ha formulerat den på det sätt som han har gjort när han frågade om stormskador. Men jag har alltså givit svar på den fråga som herr Westberg ställt.

Jag medger gärna att vi inte har en obligatorisk anordning för vare sig stormskador eller skador som kan uppkomma genom nedtyngning av snö eller på annat sätt. Men är det verkligen herr Westbergs avsikt att staten skulle träda in och ordna ett försäkringsskydd på ett område där det redan finns betydande möjligheter för de enskilda att gardera sig? Och när det gäller det aktuella fallet har jag fått den uppfattningen att skogsförsäkringskommittén, bakom vilken står en sammanslutning av de bolag som tecknar skogsförsäkring, för närvarande studerar förhållandena uppe i de drabbade områdena och just undersöker om skadan är av sådan art att den passar in under försäkringen.

Sedan skall jag kanske nämna, eftersom herr Westberg går vidare och ställer en ny fråga, att skogsstyrelsen redan givit skogsvårdsstyrelsen i de berörda länen i uppdrag att göra en undersökning av skadorna. Självfallet har detta skett därför att skogsstyrelsen vill undersöka möjligheterna att så långt som möjligt medverka, när det gäller att ge ett handtag åt dem som är drabbade.

Herr **WESTBERG** (fp):

Herr talman! Jag vill tacka för det kompletterande beskedet att skogsvårdsstyrelsen har inkopplats som jordbruksministern nu lämnat. Jag tror det är värdefullt att så sker.

När det gäller försäkringsskyddet har jag inte utgått från att det utan vidare skulle förutsättas att staten härvidlag skall träda in och lösa frågan. Vad jag har ifrågasatt är huruvida man inte skulle kunna föranstalta om en utredning, som skulle klarlägga på vilket

sätt man bäst kunde lösa den problematik som här onekligen föreligger.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Föredrogs var för sig följande Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till lagutskott propositionen nr 16, med förslag till lag om ändring i utsökningslagen m. m.;

till bevillningsutskottet propositionen nr 31, med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 23 november 1956 (nr 623); och

till statsutskottet propositionen nr 34, angående beslutanderätten i ärenden om tillstånd att bearbeta icke inmutningsbara mineralfyndigheter på kronojord.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Johansson* i Skärstad, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder för att undvika framförande av anstötliga program i samhällets massmedia,

herr *Persson* i Heden, till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående den statliga grupplivförsäkringens giltighet vid arbetslöshet,

herr *Nilsson* i Östersund, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående samordning av de svenska och norska bestämmelserna om lastbilstrafik, samt

fru *Renström-Ingenäs*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående begränsning av riskerna vid trafik med vissa snabba transportfordon.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 5

Interpellation ang. påföljden av viss felaktighet i allmän självdeklaration

Ordet lämnades på begäran till

Herr **BÖRJESSON** i Falköping (cp), som yttrade:

Herr talman! Det är allmänt omvittnat att bestämmelserna för upprättande av allmän självdeklaration är omfattande och kan erbjuda problem för åtskilliga medborgare. De anvisningar och upplysningar som ges på deklarationsblanketten eller i särskilda broschyrer är inte till fyllest för att hindra att omedvetna fel begås av enskilda deklareranter. Detta till trots kräver skattemyndigheterna att den enskilde skall ha fullständig kännedom om gällande bestämmelser. Flera exempel på detta synsätt finns, och ett dem — som ledde till åtal — skall här relateras.

Vid en domstol i Västsverige stod nyligen en ung kvinna åtalad för »vårdslös deklaration», något som enligt lag bestraffas. Hon hade i sin självdeklaration under rubriken Övriga allmänna avdrag yrkat avdrag med hela den slutliga skatten, trots att hon endast hade rätt att dra av den kommunala skatten. Med stöd av en skrivelse från länsåklagaren — som i sin tur åberopat en skrivelse från riksåklagaren — hävdade åklagaren att en deklarerant som gör för högt avdrag för kommunal skatt bör åtalas. I det nämnda fallet gällde det 200 kronor som deklareranten skulle ha »undanhållit» i skatt.

Den åtalade hävdade inför rätten att hon aldrig tidigare upprättat självdeklaration på egen hand och att hon trodde att hon fick dra av hela skattesumman. I detta fall friade emellertid häradsrätten den åtalade, trots åklagarens konstaterande att enligt gällande lag straff borde ha utmätts.

Enligt min uppfattning är myndigheternas sätt att se på deklarationsförsummelser av denna art felaktigt, detta främst av två skäl:

1. Det är taxeringsmyndighetens upp-

Interpellation ang. statens järnvägars trafikunderlag i samband med övergången till högertrafik

gift att se till att deklarationerna är korrekt upprättade och att avdragen och inkomsterna är upptagna med riktiga summor. I det åberopade fallet kunde taxeringsmyndigheterna utan vidare se att deklaranter gjort för stort avdrag, eftersom vederbörandes skattesummor är kända för nämnden.

2. Om en deklaratant gjort avdrag som nämnden inte har möjligheter att kontrollera och som den finner oskäliga är det nämndens uppgift att inom viss tid göra anmärkning härom. Detsamma bör i konsekvensens namn gälla om för små avdrag gjorts.

Det kan ifrågasättas om en god skattemoral främjas genom att man åtalar en oförvitlig medborgare, som av uppenbart förbiseende eller av okunnighet avger felaktig deklaration — fel som en taxeringsnämnd lätt kan upptäcka, om den verkligen fullgör sin skyldighet att kontrollera deklarationerna. De verkliga skattesmitarna bör självfallet bestraffas och ådömas hårda straff. Däremot anser jag att myndigheterna i de fall där deklaratanten alldeles uppenbart begått felet av förbiseende eller okunnighet bör ta hänsyn härtill och nöja sig med en erinran.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Är statsrådet beredd att föreslå sådan ändring av gällande lag, att åtal icke behöver väckas mot deklaratant som av förbiseende eller okunnighet ingivit deklaration med för högt avdrag för kommunal skatt?

Denna anhållan bordlades.

§ 6

Interpellation ang. statens järnvägars trafikunderlag i samband med övergången till högertrafik

Ordet lämnades på begäran till

Herr JANSSON (k), som yttrade:

Herr talman! I samband med övergången till högertrafik är det sannolikt att all kollektivtrafik ställes inför ökade påfrestningar genom ett ökat trafikunderlag. Inte minst kommer detta att gälla statens järnvägar i fråga om såväl persontrafiken som godsbefordran. Det kan med rätta antas att många människor, som nu mestadels utnyttjar personbil för arbetsresor och fritidsresor, under en viss övergångstid kommer att gå över till utnyttjande av kollektiva trafikmedel. Samma utveckling torde kunna väntas vad gäller befordran av gods, som på grund av hastighetsbegränsningen för lastbilarna skulle bli försenat. Det sistnämnda gäller bl. a. transporter av livsmedel, där lagringstiden är begränsad.

För vissa yrkesgrupper förefaller en övergång till kollektiva trafikmedel vara oundgängligt nödvändig. Till sådana grupper hör bl. a. resande inom handelsbranschen och resemonter inom industrien. För dessa och liknande grupper är en minskad användning av personbilar att betrakta som självklar, dels därför att resor med långa avstånd genom hastighetsbegränsningen under övergångstiden kommer att bli alltför tidsödande, dels på grund av sådana psykologiska moment som ångslan för trafikolyckor.

Det finns alltså fullgoda skäl att räkna med en ökad belastning av SJ:s kapacitet när det gäller såväl person- som godsbefordran. Med hänvisning till detta anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ställa följande frågor:

1. Vill statsrådet informera kammaren om huruvida prognosberäkningarna i samband med övergången till högertrafik går ut på att SJ kommer att få en ökad belastning i fråga om person- och godstrafik?

2. Därest en sådan ökning av trafik-

Interpellation ang. statens järnvägars trafikunderlag i samband med övergången till högertrafik

underlaget är att vänta, vilka åtgärder förberedes för att ta emot en ökad resefrekvens, och vilka ökade anspråk kommer därvid att aktualiseras i fråga om SJ:s personalbehov?

Denna anhållan bordlades.

§ 7

Till bordläggning anmäldes

konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om antalet statsdepartement och statsråd utan departement;

statsutskottets utlåtanden:

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1967/68 inom civildepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner,

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1967/68,

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., i vad propositionen avser ändrad fördelning av ärenden mellan vissa departement, jämte i ämnet väckta motioner,

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., i vad propositionen avser anslag till kommun- och samfundseldepartementet m. m.,

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., i vad propositionen avser anslag till finans- och ekonomidepartementet m. m.,

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för bud-

getåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., i vad propositionen avser anslag till handelsdepartementet m. m.,

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., i vad propositionen avser anslag till inrikesdepartementet m. m., och

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1967/68 till vissa statsdepartement m. m., i vad propositionen avser anslag till beredskapsnämnden för psykologiskt försvar;

bevillningsutskottets betänkande nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet;

sammansatta bevillnings- och tredje lagutskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om investeringsavgift för vissa byggnadsarbeten jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial och utlåtande:

nr 4, om anslag till utredning angående riksdagens hus m. m., och

nr 5, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 16 § lagen den 3 juni 1955 (nr 416) om sparbanker;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, och

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 29 maj 1964 (nr 321) om kommunal trafikövervakning;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1966 vid dess femtionde sammanträde fattade beslut, och

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 1 december 1959 (nr 507) om allmän varuskatt, m. m., såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av väckta motioner angående flyttning av stoffet efter politisk flykting,

nr 2, i anledning av väckt motion om ökat djurskydd,

nr 3, i anledning av väckta motioner om domstolsprövning av körkortsindragning, och

nr 4, i anledning av väckt motion om uppskov med övergången till högertrafik; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 2, i anledning av väckta motioner angående information om sociala förmåner samt om samhällets verksamhet m. m.

§ 8

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse till Konungen, nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 1, såvitt propositionen angår det promille-

tal, varmed skogsvårdsavgiften skall utgå för år 1967.

§ 9

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens andra kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen från och med den 21 innevarande februari och tills vidare, dock senast till den 3 mars för deltagande i nedrustningskonferensen i Genève.

Stockholm den 17 februari 1967

Manne Ståhl

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 10

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Turesson*, till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående kostnaderna för skyltar för statliga institutioner, samt

herr *Mundebo*, till statsrådet fru Odhnoff angående begärd utredning om införande av en allmän förskoleundervisning och om lekskoleverksamhetens utformning.

§ 11

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 14.14.

In fidem
Sune K. Johansson